Με αφορμή και πέρα από την ΕΡΤ

Γιώργος Παπαχριστοδούλου

«Δεν θέλω ενημέρωση, τροφή και διασκέδαση –γουστάρω ελευθερία»: με τον ουτοπικό αντι-πραγματισμό του Άσιμου πορευτήκαμε πολύ. Ως εδώ όμως· πρέπει να του δώσουμε και περιεχόμενο. Η ελευθερία εμπεριέχει –προϋποθέτει την ενημέρωση (για τα άλλα κατάλληλοι να μιλήσουν άλλοι). Όπως η δημοκρατία. Κι εκείνο που απειλείται ευθέως από τους χριστιανορθόδοξους φονταμενταλιστές που κυβερνούν κυβερνώμενοι από τα διεθνή κοράκια της ασύδοτης αγοράς, είναι η ίδια η δημοσίευση.

«Η δημοσίευσις είναι η ψυχή της δικαιοσύνης», υπενθυμίζει, άλλωστε, στην αίθουσα της (βραδυκίνητης) ΕΣΗΕΑ, η σχετική ρήση του Ελβετού δημοσιογράφου Μάγερ. Επιστροφή στα βασικά της δημοσιογραφίας, λοιπόν: ρεπορτάζ, έρευνα, δημοσίευση, επικοινωνία, συμμετοχή, πάθος για δημοκρατία, δικαιοσύνη, ελευθερία. Κορυφαίο εγχώριο παράδειγμα της παρεμπόδισης της δημοσίευσης η υπόθεση της λίστας Λαγκάρντ. Είχε προηγηθεί, από το 2010, η μιντιακή επικοινωνιακή διαχείριση για να προπαγανδιστεί η «αναγκαιότητα» προσφυγής στο μνημόνιο η οποία συνοδεύτηκε από χιλιάδες απολύσεις στη φούσκα του εξαρτημένου Τύπου, πολλές από τις οποίες αφορούσαν τους αρνητές, τους απείθαρχους του Τύπου. Ακολούθησε το αιφνίδιο (τρικομματικό) «μαύρο» στην ΕΡΤ. Σε κυβερνητικό επίπεδο επρόκειτο για κίνηση ενταγμένη στη στρατηγική της έντασης.

Επίθεση στη μνήμη

Πρακτικά, ήταν κάτι περισσότερο από τις απολύσεις –ήταν μία βίαιη επίθεση στη συλλογική μνήμη μίας καθημαγμένης κοινωνίας. «Λαϊκοί βάρδοι» – Γεραμάνης, Μικρόφωνο στα γήπεδα, Πάνος Χρυσοστόμου, Μαργαρίτα Μυτιληναίου, Γιουκάκης – Μπαλτατζή, «Σινεμανία», «Μονόγραμμα», «Παρασκήνιο». Τυχαία θραύσματα μίας

προσωπικής μνήμης που μεταμορφώνεται σε συλλογική, επειδή υπήρχε το δίκτυο και η δυνατότητα μετάδοσης σε κάθε γωνιά της χώρας και του πλανήτη. Αυτή η αίσθηση του κοινού αγαθού το οποίο στέρησε βίαια η κυβέρνηση συνένωσε χιλιάδες ανθρώπους σε όλη τη χώρα. Δεν είναι τα μνημόνια όπως αμήχανα μηρυκάζει η αριστερά – είναι η δημοκρατία και η ισότιμη πρόσβαση όλων στην πληροφορία σε συνδυασμό με τη δυνατότητα να εκφραστεί εκείνο που δεν χωρούσε στην υπόλοιπη μιντιακή αγορά επειδή δεν πουλούσε. Αυτομάτως, η υπόθεση ΕΡΤ, την οποία μαζί με τους εργαζόμενους κρατούν ανοιχτή και οι χιλιάδες αλληλέγγυοι που προσέφεραν γνώσεις για να διευρυνθεί το εγχείρημα (πχ. το «thepressproject»), άνοιξε τη συζήτηση για την επανάκτηση των κοινών, με την επικοινωνία και τη δικτύωση στη συγκεκριμένη περίπτωση να αποτελούν -εκτός από τρόπο, νόημα συγκρότησης του κοινού- απαραίτητους υλικούς όρους ύπαρξης μίας αυτοδιαχειριζόμενης, συμμετοχικής και κοινωνικά ελεγχόμενης ραδιοτηλεόρασης.

Όχι τυχαία, πέρα από τη χρονική συγκυρία εξυπηρέτησης των ιδιωτικών συμφερόντων με τον αποκλεισμό της ΕΡΤ από τον διαγωνισμό για το ψηφιακό σήμα (τέλη Ιουνίου), η παγκοσμιοποιημένη εξουσία επιχειρεί να αναλάβει μονοπωλιακά τον έλεγχο των δικτύων ώστε να διασφαλίζει τα συμφέροντά της και παράλληλα να εξασφαλίζει πρόσβαση στις τοπικές αγορές. Απέναντι σε αυτήν την συγκεντροποίηση η οποία συνδυάζεται, σε τοπικό επίπεδο, με την κατάργηση και άλλων υπηρεσιών (πχ. ιατρεία, σχολεία, ταχυδρομεία, συγκοινωνίες, δημόσιες υπηρεσίες) ως ένα ακόμη πλήγμα του κεντρικού κράτους στην τοπικότητα, απαιτείται η αντίστροφη πορεία: κατάργηση του συγκεντρωτισμού του εθνικού δικτύου με αυτόνομα και αποκεντρωμένα περιφερειακά δίκτυα, αυτονομία των δικτύων από κράτος-κεφάλαιο, κοινωνικός έλεγχος από συνελεύσεις πολιτών, τοπική χρηματοδότηση.

ΕΡΤ από τα κάτω

Στήσιμο δηλαδή της ΕΡΤ από τα κάτω, από τους από τα κάτω (τους αδύναμους, τους ευάλωτους), με τους από τα κάτω, με όρους

άμεσης δημοκρατίας και αλληλέγγυας οικονομίας.

Είναι φανερό πως μία τέτοια πρόταση η οποία ήδη έχει τεθεί και συζητείται:

-Αφορά ευρύτερα τα κοινά αγαθά, δημόσια και φυσικά (ενέργεια, νερό, παιδεία, υγεία, πολιτισμός). Η πληροφόρηση και η πρόσβαση όλων στην πληροφορία είναι τέτοιο αγαθό. Για να λειτουργεί η δημοκρατία. Στα Γιάννενα λ.χ. δύο συνεντεύξεις τύπου της Κίνησης πολιτών για την προστασία του ποταμού Αώου δόθηκαν στο στούντιο της κατειλημμένης ΕΡΑ. Στο Ηράκλειο, μουσικές βραδιές ανέδειξαν τον τοπικό πολιτισμό.

-Σχετίζεται με την αναθεώρηση της ασυδοσίας στις ραδιοτηλεοπτικές συχνότητες, τις μακροβιότερες…καταλήψεις της χώρας πλέον. Να περιέλθουν στις τοπικές κοινωνίες οι συχνότητες και να αποδοθούν ώστε να καλύψουν και να εκφράσουν κοινωνικές ανάγκες. Φανταστείτε τον κοινωνικό πλούτο που θα παραγόταν, εάν έβρισκαν χώρο στα FM οι δεκάδες ψηφιακές προσπάθειες αυτοδιαχειριζόμενων ραδιοφώνων. Συχνότητες για την κοινωνία, όχι την εξουσία.

-Απαιτεί τη συμμετοχή του καθενός και της καθεμιάς. Στη σημερινή εποχή της ψηφιακής ηγεμονίας οι άνθρωποι οι ίδιοι γίνονται τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κάτι τέτοιο σχετίζεται με την οικοδόμηση ενός νέου μοντέλου επι-κοινωνίας. Στο πλαίσιο μίας κοινωνικής αλληλεπίδρασης πομπού-δέκτη. Όχι στο πλαίσιο της κυριαρχίας του δημοσιογράφου ως «ειδικού» επί της κοινωνίας και της πληροφόρησης, αλλά και ούτε στην πεπατημένη του «τι θέλει το κοινό». Τα τελευταία αφορούν είτε την κομματική δημοσιογραφία σοβιετικού τύπου είτε την κερδώα εκδοχή της διαμεσολάβησης της πληροφορίας.

-Δεν χρειάζεται καμία επιτροπή «σοφών» της δημοσιογραφίας που από τα πάνω θα δώσει λύση. Προλαβαίνουμε έτσι και την εξ αριστερών πιθανή εκδοχή μίας αυριανής κυβερνητικής απόφασης.

-Απαιτεί κοινωνική χρηματοδότηση ως απόφαση ενίσχυσης της συνεργατικής δημοσιογραφίας.

-Μπορεί και οφείλει να αξιοποιήσει την αξιόλογη εμπειρία από συνεργατικές δομές όπως radiobubble, omnia tv κλπ. Εγχειρήματα συνεργατικά θα γεννηθούν κι άλλα στο χώρο των μίντια. Ο συνεργατισμός, χωρίς αξιακό περιεχόμενο, δεν αποτελεί πανάκεια. Και το Mega συνεργατικό μπορεί να γίνει αύριο. Αν μεταδίδει ίδιες ειδήσεις, θα μας αρέσει; Το κρίσιμο είναι η κοινωνική διάχυση των συνεργατικών εγχειρημάτων. Όπως μάλιστα ανέφερε η Naomi Klein (συνέντευξη στο radiobubble) τα μίντια των από κάτω θα πρέπει να αντικαταστήσουν τα mainstream. Η εποχή των μεταξύ μας χόμπι, για τους φίλους και μόνο, έφυγε ανεπιστρεπτί.

-Απαιτεί κοινωνικούς κανόνες δημοσιογραφικής δεοντολογίας με παράλληλα κατάργηση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης.

-Συνδυάζεται με μία διαδικασία μάθησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και του χειρισμού των μέσων (ηχοληψία, κάμερα, ίντερνετ κλπ.) με τη μετατροπή των εγχειρημάτων σε ανοιχτά σχολεία μεταβίβασης της γνώσης.

-Έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση την κατοχύρωση του δημόσιου χαρακτήρα του ραδιοτηλεοπτικού ψηφιακού αρχείου το οποίο αρπάχτηκε από τους άθλιους της τρικομματικής. Ελεύθερη χρήση και πρόσβαση σε όλους. Το αρχείο είναι κομμάτι της συλλογικής κληρονομιάς.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 12

Radiobubble : Περί διαχείρισης … της

αυτοδιαχείρισης

Αποστόλης Καπαρουδάκης*

Στα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας, δεν αρκεί να είσαι κάποιου τύπου Συνεταιρισμός για να είσαι κάτι άξιο λόγου. Κι οι Ανώνυμες Εταιρείες ένας τύπος συνεταιρισμού είναι, άσε που οι εισηγμένες στο χρηματιστήριο είναι και «λαικής βάσης». Αυτό που δημιουργείς είναι που κάνει τη διαφορά. Αν παράγεις αναγνώστες, ακροατές και τηλεθεατές, «κοινό» δηλαδή, πολίτες αμέτοχους στη διαδικασία παραγωγής και ελέγχου της είδησης, θα περιμένεις τον ισολογισμό, για να μετρήσεις τα κομμάτια σου σε λεφτά: κέρδισες λεφτά ή έχασες;. Αλλά και σε κοινωνικό ή πολιτικό επίπεδο πάλι, τι συμπέρασμα να βγάλεις αν απλώς δημιουργείς «κοινό»; Πότε θα έχεις πετύχει το στόχο σου ως Μέσο Ενημέρωσης; Αν ας πούμε έχεις αριστερή οπτική στην κάλυψη των γεγονότων, θα θεωρήσεις επιτυχία σου την άνοδο των ποσοστών των αριστερών κομμάτων;

Τα συμμετοχικά και αυτοδιαχειριζόμενα ΜΜΕ που κινούνται «στα πλαίσια της αγοράς», απλές φόρμες εταιρειών είναι κι αυτά. Αν, για παράδειγμα, ο στόχος τους περιορίζεται στο «να παρέχουν αντιπληροφόρηση» μπορούν κάλλιστα να την πράξουν και ο λάθος ενημερωμένος πολίτης να μετατραπεί σε καλά πληροφορημένο πολίτη. Δεν είναι λίγο. Είναι ένα βασικό ζήτημα δημοκρατίας. Αν και η δημοκρατία όμως είναι ένα στάδιο στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού, κι αγωνία μας είναι η ανθρωπότητα να εξελίσσεται προς μορφές κοινωνικής οργάνωσης πιο ευφάνταστες, πολύχρωμες και ουσιαστικές, οι συγκεκριμένες φόρμες αυτοδιαχείρισης είναι απλά μια καλή αρχή. Ένα βολικότερο πλαίσιο για να ανθίσουν οι έννοιες του σεβασμού, της αλληλεγγύης, της ουσιαστικής συνεργασίας. Και πάλι όμως, γιατί; Προφανώς γιατί έχουν θεσμοθετημένες μέσω των καταστατικών τους έννοιες όπως «συνέλευση», «ίσα δικαιώματα» και λογικές όπως «μια ψήφο έχει η καθαρίστρια, μια ψήφο κι ο διευθυντής της εφημερίδας» ή «μοιράζουμε τα κέρδη σε όλα μας τα μέλη». Τα καταστατικά όμως, καταστατικά είναι. Ακριβώς όπως

κι ο νόμος, είναι νόμος. Κι όποιος θέλει τον εφαρμόζει, όποιος δε θέλει πάει φυλακή. Μπορείς να χτίσεις ένα ενδιαφέρον Μέσο Επικοινωνίας με μόνο όπλο σου «τον νόμο» και την απειλή της τιμωρίας;

Πολλές φορές ξεκινάμε ανάποδα. Κλείνει μια εφημερίδα, οι εργαζόμενοι μένουν χωρίς δουλειά και κάνουν ένα συνεταιρισμό, βασικά γιατί δεν μπορούν να βρουν δουλειά σε έναν άλλον ιδιοκτήτη/εκδότη. Κι έτσι αποφασίζουν να καλύψουν οι ίδιοι το κενό. Σημαντικότερο όλων, είναι το πώς αισθάνονται οι ίδιοι τον εαυτό τους. Τον αισθάνονται ως εργάτη που δουλεύει πλάι-πλάι με έναν άλλο φίλο, σύντροφο, συνάδελφο; ή τον αισθάνονται σαν ένα μικρό διευθυντή που ανταγωνίζεται το διπλανό του μικρό διευθυντή;

Στο διαδίκτυο, ιδιαίτερα λόγω του χαρακτήρα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπου ένα twitter ή ένα facebook account έχει εξ ορισμού τις ίδιες υποχρεώσεις και δικαιώματα με το διπλανό account, έχουν ανθίσει όλες οι τάσεις αποδόμησης των συμβατικών σχέσεων εξουσίας κι η κουλτούρα που τις συνοδεύει. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι δεν υπάρχουν διευθυντές, δεν υπάρχουν αρχισυντάκτες, δεν υπάρχουν ιδιοκτήτες, δεν υπάρχουν εκδότες, και να έχει δίκιο. Πίσω όμως από τις μη ιεραρχικές δομές του διαδικτύου, μπορούν κάλλιστα να κρυφτούν οι μωροφιλοδοξίες που φέρουμε πάντοτε εντός μας. Το τι θα κυριαρχήσει στην κάθε περίπτωση είναι αποτέλεσμα των ανθρώπων που συνθέτουν το κάθε Μέσο. Αν όλα πάνε καλά, τουλάχιστον θα γίνει ένα Μέσο Επικοινωνίας και Ενημέρωσης κι όχι ένα απλό «Μέσο Ενημέρωσης». Θα γίνει ένα Μέσο ενεργών πολιτών κι όχι ένα Μέσο για πολίτες που αρκούνται στο ρόλο του αμέτοχου ακροατή, θεατή, αναγνώστη.

Το radiobubble έχει τη χαρά να κολυμπάει στα βαθιά νερά που συνθέτει ο ωκεανός των παραπάνω αντιφάσεων από το 2007. Όταν το δημιουργήσαμε ήταν υπόθεση δύο ανθρώπων, τώρα είναι υπόθεση μιας εκατοντάδας και βάλε, εξαρτάται πάντα πως θα μετρήσεις τον στενό σου κύκλο. Ξεκίνησε ως «ατομική επιχείρηση» και εξελίσσεται σε συνεταιρισμό. Δεν αισθάνομαι ότι είναι τόσο το

νομικό μέρος που παίζει ρόλο στη δική μας εξέλιξη, όσο το θέμα της κουλτούρας που παράγουμε. Απ’ την αρχή δε θέλαμε «κοινό», αναζητούσαμε μέλη, συμμέτοχους, συμπαραγωγούς, συνδιαμορφωτές του προγράμματος που να έχουν προβληματισμούς σαν τους παραπάνω. Είτε Ανώνυμη Εταιρεία γίνουμε είτε δεν έχουμε την παραμικρή νομική μορφή, δεν αλλάζει τίποτα επί της ουσίας. Η μεγαλύτερη μάχη μας είναι αυτή που δίνουμε με τους εαυτούς μας. Είναι κρυμμένα καλά μέσα μας όλα τα προβλήματα αυτών που μεγάλωσαν από το ’81 κι έπειτα, έχοντας τα χρήματα καντήλι και τον ατομικισμό εικόνισμα. Τις μεγάλες μάχες ως τώρα τις κερδίσαμε. Κι όμως πάντα στην ίδια τρικυμία παλεύουμε. Κι αν κερδίσουμε και πάλι, ξέρουμε καλά ότι η νηνεμία για κάποιους μήνες θα ‘ναι, όχι παραπάνω. Είμαστε χαρούμενοι, δε ζήσαμε μια θλιβερή ζωή. Τι καλύτερο μπορεί να περιμένει κάποιος όταν μπλέκει στον κόσμο των ΜΜΕ;

**από το radiobubble, τη διαδικτυακή κοινότητα που επί 6 συναπτά έτη παλεύει να γίνει επί της ουσίας αυτοδιαχειριζόμενη.*

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 12

Η Μυθική Ψυχοπολιτική του Ναζισμού

Αλέξανδρος Σχισμένος

Με την έντεχνη έκπληξη που χαρακτηρίζει τα τηλεοπτικά καθεστώτα των ημερών μας, τις τελευταίες εβδομάδες ζήσαμε τα αποκαλυπτήρια της Χρυσής Αυγής. Αποκαλυπτήρια όσον αφορά την ντόπια άρχουσα ελίτ που βγήκε από την μωρή παρθενία της για να παραδεχτεί αυτό που όλη η κοινωνία γνώριζε. Ότι οι εκ των δεξιών συνδαιτημόνες τους είναι τελικά ναζί εγκληματίες και

δολοφόνοι. Τα γεγονότα γνωστά, καθώς και η συστηματική τους εκμετάλλευση, μέσω της ψευδοθεωρίας των 2 άκρων, σαν τελευταίο τρύπιο αλεξίπτωτο πριν τη συντριβή της ακροδεξιάς κυβέρνησης Σαμαρά-Βενιζέλου.

> *Η υπόθεση απασχόλησε τα πρωτοσέλιδα και σελίδες επί σελίδων γράφτηκαν για το καινούργιο σκανδαλώδες ερώτημα που τέθηκε προς την κοινωνία: Από πού προέκυψε ο ναζισμός στο ελληνικό κοινοβούλιο του 2013;*

Κι όμως το ερώτημα είχε ήδη τεθεί από την πραγματικότητα. Η ανατριχίλα που σάρωσε τον τόπο κάτω από τα προβεβλημένα χαμόγελα του φιδιού είναι ένα διαρκές στοιχείο της κατοχικής ατμόσφαιρας της εποχής της κρίσης. Η συναδελφική συνεργασία της Χρυσής Αυγής με τις δυνάμεις καταστολής και η εγκάρδια συνεννόησή της με τις ακροδεξιές παρυφές της Νέας Δημοκρατίας είναι πράγματα γνωστά εδώ και δεκαετίες (θυμίζουμε ότι στις ευρωεκλογές του 2006 η Ν.Δ. του κεντρώου Καραμανλή χρηματοδοτούσε το προεκλογικό υλικό της ναζιστικής συμμορίας).

Αυτό που είναι καινοφανές είναι η ασυλία που οι εθνικοσοσιαλιστές κανίβαλοι απολαμβάνουν, όχι από το συγγενές τους Κράτος (το οποίο, εξάλλου, στήθηκε πάνω στους πυλώνες του εθνικισμού και του αυταρχισμού ήδη από τους κατασκευαστές τους) αλλά από την κοινωνία. Αυτή η ασυλία είναι που κάνει τον λόγο επί του ναζισμού ξανά επίκαιρο και ανασύρει ερωτήματα που η επανεμφάνιση στον δημόσιο χώρο της πλέον τερατώδους και διεστραμμένης πολιτικής ιδεολογίας του μίσους θέτει. Και αυτή η ασυλία είναι που δεν μας επιτρέπει να ξεμπερδέψουμε με τους θιασώτες της με απλούς αφορισμούς για την απύθμενη ηλιθιότητα που αυτή η ιδεολογία προϋποθέτει.

Είναι γνωστό το ρίζωμα που οι αντιδραστικές εθνικιστικές ιδεοληψίες έχουν σε αυτόν τον τόπο.

> *Δεν είναι τυχαίο πως το Βασίλειο της Ελλάδας υπήρξε το πρώτο εθνοκράτος που συστάθηκε στην Ευρώπη μετά τη Γαλλική Επανάσταση. Δεν είναι τυχαίο πως αυτή η χώρα ήταν η μόνη που*

συνέχισε τον Β΄ Π.Π. επί τρία έτη με τον εμφύλιο και επί δεκαετίες με το τρομο-Κράτος της Δεξιάς. Δεν είναι τυχαίο πως τα σχολικά εγχειρίδια απηχούν τις πλέον απαρχαιωμένες εθνικιστικές απόψεις στον ευρωπαϊκό χώρο. Δεν είναι τυχαίο πως ο πατριωτισμός υιοθετήθηκε και από την Αριστερά σε βαθμό πρωτόγνωρο για το ευρωπαϊκό κίνημα. Δεν είναι τυχαίο πως είναι η μόνη χώρα στην Ε.Ε. που διοργανώνει μαθητικές παρελάσεις.

Όλα αυτά είναι γνωστά συστατικά του νεοελληνικού φαντασιακού που ενσωματώνει παραληρήματα μεγαλείου μαζί με αισθήματα βαθιάς κατωτερότητας σε ένα κακοραμμένο κολάζ φανταστικών απεικονίσεων ενός απωθημένου παρελθόντος. Είναι στοιχεία συγγένειας προς τις άλλες ενσαρκώσεις του μίζερου βαλκανικού εθνικισμού, μπολιασμένα με λαθραναγνώσεις της κλασικής αρχαιότητας. Σε κάθε περίπτωση, είναι ένας **εθνικισμός του κακομοίρη και του αδύναμου**, που ανά περιστάσεις προσδένεται στο άρμα του δείνα ή του τάδε αυτοκρατορικού σωβινισμού κάποιας μεγάλης δύναμη για να καταλήξει δωσίλογος και τελικά προδότης της χώρας που υποτίθεται ότι αποκαλεί πατρίδα. Αυτή είναι η γνωστή μας ελληνική Δεξιά και ο εθνικισμός που σήμερα εκφράζεται από την ακροδεξιά μας κυβέρνηση.

Όμως η Χρυσή Αυγή πάει πολύ παραπέρα. Τα εθνικιστικά στοιχεία που αναπαράγονται σαν θεμελιακά συστατικά της ελληνικής κοινωνίας μέσω της κρατικής εκπαίδευσης και του κυρίαρχου λόγου αποτελούν αναγκαίες μεν αλλά όχι ικανές συνθήκες ανάδυσης του ναζιστικού φαινομένου. Αν τα πρώτα αποτελούν εκφράσεις της αρνητικής ταυτοτικής συγκρότησης της ετερόνομης κοινωνίας μέσα από τον αποκλεισμό της εξωτερικής ετερότητας (που αποτελεί εξάλλου την άλλη πλευρά της θετικής ταυτοτικής συγκρότησης μέσα από τον υπερθεματισμό της εσωτερικής ομοιογένειας) και αρχαϊκές στάσεις έλξης-απώθησης του Ξένου, το ρατσιστικό στοιχείο που ο ναζισμός φέρει ως κυρίαρχη πρόθεση είναι κάτι πιο ριζοσπαστικό.

Ο Ξένος στη ναζιστική κοσμοθεώρηση δεν αποτελεί το εξωτερικό

όριο, τη διαφορά, τον Άλλο, που μπορεί να γίνει αντικείμενο προσηλυτισμού, αφομοίωσης ή ενσωμάτωσης. Αποτελεί το σκοτεινό αντεστραμμένο είδωλο του Εαυτού, τον εσωτερικό διαχωρισμό, τον Εχθρό, τον αντίθετο πόλο που οφείλει να γίνει αντικείμενο εξόντωσης. Η ίδια η ύπαρξη του Άλλου ως Εχθρού θέτει σε κίνδυνο την ύπαρξη της κοινότητας ως Εγώ και ως εκ τούτου είναι μία ύπαρξη μη ανεκτή, μία ύπαρξη ως συνθήκη πολέμου.

Συνεπώς, τα ειδοποιά χαρακτηριστικά που ταυτοποιούν τον Φίλο και τον Εχθρό, που μας διαχωρίζουν από τον απειλητικό ξένο δεν μπορεί να είναι στοιχεία πολιτικά ή πολιτισμικά, στοιχεία επίκτητα, όπως συμβαίνει στο εθνικιστικό πλαίσιο (η γλώσσα ή η θρησκεία, ως παράδειγμα). Οφείλουν να είναι χαρακτηριστικά εγγενή, φυσικά, αναλλοίωτα από οποιαδήποτε μεταστροφή, και εδώ έρχεται η κλίση προς την φυσιολογία, το χρώμα του δέρματος, την καταγωγή.

Αν ο εθνικισμός εκφράζεται ως μίσος του άλλου ως ξένου, ο ναζισμός εκφράζεται ως μίσος του άλλου ως εχθρού. Και εδώ, μία ακόμη διαφοροποίηση μπορεί να εντοπιστεί. Το μίσος του άλλου ως ξένου αντανακλά αρνητικά τη θετική επένδυση στον εαυτό την οποία όμως προϋποθέτει. Ο αυτοκρατορικός σωβινισμός υποτιμά τον ξένο ως κατώτερο θεμελιώνοντας τη διάκριση σε κάποιου είδους ταυτότητα εγωιστικής υπεροψίας. Είναι ψευδοϊστορικός, με την έννοια πως θέτει μία μυθοποιημένη ιστορία σαν αξίωση αυτής της περηφάνιας, κατασκευάζοντας ένα παρελθόν από τις υποτιθέμενες λαμπρές ιστορικές σελίδες. Αν ο ξένος είναι διατεθειμένος να συμμεριστεί αυτό το ψευδές παρελθόν μαζί με την αξίωση ανωτερότητας, μετατρέπεται σε υποτελή ή ακόμη και σύμμαχο, εν πάση περιπτώσει, αναγνωρίζεται.

> *Το ναζιστικό όμως μίσος του άλλου ως εχθρού αντανακλά ένα βαθύτερο μίσος. Είναι το μίσος του άλλου που πηγάζει από το μίσος του εαυτού (βλ. Καστοριάδης «Σκέψεις πάνω στο ρατσισμό»).*

Είναι έκφραση της απέχθειας που η ασυνείδητη ψυχή νιώθει απέναντι στον εκκοινωνισμένο εαυτό της, ο οποίος βιώνεται ως εμπράγματη ενσάρκωση κάθε αποτυχίας. Ήδη η κοινωνικοποίηση, η κοινωνική κατασκευή του ατόμου αποτελεί μία πρωταρχική βία για την ψυχική μονάδα, μία βία που οδηγεί σε διαδοχικές απωθήσεις και αρνήσεις της πραγματικότητας. Είναι μία βία απώλειας της μοναδικότητας και της παντοδυναμίας της ψυχής, η οποία γίνεται άτομο εγκαταλείποντας τις φαντασιώσεις ισχύος της και συμβιβαζόμενη με την επένδυση στο κοινωνικό νόημα που το άτομο επιτρέπεται να εκφράσει. Αυτή η επένδυση δεν είναι σχεδόν ποτέ επαρκής και συχνά τα αισθήματα ανεπάρκειας κυριαρχούν στη διαμόρφωση μίας βαθιά απόρριψης του συνειδητού Εγώ.

Αυτή η απόρριψη μπορεί να οδηγήσει στην αυτοκτονία, αλλά μπορεί να αλλάξει αντικείμενο, μετατοπίζοντας το αίσθημα μίσους από την πραγματική περιοχή, τον εαυτό, σε μία φανταστική περιοχή, τον μυθικό Άλλο/Εχθρό.

Έτσι, ο ξένος μετατρέπεται σε διαρκή υπενθύμιση της εγωτικής ανεπάρκειας, σκοτεινό αντικαθρέφτισμα και οντολογική απειλή για την ψυχή. Ταυτόχρονα, το ενοχλητικό Εγώ, η συνειδητή υποκειμενική κλιτύς του ατόμου, εκμηδενίζεται μέσα από την άρνησή του να γίνει πρόσωπο, μέσα από την απόλυτη παραχώρηση της προσωπικότητάς του στην βούληση του Φύρερ, μέσα από τη δολοφονία της ατομικότητάς του.

> *Ο ναζισμός είναι αντιϊστορικός, και θέτει μία ιστορική μυθολογία προκειμένου να δικαιώσει αυτήν την επιθυμία εξόντωσης του Άλλου, ανακαλύπτοντας συνέχειες και μυθικές οντότητες πίσω από το πέπλο των γεγονότων.*

Είναι ένας Μύθος στη θέση του Λόγου και ένας Μύθος προσωπικός, με την έννοια πως δεν μπορεί ο Άλλος να τον συμμεριστεί, δεν έχει θέση σ’ αυτόν παρά μονάχα τη θέση του τελετουργικού θύματος. Αντί για ένα μυθικό παρελθόν, όπως ο εθνικισμός, ο ναζισμός προβάλλει ένα μυθικό παρόν, τοποθετώντας μία εξιστόρηση πάνω και πέρα από την Ιστορία. Ο πρώτος

ακρωτηριάζει την Ιστορία προκειμένου να δικαιωθεί, ο δεύτερος δικαιώνεται αρνούμενος την Ιστορία. Και έτσι έχει την ικανότητα να αναβιώνει αρχαϊκές τελετουργίες και αισθήματα μυθικής κοινοτικής ταυτότητας μέσα στον σύγχρονο τεχνικό και τεχνολογικό κόσμο χωρίς καμία αντίφαση. Το μυθικό παρελθόν του ναζισμού δεν είναι ένα λογικό πρότερο όπως του εθνικισμού, αλλά ένα παροντικό επέκεινα προς το οποίο τείνει.

Έτσι, ο Μύθος και η Τελετουργία τρέφουν τον πολιτικό λόγο των ναζί τη στιγμή που δολοφονείται ο Λόγος. Οι ναζί είναι πέραν κάθε διαλόγου γιατί είναι εγγενώς ανορθολογικοί στην επίκλησή τους. Η δημόσια παρουσία τους απευθύνεται σε αρχέγονα κοινωνικά ορμέμφυτα και τα σύμβολά τους απηχούν μαγική και μυστηριακή ισχύ.

> *Ο ναζιστής οπαδός, που ζητεί να εξοντώσει τον ξένο ενώ ήδη έχει τελετουργικά εξοντώσει τον εαυτό του ως πρόσωπο μέσα από την απόλυτη υποταγή και πειθαρχία, βρίσκεται πέραν της ηθικής. Έχοντας αρνηθεί την ελεύθερη βούλησή του, αρνείται κάθε ευθύνη.*

Η ικανότητα της κοινοτοπίας του Κακού που περιέγραψε η Άρεντ («Ο Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ») βρίσκεται ακριβώς σε αυτήν τη στιγμή της απόλυτης υποταγής που ταυτίζεται με την απόλυτη ανηθικότητα και καθιστά τον υπάκουο πολίτη απάνθρωπο δολοφόνο.

Αυτά είναι τα ειδοποιά χαρακτηριστικά και της Χρυσής Αυγής και αυτά την καθιστούν τόσο γοητευτική για ένα κομμάτι της κοινωνίας αυτής της χώρας. Ένας λαός διαρκές θύμα και μία χώρα χωρίς παιδεία αποτελούν ευνοϊκές μήτρες επώασης του αυγού του φιδιού καθώς βυθίζεται στην αυτολύπηση. Η στήριξη των ναζιστών, από τη μία, είναι η λογική της ανάθεσης διεσταλμένη στα ακρότατα όριά της, όταν η ανάθεση περιλαμβάνει όλη την ύπαρξη, και από την άλλη, το μίσος προς τον εαυτό μετατοπισμένο στα απώτερα όρια της κοινωνικής ταυτότητας, ως μίσος προς τον ξένο. Οι ανιστορικές και μεταφυσικές ιδεοληψίες του ελληνικού εθνικισμού αποτελούν πρώτης τάξεως λιπάσματα για

τούτες τις εμμονές και καθηλώσεις. Ο επίσημος πολιτικός ακροδεξιός λόγος της κυβέρνησης έρχεται ως συμπλήρωμα ορθολογικότητας για τις μυστηριακές ανορθολογικές τελετουργίες του αίματος.

Καθώς οι σημασίες καταρρέουν, οι λόγοι της κυριαρχίας και οι παραφυάδες τους ξεγυμνώνονται σαν νεύρα. Ο αγώνας για την αυτονομία και την ελευθερία δεν μπορεί να κερδηθεί παρά από μία κοινωνία αναστοχαστική, με πραγματική παιδεία και με ισχυρή ιστορική συνείδηση. Μία κοινωνία που θα σέβεται τον ξένο σαν αναγκαίο στοιχείο του αυτοσεβασμού της.

Περί Οργάνωσης και Νεορομαντισμού

Νώντας Σκυφτούλης

Αν το υποκείμενο έχει τη δυνατότητα ανάδυσης της συνείδησης και της αυτοοργάνωσης ποιος ο ρόλος της ειδικής οργάνωσης επαϊόντων ομοσπονδιακά οργανωμένων ή ιεραρχικά οργανωμένων. Αν είναι για τη σωτηρία των επαϊόντων (επαναστατών), θεωρείται ασφαλής η επιλογή ενός κόμματος ή μιας ομοσπονδίας άσχετα από την κοινωνική αποδοχή του εγχειρήματος; (υπόθεση εργασίας)

Από τα τέλη της δεκαετίας του ‘70 που εντάχθηκα στον αναρχικό χώρο προερχόμενος από το πιο καθαρό -οργανωτικά- λενινιστικό μοντέλο του ΚΚΕ, βρισκόμουν μονίμως σε ένα ερώτημα που με «τυραννούσε» χρόνια: ποια είναι η διαφορά του λενινιστικού μοντέλου αλλά και της λενινιστικής φιλοσοφίας από το αναρχικό, όσον αφόρα τη σχέση με τις μάζες, τη σχέση της επαναστατικής οργάνωσης με την κοινωνία, τη σχέση της συνείδησης με το αυθόρμητο και άλλα φενακισμένα της εποχής. Αυτά τα νεφελώδη ψευδοδιλλήματα έρχονται στον νου μου, όταν κάποιοι φροντίζουν

να υπενθυμίζουν στον αναρχικό χώρο ότι υπάρχει αναγκαιότητα της οργάνωσης του χώρου ή κάποιας ομοσπονδίας, και μπορεί αυτό να λυθεί με τον α ή β τρόπο.

Κατά διαστήματα και όχι σε τακτική βάση, «πέφτουν» στο χώρο προτάσεις για την οργάνωση του «χώρου» ή για οργάνωση από το χώρο. Και αυτό ίσως αξίζει να το καταγράψουμε γιατί συμβαίνει τα τελευταία 30 χρόνια, και κάθε φορά η επανάληψη της πρότασης είναι ίδια, με τη μόνη διαφορά ότι είναι πιο φτωχή και πιο στερεοτυπική από την προηγούμενη. Πρέπει κάπως να εξηγηθεί γιατί ο Μαλατέστα είναι τόσο σύγχρονος που τον επικαλούνται για την αναγκαιότητα της οργάνωσης σήμερα, ή ακόμα γιατί η ομοσπονδία μπορεί να ακούγεται ως σύγχρονη πρόταση; Γιατί επίσης, ακόμη και οι καινοφανείς αναλύσεις που συνοδεύουν τα προτεινόμενα οργανωτικά μοντέλα είναι από τη φαρέτρα του παραδοσιακού, που τόσο έχει διαψευστεί στις μέρες μας.

Ιδίου τύπου, με την έννοια της ταύτισης, είναι και η αντίστοιχη αγωνία των ανθρώπων της άκρας αριστεράς για το χτίσιμο του επαναστατικού κόμματος στην Ελλάδα κι ας υπάρχει το ΚΚΕ τόσες δεκαετίες τώρα. Κοινός παρονομαστής η γνωστή θεωρία αναζήτησης και καθοδήγησης του υποκειμένου. Βέβαια, για να πούμε την αλήθεια, αυτό δεν αφορά καθόλου το ή τα σημερινά υποκείμενα αναφοράς της πρότασης, τα οποία είναι ρευστά και συγκεκριμένου πληθυσμιακού και ηλικιακού μοντέλου, αλλά τους φορείς που θέλουν να παίξουν ένα μεγαλύτερο ρόλο στις όποιες «κινηματικές» διαδικασίες. Το υποκείμενο της πρότασης για οργάνωση έχει δηλώσει ρητά και κατηγορηματικά με τη στάση του ότι δεν «θέλει» να ενσωματωθεί σε καμιά φόρμα και μάλιστα θεωρεί εχθρικό οποιοδήποτε καθολικό οργανωτικό δεσμό, και αυτή η θέλησή του είναι συνεπής και με το σύγχρονο αφορμαλισμό αλλά και με την καθολική εξατομίκευση που υπάρχει ,απαντώντας έτσι και θετικά και αρνητικά στην όποια οργανωτική πρόταση. Αλλά τα πράγματα είναι συγκεκριμένα και ιστορικά τεκμηριωμένα.

Το μοντέλο της «οργάνωσης των επαναστατών» το εισήγαγε ο Λένιν ως την εκδοχή της οργάνωσης της συνείδησης στην προοπτική της οικοδόμησης του κόμματος (νέου τύπου). Η προσδοκία του ήταν να

ηγεμονεύσει και δια μέσου του επαναστατικού πραξικοπήματος να κατακτηθεί η εξουσία. Πρόκειται προφανώς για όρθολογικοποιημένο νετσαγιεφισμό ο οποίος πέτυχε στην αποστολή του, όπως πέτυχαν και οι Ιακωβίνοι, το πρότυπο δηλαδή. Έκτοτε όλες οι «οργανώσεις επαναστατών» κινούνται σε αυτό το πλαίσιο είτε είναι αναρχικές είτε λενινιστικές, και αυτό γίνεται μέχρι τον πόλεμο. Μετά τον πόλεμο παραμένουν τα σχήματα που είχαν πρόσβαση στη πολεμική ιστορία και κανένα νέο οργανωτικό μοντέλο οργάνωσης πραξικοπήματος δεν τελεσφόρησε.

Η FAI στην Ισπανία είναι αυτό το μοντέλο στην αναρχική εκδοχή και μάλιστα με πιο αυστηρό καθοδηγητικό έλεγχο στην «οργάνωση των εργατών» της CNT, η οποία αποτελεί και το υποκείμενο της. Σε αυτή την κατηγορία οργανωτικών μοντέλων ανήκουν όλες οι προτάσεις που ρίχνονται ανά καιρούς.

Πέραν της σαφούς υπαρξιακής αγωνίας προσωπικής ή πολιτικής που εμπεριέχουν αυτές οι προτάσεις σήμερα, στηρίζονται σε ένα πολιτικό και «ιδεολογικό» υπόβαθρο και σε ένα συγκεκριμένο τύπο συμπεριφοράς. Μήπως με άλλα λόγια οφείλεται στο πολιτικό έλλειμμα κάποιων φορέων της πρότασης ή πρόκειται για κάτι το εγγενές που έχει να κάνει με την πολιτική παραγωγή του χώρου από τους φιλόδοξους πολιτικούς φορείς (αφού θέλουν να εκφράσουν οργανωτικά το χώρο) και όχι βεβαίως από το υποκείμενο; Και στα δύο οφείλεται, αφού το έλλειμμα νομιμοποιείται από το εγγενές, το οποίο είναι ο νεορομαντικός αντικαπιταλισμός που διακατέχει «ιδεολογικά» τους φορείς με την προσδοκία και με βάση αυτόν να δημιουργηθεί μακροκοινωνική πολιτική και κοινωνική βάση. Δηλαδή κάτι το οποίο έγινε πριν 100 χρόνια όταν ο ρομαντισμός ήταν πραγματικό καταφύγιο μεσολαβήσεων, και κάποιοι εύχονται να επαναληφθεί για το λιγότερο κόστος τους. Εις Μάτην . Αν υπήρχε έστω κα ένα περιθώριο επιτυχίας θα είχε γίνει όλα αυτά τα χρόνια και αυτό είναι βέβαιο γιατί δεν ανακαλύψαμε το 2013 την οργάνωση της αναγκαιότητας ή την αναγκαιότητα της οργάνωσης.

Είναι ο ρομαντικός αναρχισμός ή ο ρομαντικός αντικαπιταλισμός ένα είδος νεορομαντισμού που έρχεται να πολεμήσει τον

καπιταλισμό ή την εξουσία με «προκαπιταλιστικά» μέσα. Είναι μια δοκιμασμένη μέθοδος η επίκληση του παρελθόντος, προκειμένου να οργανώσουμε το νοικοκυριό μας χωρίς ρήξεις, χωρίς τους κινδύνους που ακολουθούν το ρηξικέλευθο. Θα μου πείτε ολόκληροι εθνικισμοί και ιδεολογίες χτίστηκαν με βάση τη νοσταλγία και το συναίσθημα. Ναι, αλλά η αποκαθήλωση και η αποκατάσταση του αισθητού κόσμου έχει ξηλώσει τα συντηρητικά νοικοκυριά και τους δεσμούς του παρελθόντος. Αναζητούνται οι νέοι δεσμοί που θα αναδημιουργήσουν τη δέσμευση με νέους όρους. Κανένα ΚΚ, αριστερό ή αναρχικό, δεν χωράει στο σημερινό ριζικό αθεϊσμό όσο και αν η βαλκανική ευρηματικότητα προσπαθήσει να επανεισαγάγει μεσολαβήσεις που θα καθυστερούν την ριζική ανατροπή.

Προφανώς δεν είμαστε εναντίον της οργάνωσης γιατί κανένας άνθρωπος δεν είναι «ανοργανωσιακός» είτε δρα ατομικά είτε συλλογικά, αφού το ον είναι κοινωνικό και κοινωνικά δικτυωμένο και γι’ αυτό καλό είναι να αποφεύγουμε τις κοινότυπες διαφωνίες περί οργάνωσης.

Εδώ κάνουμε κριτική στην εξουσιαστική μορφή οργάνωσης που θεωρεί αναγκαίο να οργανώσουν τους ανθρώπους στο δικό τους κόσμο, προκειμένου να πάρει συνείδηση. Είμαστε ενάντιοι σε θρησκευτικού τύπου οργανώσεις της κλειστής εμπειρίας. Επίσης βρίσκουμε ανεδαφική κάθε προσπάθεια διαχωρισμένης οργάνωσης επαναστατικού πραξικοπήματος με ειδικούς και διαχωρισμένους ρόλους. Αρνούνται ορισμένοι να κατανοήσουν ότι τα υποκείμενα ήδη αυτοοργανώνονται και συνευρίσκονται και νέοι τύποι κοινωνικής και επαναστατικής οργάνωσης αναδύονται και δείχνουν τον αισθητό κόσμο. Και κάτι συμπληρωματικό ίσως βοηθούσε: τα υποκείμενα έχουν συνείδηση και δεν την περιμένουν απέξω. Αρχής γενομένης από το ζαπατίστικο παράδειγμα.

Αντί λοιπόν να ψάχνουμε να καταλάβουμε την κρατική εξουσία διά της οργανώσεως ή διά του κόμματος, ας συμμετάσχουμε στη δημιουργία κινημάτων που ήδη προσπαθούν και αναδύουν αυτόνομους χώρους, κοινωνικές πρακτικές και σχέσεις, είτε μέσω της μόνιμης ή προσωρινής κατάληψης φυσικών χώρων –καταλήψεις,

κοινωνικά κέντρα και συνεργατισμοί, καταλήψεις εργατικών χώρων, (BIO.ME.), μαζικές διαδηλώσεις και συγκλίσεις –ή μέσω του πειραματισμού με πρακτικές όπως απο-κεντρωμένων διαδικασιών λήψης αποφάσεων, άμεσης δράσης ή ακόμα και εναλλακτικών μορφών οικονομικής ανταλλαγής, που δεν γραμμοποιούνται, καθορίζονται ή «συλλαμβάνονται» από τους κρατικούς καπιταλιστικούς και παραδοσιακούς τρόπους οργάνωσης.

Αυτή είναι η διαδικασία δημιουργίας δεσμών με νέους όρους και φυσικά μέσα από αυτόν τον αισθητό κόσμο. Και ποιος είναι αυτός? Είναι το σχέδιο αποκατάστασης του αισθητού κόσμου όπου κανένα στερεότυπο δεν θα παρεμβάλλεται ανάμεσα στην αντίληψη και στην πραγματικότητα. Και πάνω σε αυτό μπορεί μια πολιτική συλλογικότητα να συγκροτηθεί, να προτείνει, να επιταχύνει κοινωνικές διαδικασίες. Αν λοιπόν μια συλλογικότητα θέλει να έχει ρόλο στις μέρες μας, πρέπει να γνωρίζει ότι δεν μπορεί να παγιδεύσει υποκείμενα με αφηγηματικές πομφόλυγες και ιδεολογικές ταυτότητες.

Αλλά πρέπει να αποδείξει την χρησιμότητά της και την αναγκαιότητά της, καταθέτοντας ένα σχέδιο πολιτικό, προκειμένου να ελέγξει το χρόνο και όχι να τον κοροϊδέψει. Έχουμε ήδη μπει για τα καλά στην εποχή των νέων επαναστάσεων. Είναι βέβαιο ότι κάποιοι δεν θέλουν να συμμετέχουν και συμμετέχουν διαμέσου του παρελθόντος. Επιλογές είναι αυτές που από το Δεκέμβρη του 2008 τα πράγματα πήραν το δρόμο τους. Κανένας νεορομαντισμός δεν θα εμποδίσει τη ευθυτενή και άγρια ανατροπή του καπιταλισμού και των «παιδιών» του, που το αυτεξούσιο θα έχει τον πρώτο λόγο στην αναδημιουργία του κοινωνικού δεσμού και του σχεδίου ανατροπής, που περνά μέσα από την άρνηση των παραδοσιακών ρόλων της αγωνιστικής και ηγεμονικής πανούκλας.

Ο Raoul Vaneigem μιλά για τα παιδιά του κόσμου που έρχεται

Συνέντευξη: Ελένη Μαρούγκα, Σωτήρης Σιαμανδούρας

Βρήκαμε τον Raoul Vaneigem στα Χανιά σε μια κατάληψη όπου παρουσίαζε το νέο του βιβλίο, και του κάναμε μερικές ερωτήσεις στα πεταχτά. Μας μίλησε λοιπόν για την ΕΡΤ, την πλατεία Ταξίμ, το Κράτος, την ελευθερία, την τεμπελιά και τα παιδιά του κόσμου που έρχεται…

«Β»: Αυτές τις μέρες βιώνουμε στην Ελλάδα ένα ριζοσπαστικό κίνημα με αφορμή το κλείσιμο της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Τελικά, μήπως η τηλεόραση θα αναμεταδώσει και την επανάσταση; Επίσης, η εργατική αυτοδιαχείριση θα επαρκούσε για τη διαχείριση της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης;

V: Γνωρίζουμε ότι η δημόσια ραδιοτηλεόραση μεταδίδει ειδήσεις μόνο στην υπηρεσία των πολυεθνικών και του Κράτους, που ακολουθεί τις επιταγές τους δουλοπρεπώς. Μόνο ένα κίνημα αυτοδιαχείρισης που να μην περιορίζεται στους εργαζόμενους αυτής της δημόσιας υπηρεσίας θα μπορούσε να μετατρέψει το ραδιόφωνο και την τηλεόραση σε φόρουμ όπου οι πολίτες να συζητούν ελεύθερα τα προβλήματά τους και τις λύσεις που θα τους επιτρέψουν να ξεφύγουν από την αυξανόμενη μιζέρια. Αλλά θα παρέμενε ο κίνδυνος η τηλεόραση να υποκριθεί τον ρόλο ότι αντικαθιστά τις συνελεύσεις στους δρόμους και τις γειτονιές, τον μοναδικό τόπο όπου η άμεση δημοκρατία έχει πιθανότητες να εκφραστεί προς όφελος όλων και να οδηγήσει σε αποφάσεις ικανές να ανεβάσουν το επίπεδο της καθημερινής μας ύπαρξης.

«Β»: Οι εξεγερμένοι παγκοσμίως κάνουν χρήση και του διαδικτύου ολοένα και περισσότερο. Αυτό το μέσο ενημέρωσης, επικοινωνίας, οργάνωσης, είναι τελικά απελευθερωτικό;

V: Το διαδίκτυο είναι απλώς ένα εργαλείο. Όλα εξαρτώνται από τον τρόπο χρήσης του. Είναι βέβαιο πως ο συναγερμός που μετέδωσαν οι ζαπατίστας στην αρχή του κινήματός τους προκάλεσε ένα διεθνές κίνημα που τους διέσωσε από τη σφαγή που τους ετοίμαζε το μεξικανικό κράτος. Είδαμε επίσης ότι και οι τοπικοί αγώνες μπορούν με το μέσο αυτό να προκαλέσουν την αλληλεγγύη παντού στον κόσμο.

«Β»: Το 2010, στην Ελλάδα, διατυπώσατε τη θέση ότι «Το Κράτος δεν είναι πια τίποτα, ας γίνουμε τα πάντα». Τρία χρόνια αργότερα, θεωρείτε ότι έχουμε πλησιάσει τον στόχο;

V: Από το 2010 που εξέδωσα αυτή την μπροσούρα, το Κράτος συνέχισε να αποδεικνύει ότι ότι δεν εκπροσωπεί πια τους πολίτες, αλλά βρίσκεται στην υπηρεσία των πολυεθνικών, οι οποίες λεηλατούν τις χώρες και καταστρέφουν τις ζωές των πολιτών. Δεν είναι δυνατός ο διάλογος με τη βαρβαρότητα. Έχουμε κάθε δικαίωμα να πάρουμε πίσω τα αγαθά που μας έκλεψαν και να βάλουμε τις βάσεις για ανθρώπινες κοινότητες, αρνούμενοι μέσω της πολιτικής ανυπακοής να πειθαρχήσουμε στις επιταγές του Κράτους. Ας μην ξεχνούμε ότι μια οικονομία του δώρου είναι ο καλύτερος τρόπος να καταστρέψουμε το εμπορευματικό σύστημα και τον ολοκληρωτισμό του. Δεν ξέρω αν οι πιθανότητές επιτυχίας μας είναι καλύτερες σήμερα, γνωρίζω όμως ότι, μπροστά στην καταστροφή και το κοινωνικό χάος που διευρύνονται, δεν υπάρχει άλλη λύση από την αυτοδιαχείριση, όχι μόνο των μέσων παραγωγής και κατανάλωσης αλλά ταυτόχρονα της ζωής που ανήκει στον καθένα και που κανείς δεν έχει το δικαίωμα να καταπιέζει.

«Β»: Την περίοδο αυτή εκτυλίσσονται εξεγέρσεις παντού στον κόσμο, στην Τουρκία, τη Βραζιλία, τη Βουλγαρία κλπ. Μοιράζονται άραγε κάτι, υπάρχει μήπως ένα κοινό νήμα που τις ενώνει;

V: Υπάρχει ένα νήμα που ενώνει όλες αυτές τις εξεγέρσεις, είναι η λέξη ελευθερία που ξαναβρίσκει την ουσία της, το δικαίωμα στη ζωή χωρίς εκμετάλλευση. Μας έκαναν να πιστέψουμε

ότι ελευθερία είναι εκείνη του εμπορίου, η ελευθερία της εκμετάλλευσης, η ελευθερία να σκοτώνεις και να κακομεταχειρίζεσαι. Μία είναι όμως η ελευθερία, η ελευθερία να ζεις με βάση τις επιθυμίες σου, η ελευθερία να αγαπάς τη ζωή και να μάχεσαι ενάντια σε έναν κόσμο που μας μαθαίνει το μίσος.

«Β»: Τη στιγμή αυτή έχουμε σχεδόν ενάμιση εκατομμύριο ανέργους στην Ελλάδα. Είναι μήπως η κατάλληλη στιγμή να διεκδικήσουμε το δικαίωμα στην τεμπελιά;

V: Η εργασία υπήρξε πάντοτε μια μορφή αλλοτρίωσης, ένας τρόπος να χάνεις τη ζωή επιβιώνοντας σε έναν κόσμο αρπακτικών. Η εργασία είναι ένα μαρτύριο και το να μην έχεις εργασία (να είσαι άνεργος) είναι κι αυτό ένα μαρτύριο. Κι ωστόσο, υπάρχει στον καθένα μια δημιουργικότητα, μια εφευρετικότητα, μια πρωτοτυπία, μια τέχνη που περιμένει να εκφραστεί. Τη δημιουργικότητα αυτή τη βλέπουμε να εκφράζεται παντού στην αντίσταση ενάντια στις κατασταλτικές δυνάμεις του Κράτους, όπως στην Τουρκία, την Τυνησία κλπ. Και πέρα από την αντίσταση, αυτή η ικανότητα να δημιουργούμε το νέο είναι που θα βάλει τα θεμέλια μιας αλληλέγγυας κοινωνίας.

«Β»: Αν έπρεπε να επιλέξεις μόνο μια φράση για να απευθυνθείς στα «παιδιά του κόσμου που έρχεται», τί θα τους έλεγες;

V: Γραμμή δεν πρέπει να δίνουμε ποτέ, πρέπει αντιθέτως να δείχνουμε εμπιστοσύνη στο ξύπνημα των συνειδήσεων. Τη στιγμή που η ζωή παντού καταπιέζεται, εκφυλίζεται, φτωχαίνει, θα εκπλαγώ ιδιαίτερα, αν δεν ξεπεταχτεί άξαφνα παντού για να επιστρέψει στον κόσμο τη γονιμότητά του.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 12

Συνέντευξη της Ναόμι Κλάιν στο Νοσότρος

Μετάφραση : Μαριέττα Σιμεγιάτου

Χθες μας μιλήσατε σχετικά με τον τοπικό κοινωνικό ιστό που καταστρέφεται με πρόσχημα την κρίση. Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί αυτό;

Υπάρχουν πολλές λύσεις. Τα οικονομικά μοντέλα που καθοδηγούνται από το βραχυπρόθεσμο κέρδος απογοητεύουν. Θα πρέπει να υπάρξουν οικονομικά μοντέλα με άλλες προτεραιότητες, όπως τις ανάγκες των ανθρώπων. Αυτό που διαπιστώνουμε, τόσο από τη BIO.ME. όσο και από άλλες περιοχές σε κρίση, είναι ότι όταν ένα εργοστάσιο διοικείται από εταιρική δομή, οι υπολογισμοί σχετικά με τις βιώσιμες δραστηριότητες είναι εντελώς διαφορετικοί από τους υπολογισμούς που κάνουν οι εργάτες όταν αποφασίζουν εάν ένας χώρος εργασίας θα πρέπει να παραμείνει ανοιχτός. Όταν ανέλαβαν τα εργοστάσια οι εργάτες, δεν αναζητούσαν κέρδη, αλλά θέσεις εργασίας. Η κοινότητα αναζητούσε υλικά. Όταν βγαίνει η συνιστώσα για όλο και μεγαλύτερα κέρδη από την εξίσωση, τότε πολλά μπορούν να γίνουν δυνατά. Αυτό που δημιουργεί αυτή η κρίση είναι μια νέα νόρμα. Εκατομμύρια άνθρωποι βγαίνουν στο περιθώριο στο όνομα της σταθερότητας. Υπάρχει σταθεροποίηση, αλλά με λιγότερους «επιβάτες». Χρησιμοποιούμε μεταφορικά φράσεις όπως «διάσωση» κ.λπ. Ποιος διασώζεται; Κανείς νομίζω δεν πιστεύει ότι οι ξένες επενδύσεις θα επαναφέρουν τα επίπεδα απασχόλησης στην Ελλάδα που ίσχυαν πριν από την κρίση.

Είπατε χθες ότι δεν θα μιλήσετε για το Δόγμα του Σοκ, γιατί η Ελλάδα το ζει. Όντως ο κόσμος βρίσκεται σε κατάσταση σοκ. Πώς ξεπερνάμε τη στασιμότητα, ποιοι είναι οι τρόποι να προσεγγιστεί ο κόσμος ώστε να υπάρξει μια συλλογική αντίδραση;

Υποθέτω ότι όλα είναι σχετικά, γιατί όντας απέξω εμένα μου

φαίνεται ότι ο ελληνικός λαός αντιστέκεται με τεράστιο κουράγιο και επιμονή. Κάποιος μου περιέγραψε την κατάσταση ως άμπωτη, όχι ως μια κορυφαία στιγμή για κινήματα αντίστασης. Θα πρέπει όμως να βλέπουμε τα πράγματα στη σωστή τους διάσταση. Έχει υπάρξει εξαιρετική αντίσταση, οι άνθρωποι περνούν εβδομάδες ολόκληρες στο δρόμο. Η αλήθεια είναι ότι εκείνοι που επιβάλλουν αυτό το οικονομικό πρόγραμμα δείχνουν επίσης εξαιρετική επιμονή. Για εμένα, το ζήτημα δεν είναι να γίνει μια ακόμα διαμαρτυρία, γιατί εδώ πρόκειται για κρίση δημοκρατίας. Οι τεχνικές εκείνης της αντίστασης που θα έπρεπε να είχαν φέρει αποτέλεσμα, δεν φέρνουν. Για αυτό και οι άνθρωποι βρίσκονται σε απόγνωση. Οι θεωρητικοί της πολιτικής πρέπει πάντα να εφευρίσκουν νέες μεθόδους αντίστασης, νέες μορφές αντιεξουσίας και νέα διανοητικά επιχειρήματα για να εμπνεύσουν τον κόσμο. Σήμερα ο κόσμος, ευνόητα, έχει κουραστεί. Βρίσκεται αντιμέτωπος με έναν πόλεμο φθοράς που εξαπολύεται από την τρόικα σε μια χώρα με τα ισχυρότερα κινήματα αντίστασης παγκοσμίως. Χθες επέλεξα απλά να μην επαναλάβω τα επιχειρήματα που αναλύονται στο Δόγμα του Σοκ γιατί πιστεύω ότι ευθύνη όσων από εμάς έχουμε την τύχη να ανήκουμε σε μια πλατφόρμα είναι να υιοθετούμε αναλύσεις που ίσως να αφυπνίσουν τους ανθρώπους και να τους κάνουν να σκεφτούν διαφορετικά, ακριβώς γιατί μαχόμαστε έναν πόλεμο κούρασης, απόγνωσης και κατάθλιψης.

Η αντίσταση είναι βέβαια καίριας σημασίας, αλλά τώρα είναι η στιγμή να πούμε και ‘ναι’, να δείξουμε ότι τα ‘ναι’ μας είναι εφικτά, να εμφυσήσουμε ελπίδα και να καταρρίψουμε αυτή την επωδό ότι δεν υπάρχει εναλλακτική. Από τη μικρή μου εμπειρία στην Αθήνα έως τώρα –πέρασα χθες μια ημέρα με το mainstream τύπο– πήρα μια ιδέα του πόσο ισχυρή είναι η ιδέα ότι δεν υπάρχει εναλλακτική. Αστειεύτηκα χθες ότι το φάντασμα της Μάργκαρετ Θάτσερ ζει και βασιλεύει στην Ελλάδα. Είναι αλήθεια. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό να καταρριφθεί αυτός ο μύθος ζώντας τις εναλλακτικές στον τρόπο οργάνωσης, πράγμα που ισχύει για τους διοργανωτές του B-fest, αλλά και για διανοητές και πολιτικά κόμματα. Η αντίσταση και μόνο δεν αρκεί.

Χθες μιλήσατε για το κοινωνικό ιατρείο και τη BIO.ME. Υπάρχουν πολλά άλλα εγχειρήματα αυτοοργάνωσης που εξελίσσονται και εξαπλώνονται.

Το πιστεύω αυτό. Κατά την έρευνά μας, είχαμε το προνόμιο να δούμε από πρώτο χέρι την αλληλέγγυα οικονομία. Αυτές οι εναλλακτικές είναι μεταδοτικές. Επισκέφτηκα τη δωρεάν κλινική υγείας, την πρώτη που δημιουργήθηκε στην Αθήνα. Σήμερα, οι κλινικές είναι επτά και όλες έχουν επισκεφθεί την πρώτη που έδωσε το παράδειγμα. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των ανεξάρτητων μέσων είναι να αφηγηθούν τις ιστορίες εκείνες που θα καταρρίψουν το μύθο. θα επισκεφτούν τα κατειλημμένα εργοστάσια και τις δωρεάν κλινικές υγείας και θα αφηγηθούν τις ιστορίες τους με τέτοιο τρόπο ώστε ο θεατής να πει 'μπορώ κι εγώ να το κάνω'. Πέρα από την κρίση, και η αλληλεγγύη είναι μεταδοτική, με θετικό τρόπο. Το ζήτημα είναι να ενημερωθεί ο κόσμος. Πιστεύω ότι συμβαίνουν παράλληλα πολλά συναρπαστικά πράγματα που πρέπει να μεταδοθούν. Πράγματι, η κρίση είναι τεράστια, οικονομικά και οικολογικά. Όταν όμως αναδύεται η συνολική εικόνα της αποκεντρωμένης αλληλέγγυας οικονομίας, τότε οι άνθρωποι πείθονται. Γιατί επιδίωξή μας και ανθρωπιστικό και οικολογικό πρόταγμα είναι η αντικατάσταση του συστήματος.

Η οικολογική κρίση έχει τις ρίζες της στη φιλοσοφία του δυτικού ανθρώπου που τίθεται εκτός φύσης, σε αντίθεση με τους αυτόχθονες. Πώς μπορεί να ξεπεραστεί το πρόβλημα αυτό;

Καταπληκτική ερώτηση. Πέρα από το το νεοφιλελευθερισμό και τον καπιταλισμό, η οικολογική κρίση αμφισβητεί τις πολιτισμικές αφηγήσεις μας, όπως κυριαρχούν από το 16ο αιώνα, ότι μπορούμε να αντιμετωπίζουμε τη φύση ως μηχάνημα. Ο δυτικός αυτός ο τρόπος σκέψης προτείνει τώρα και τρόπους για να βγούμε από την κρίση. Προτείνονται τεχνολογικές λύσεις σενάρια επιστημονικής φαντασίας, όπως να αλλάξουμε το ίδιο το κλιματικό σύστημα με τη γεωμηχανική. Επιστήμονες της γεωμηχανικής προτείνουν να εκλυθεί θείο στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας για να μειωθεί η ένταση του ήλιου ως λύση στην κλιματική αλλαγή. Αντί

να μειωθεί η ποσότητα της ρύπανσης στην ατμόσφαιρα δηλαδή, θέλουν να ρυπάνουν ακόμα περισσότερο τη στρατόσφαιρα. Δεν πρόκειται για θεωρία συνωμοσίας, πρόκειται για καταξιωμένους επιστήμονες του Χάρβαρντ που χρηματοδοτούνται από τον Μπιλ Γκέιτς για την έρευνά τους. Κάτι που είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια είναι η ανάδυση του κινήματος «Idle no more», μια πραγματική καινοτομία, καθώς χρησιμοποιούσε τακτικές άμεσης δράσης, κατάληψης, χορών τύπου «flash mob» από αυτόχθονες κατά τις χριστουγεννιάτικες αγορές σε πολυκαταστήματα. Το κίνημα αυτό διέφερε από το «Occupy» γιατί προερχόταν από μια διαφορετική κοσμοθεωρία. Διεκδικούσε μια διαφορετική σχέση με το φυσικό κόσμο, μια κυκλική αφήγηση για τη σχέση μας με τη φύση και τους ζώντες οργανισμούς.

Στον Καναδά, το οικονομικό μοντέλο μας είναι αμιγώς εξορυκτικό. Οι καναδικές εταιρείες εξόρυξης χρυσού ήρθαν κι εδώ για να σκάψουν τρύπες. Στην Ελλάδα, σας λένε ότι ο τρόπος για να βγείτε από την οικονομική τρύπα είναι να σκάψετε πολλές τρύπες. Ποιο είναι λοιπόν το εναλλακτικό όραμα στην εξόρυξη; Η σχέση με τη φύση βασίζεται στην αμοιβαιότητα, είναι ένα πάρε-δώσε με τη φύση. Πιστεύω ότι η οικολογική κρίση προκαλεί και την αριστερά, καθώς και η παραδοσιακή μαρξιστική αριστερά πίστευε στις ίδιες ιδέες της προόδου και της κυριαρχίας στο φυσικό κόσμο και τη μηχανοποίηση της γης. Αυτή είναι η κληρονομιά μας, πρέπει να είμαστε ειλικρινείς.

Μιλήσατε αρκετά για αυτοδιαχείριση. Εάν δούμε όλες αυτές τις δράσεις ως συνιστώσες ενός παγκόσμιου κινήματος, πιστεύετε ότι χρειαζόμαστε ένα ενιαίο ενοποιητικό όραμα;

Όχι, δεν πιστεύω ότι χρειαζόμαστε ένα ενιαίο παγκόσμιο ενωτικό όραμα. Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με τις δυνάμεις του συγκεντρωτισμού και της περιθωριοποίησης. Χρειαζόμαστε ένα πλαίσιο που θα δίνει οξυγόνο στην ποικιλομορφία. Ο ενθουσιασμός που συνόδευσε τις πορείες σε ολόκληρο τον κόσμο κατά της Μονσάντο οφείλεται πιστεύω στο γεγονός ότι οι ΓΤΟ ως τεχνολογία πολεμούν την ποικιλομορφία. Δεν θέλουμε να είμαστε απλά ένας διαφορετικός πόλος. Φυσικά όμως και χρειαζόμαστε περισσότερη επικοινωνία μεταξύ των κινημάτων, διασύνδεση των αγώνων. Το βλέπω όμως να γίνεται. Σε αυτό παίζουν σημαντικό ρόλο τα ανεξάρτητα media. Ίσως πρόκειται περισσότερο για στρατηγική και δεν έχει υπάρξει διανοητικό μοίρασμα, σε αυτό συμφωνώ.

Πιστεύετε ότι υπάρχει τρόπος να αντισταθούμε στην Ελλάδα, να ξεφύγουμε από την επιρροή και τη δύναμη των τραπεζών;

Για μια ακόμα φορά, πρόκειται για μια δυική στρατηγική. Πιστεύω ότι πρέπει να πειραματιστούμε με κάθε είδους εναλλακτικά οικονομικά μοντέλα. Μέσω του κινήματος «Move your Money» που πυροδοτήθηκε στο Occupy Wall Street, δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων απέσυραν τις καταθέσεις τους από τις μεγάλες ιδιωτικές τράπεζες και τα μετέφεραν σε συνεταιρισμούς και τοπικές τράπεζες. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι έτσι δεν είμαστε ευάλωτοι στα σοκ που επιβάλλουν οι απορρυθμισμένες τράπεζες. Ο Τζον Τζόρνταν, ένας βρετανός ακτιβιστής, παρομοιάζει την αντίσταση και τις εναλλακτικές με το διπλό έλικα του DNA: πρέπει ταυτόχρονα να αντισταθούμε στις καταστροφικές δομές και να χτίσουμε δικές μας.

Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλές ομάδες ανεξάρτητων media που λειτουργούν κυρίως σε εθελοντική βάση. Πώς βλέπετε τη συνένωση όλων αυτών των ομάδων ώστε να αποκτήσουν ορατότητα στην κοινωνία;

Στη συνέντευξή μου στο radio bubble είπα ότι αυτό που βλέπουμε σε στιγμές ακραίας κρίσης είναι ότι ανοίγονται πολλά περιθώρια δράσης. Στην Ελλάδα συμβαίνει δημοκρατική κρίση σε όλα τα επίπεδα, οι άνθρωποι έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στις πολιτικές και δικαστικές ελίτ τους, στο μηχανισμό της δημοκρατίας και στα media. Έτσι ανοίγονται ευκαιρίες να καλυφθεί το κενό πληροφόρησης. Είναι εδώ ο Άρης [Χατζηστεφάνου], ο δημιουργός των ντοκιμαντέρ Debtocracy και Catastroika, που έδωσε μια διαφορετική εξιστόρηση για την κρίση σε μια κρίσιμη στιγμή, εκτός των mainstream καναλιών διανομής. Κάποιοι θα έλεγαν ότι η κρίση αποτελεί απώλεια αφήγησης. Όταν συμβαίνει αυτό, οι αφηγητές της κουλτούρας μας, οι άνθρωποι των media, οι καλλιτέχνες είναι σημαντικοί γιατί προσανατολίζουν. Όταν χάνουμε την αφήγησή μας, τη συλλογική μας ιστορία, αποτραβιόμαστε, επιστρέφουμε στην παιδική μας ηλικία, εμπιστευόμαστε τους ειδικούς και έχουμε ανάγκη από μια πατρική φιγούρα. Για αυτό και τα mainstream media είναι υπόλογα ηθικά, όταν το μόνο που κάνουν είναι να εξαπλώνουν το φόβο και να βοηθούν στον αποπροσανατολισμό των ανθρώπων. Στο περιθώριο που ανοίγεται μεταξύ συμβάντος και αφήγησης, εκεί πρέπει να βγουν μπροστά τα εναλλακτικά media. Ο στόχος είναι να προσεγγιστούν όσο περισσότεροι άνθρωποι γίνεται, ειδικά με τη δημιουργία κοινών πλατφόρμων.

Ο Όλιβερ Στόουν έχει εκφράσει την υποστήριξή του για τον Αλέξη Τσίπρα. Συμμερίζεστε τις απόψεις του;

Το στιλ που έχουν ορισμένοι άντρες της αριστεράς να αλληλοκολακεύονται δεν είναι του τύπου μου. Τον συμπάθησα πολύ, ήθελα να του πάρω συνέντευξη. Περιμένω όμως ακόμα για τις γυναίκες της αριστεράς. Όταν ένα αριστερό ριζοσπαστικό κόμμα φτάνει κοντά στην εξουσία όλοι ενθουσιαζόμαστε, δεν θα σας πω ψέματα. Αυτό που με απασχολεί είναι ότι στα μέσα εξαπολύεται μια εξαιρετικά επιθετική εκστρατεία κατά του ΣΥΡΙΖΑ αυτή τη στιγμή παρουσιάζοντας τον ως τον ακραίο πόλο απέναντι στη Χρυσή Αυγή. Πρόκειται για κλασσική στρατηγική εκφοβισμού από τον τύπο του κατεστημένου. Μια κριτική της

αριστεράς είναι η ελπίδα μας για να αποφύγουμε μεγαλύτερη διολίσθηση στο ρατσισμό και το νεοφασισμό. Ανησυχώ όμως όταν βλέπω τέτοιες επιθετικές εκστρατείες από τα media που προσπαθούν να σκιαγραφήσουν ένα κόμμα του αριστερού φάσματος ως εξτρεμιστικό, ότι το κόμμα θα δαπανήσει πολλή ενέργεια να προσπαθεί να αποδείξει ότι δεν είναι. Ελπίζω να μην καταναλωθεί σε αυτό. Δεν θα φέρει νίκη σε εκλογές και δεν είναι αυτό που θέλει ο κόσμος στην παρούσα φάση. Πρόκειται για μια εκστρατεία τιθάσευσης των εναλλακτικών για να επιβληθεί πειθαρχία. Δεν θα αλλάξουμε τα corporate media, το θέμα είναι αν θα τα ακούμε και θα τα αφήνουμε να αλλάζουν τα πλάνα δράσης μας. Είναι αυτό το ακροατήριό μας; Ή μήπως το ακροατήριο είναι ακόμα μεγαλύτερο και θα πρέπει να βρεθούν τρόποι να μιλάμε απευθείας στους ανθρώπους; Το να μαχόμαστε ετικέτες εξτρεμιστή οδηγεί σε μια κεντρώα τάση, στην οποία ποτέ δεν ήταν καλή η αριστερά.

Ποια είναι η γνώμη σας για τη νέες μορφές εργασίας που αναδύονται; Πρέπει να δουλεύουμε λιγότερο;

Χθες μίλησα για την οικονομία της αποανάπτυξης και τα πλεονεκτήματά της. Η λύση είναι να σκεφτούμε πώς θα χτίσουμε μια οικονομία που δεν θα βασίζεται στην αέναη ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει πράγματι λιγότερη εργασία, όχι ότι δεν θα δουλεύουμε, αλλά ότι δεν θα υπάρχουν θέσεις εργασίες με την παραδοσιακή έννοια. Εργασία πάντως θα υπάρχει και θα είναι μέρος της ζωής. Όλοι θα πρέπει να δουλεύουμε. Πρέπει όμως η διάκριση μεταξύ της παραδοσιακής θέσης εργασίας και της σχέσης μας με την εργασία. Ο ρόλος που παίζει το πάθος για τη δουλειά μας θα πρέπει να αποτελεί μέρος της σχετικής συζήτησης.

Ποια είναι η γνώμη σας για την άνοδο του φασισμού στην Ελλάδα;

Είναι σίγουρα το τρομαχτικότερο που συμβαίνει σε αυτή τη χώρα. Είναι σοκαριστικό το γεγονός ότι η Γερμανία προωθεί πολιτικές που αντιγράφουν τις συνθήκες που οδήγησαν στην άνοδο του ναζιστικού κόμματος στη Γερμανία. Ο λόγος που η Γερμανία έχει τόσο ισχυρό κοινωνικό δίχτυ ασφαλείας είναι γιατί οι Γερμανοί

φοβούνται τους εαυτούς τους. Το έχτισαν για να προστατευτούν από την επιστροφή του ναζισμού στη Γερμανία. Συνεχώς μου προκαλούσε έκπληξη όταν ερευνούσα για το Δόγμα του Σοκ με πόση επιμονή οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι εσκεμμένα αντιγράφουν αυτές τις συνθήκες, δημιουργώντας σκόπιμα υφέσεις στις κοινωνίες και προκαλώντας αυτά τα φαινόμενα-μπούμερανγκ. Όλοι γνωρίζουν ότι θα συμβεί. Υπάρχει μεγάλη ευθύνη στην τρόικα που έχει δημιουργήσει τις συνθήκες για την άνοδο ρατσιστικών κομμάτων και ρατσιστικής βίας, η οποία τροφοδοτείται και από το συνεχές μήνυμα των μέσων του κατεστημένου ότι δεν υπάρχει εναλλακτική, ότι δεν έχετε δύναμη να αλλάξετε τα πράγματα. Οι άνθρωποι νοιώθουν στην Ελλάδα ότι δεν έχουν έλεγχο της ζωής του, ότι η εξουσία βρίσκεται αλλού, στην ΕΚΤ, το ΔΝΤ. Ορισμένοι, όταν νοιώθουν αδύναμοι αποσύρονται στα σπίτια τους, ενδίδουν στην κατάθλιψη και αυτοκτονούν. Άλλοι αποφασίζουν ότι θα ασκήσουν εξουσία εκεί που μπορούν, πράγμα που σημαίνει ότι θυματοποιούν κάποιον άλλο. Πιστεύω ακόμα ότι ο τρόπος με τον οποίο συζητείται η Ελλάδα στη Βόρεια Ευρώπη και στο διεθνή τύπο, η όλη αφήγηση σχετικά με την τεμπελιά των Ελλήνων ως σύνολο είναι ρατσιστική. Ως μη Ευρωπαία, μου κάνει εντύπωση πόσο απερίφραστη είναι. Είναι εξευτελιστικό για τον ελληνικό λαό. Το μήνυμα είναι: δεν είστε στην πραγματικότητα Ευρωπαίοι, είστε λίγο πιο κοντά στην Αφρική. Μέρος των Ελλήνων προσπαθεί να πείσει για την ευρωπαϊκή του ταυτότητα, να πείσει για τη ‘λευκότητά’ του με επιθέσεις κατά των μεταναστών. Μου φαίνεται λοιπόν ότι αυτό αποτελεί μέρος ενός κύκλου ρατσισμού.

Τα μονοπώλια έχουν σαφείς στόχους και τρόπους οργάνωσης για να τους επιτύχουν. Ο δικός μας στόχος ποιος είναι, τι θέλουμε ως κοινωνία και ποιο είναι το πλαίσιο επίτευξής του;

Θέλω να παίρνουμε τις ιδέες στα σοβαρά. Η δεξιά έχει λίγες μόνο ιδέες που τις εφαρμόζει σε κάθε περίπτωση: απορρύθμιση, ιδιωτικοποίηση και λιτότητα. Αναρίθμητες δεξαμενές σκέψης γράφουν παραλλαγές στο ίδιο θέμα. Έτοιμες ιδέες έως ότου, όπως είπε ο Μίλτον Φρίντμαν, το πολιτικά αδύνατο γίνει πολιτικά αναπόφευκτο. Κι εμείς πρέπει να έχουμε έτοιμες και

δοκιμασμένες ιδέες, για αυτό και είναι τόσο σημαντική η BIO.ME. ως εργαστήρι ιδεών. Υπάρχουν κι άλλες ιδέες, χθες μίλησα για κοινοτικά ελεγχόμενη ανανεώσιμη ενέργεια. Κατά τρόπο ειρωνικό, η Γερμανία δημιουργεί τις συνθήκες για να εξορύξει περισσότερα ορυκτά καύσιμα και άνθρακα στην Ελλάδα, ενώ η ίδια στρέφεται ταχύτατα στην ανανεώσιμη ενέργεια, πράγμα που σημαίνει ότι οι εταιρείες τους ψάχνουν νέες αγορές.

Σε σχέση με το πλαίσιο, μας έχει δοθεί από την επιστήμη. Ήδη έχει επέλθει θέρμανση κατά 0,8 βαθμούς και βλέπουμε τις επιπτώσεις. Ο στόχος των δυο βαθμών που συμφώνησαν όλες οι κυβερνήσεις του κόσμου στην Κοπεγχάγη είναι κατά τη γνώμη μου υπερβολικός. Εκεί ήμουν και διαφώνησα, γιατί αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι θα χαθούν πολλά νησιωτικά κράτη. Οι αφρικανοί εκπρόσωποι είπαν ότι θέρμανση δυο βαθμών Κελσίου αποτελεί γενοκτονία για την Αφρική. Για να επιτύχουμε τον κοινό στόχο, πρέπει να περικόψουμε τις εκπομπές ρύπων μας κατά 9-10% από αύριο και να προσαρμοστούν όλες οι οικονομικές πολιτικές μας. Εάν δεν βοηθήσουμε το νότο να απομακρυνθεί από τα ορυκτά καύσιμα, δεν έχουμε καμία ελπίδα να αποφύγουμε την υπερθέρμανση των 4 με 6 βαθμών Κελσίου, γιατί οι περισσότερες εκπομπές αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου προέρχονται από την Κίνα και την Ινδία.

Ασχολήθηκα με το θέμα του κλίματος γιατί το είδα ως ευκαιρία για επανορθώσεις προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο, κάτι που αποτελεί μέρος της ατζέντας της αριστεράς εδώ και πολύ καιρό: πώς θα αντιμετωπίσουμε την αποικιακή λεηλασία που έχει δημιουργήσει τις βαθιές ανισότητες του κόσμου μας. Οφείλουμε ένα οικολογικό χρέος στον παγκόσμιο νότο, οφείλουμε χρέος για το διατλαντικό δουλεμπόριο. Χρέη που έχει προσπαθήσει να ποσοτικοποιήσει ο νότος, αλλά αδυνατεί να εισπράξει. Αντίθετα, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα συνεχίζουν τη λεηλασία των οικονομιών τους. Η κλιματική αλλαγή λοιπόν εξισορροπεί το πεδίο του παιχνιδιού. Γιατί όταν μας λένε ότι μας χρωστάτε γιατί εσείς εκλύετε άνθρακα εδώ και διακόσια χρόνια, δεν ζητούν φιλανθρωπία.

Πρέπει η Ελλάδα να διαπραγματευτεί τη συμμετοχή της στην Ευρωζώνη;

Δεν ξέρω εάν η Ελλάδα θα πρέπει να βγει από την Ευρωζώνη, αλλά σίγουρα πιστεύω ότι θα πρέπει να τεθεί επί τάπητος. Δεν ξεκινάς τις διαπραγματεύσεις λέγοντας «δεν φεύγουμε». Πρέπει να είσαι πρόθυμος να φύγεις. Πρέπει να χτιστούν συνεργασίες με άλλες χώρες, να οικοδομηθεί ένα καρτέλ οφειλετών, κατά το παράδειγμα της Λατινικής Αμερικής τη δεκαετία του 1980. Τότε πολλοί αριστεροί οικονομολόγοι προωθούσαν την ιδέα οι κυβερνήσεις της Λατινικής Αμερικής να σχηματίζουν το λεγόμενο καρτέλ των οφειλετών και να επανέλθουν στην παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ ως διαπραγματευτικό μπλοκ, να αρνηθούν τις διαρθρωτικές αλλαγές, να απαιτήσουν παραγραφή των χρεών τους και να αμφισβητήσουν τη νομιμότητά τους, γιατί πολλά ήταν απεχθή χρέη που είχαν κληροδοτήσει δικτατορικές κυβερνήσεις. Βλέποντας σήμερα την κατάσταση στην Ευρώπη, περισσότερες χώρες έχουν προβλήματα από όσες δεν έχουν. Φαίνεται ότι υπάρχει τεράστιο δυναμικό για τις χώρες που αντιμετωπίζουν μέτρα λιτότητας να συνεργαστούν και να αλλάξουν το παιχνίδι με τους πιστωτές τους.

Πιστεύετε ότι θα βιώσουμε μια μεγάλη επανάσταση;

Το τραγικό με την εποχή μας είναι ότι δεν υπάρχει βασιλιάς να ανατρέψουμε. Το κίνημα της πλατείας Ταχρίρ είναι σπουδαίο, αλλά βλέπουμε ότι η εξουσία δεν κατοικεί πια στο παλάτι. Χρειαζόμαστε άλλα μοντέλα επανάστασης. Πιστεύω όμως από την άλλη ότι η κοινωνία μπορεί να κάνει ένα κλικ κάποια δεδομένη στιγμή και να δούμε και πάλι μεγάλα κινήματα αντίστασης. Πάντα μας εκπλήσσουν.

Πώς μπορούν οι άνθρωποι που απορρίπτονται από το οικονομικό μοντέλο να αποτελέσουν οργανικό τμήμα της αριστεράς;

Σε τέτοιες συγκυρίες, υπάρχουν πάντα νέοι τρόποι οργάνωσης των ανθρώπων που τίθενται στον περιθώριο. Στη Λατινική Αμερική υπάρχουν μεγάλα κινήματα ανέργων, συνδικάτα ανέργων. Κάτι που

πάντα συζητείται στην Ευρώπη, αλλά δεν έχει πραγματοποιηθεί. Η αριστερά δεν έχει προσαρμοστεί πλήρως στην απώλεια του χώρου εργασίας. Δεν έχει γίνει μεγάλη πρόοδος ως προς την οργάνωση στη γειτονιά ή την οργάνωση των ανέργων. Πιστεύω ότι το κίνημα της πλατείας ήταν καινοτομία, κατά αυτή την έννοια. Που πήγαν όμως μετά όλοι αυτοί οι άνθρωποι; Τα social media προφανώς διευκολύνουν τη συνεύρεσή μας, αλλά διευκολύνουν και το αποτράβηγμα στα σπίτια μας χωρίς λογοδοσία. Η λογοδοσία που ίσχυε στα παραδοσιακά συνδικάτα του χώρου εργασίας είναι σημαντική για την οικοδόμηση δικτύων.

Το «Idle no more» ήταν πηγή έμπνευσης γιατί τα αυτόχθονα κινήματα έχουν έναν τόπο ως βάση. Αφορούν συνδέσεις με συγκεκριμένα τμήματα γης. Και το κίνημα στις Σκουριές αφορά ρίζες με ένα τόπο. Όσοι ζούμε στα μεγάλα αστικά κέντρα, δεν νοιώθουμε αυτή τη σύνδεση. Ίσως μέρος του σχεδίου της σύγχρονης αριστεράς θα πρέπει να είναι η επανεύρεση ριζών και η οικοδόμηση ισχυρών κοινοτήτων που θα υπερασπίζονται το χώρο τους, ώστε να μη χάνονται οι ρίζες. Αυτό συμβαίνει και με τα κινήματά μας, χάνονται από τη μια μέρα στην άλλη. Ξέρω ότι δεν δίνω την απάντηση, αλλά μια διάγνωση. Παρά τη φθορά που έχει προκαλέσει ο νεοφιλελευθερισμός, υπάρχουν ακόμα άνθρωποι με ρίζες σε ένα τόπο. Χρειαζόμαστε συνασπισμούς ώστε να τις διατηρήσουμε.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 12

Η Κοινή Χρήση ως Εναλλακτική στην Αγορά και το Κράτος

David Bollier
Commons Strategies Group

Καθώς το νεοφιλελεύθερο όραμα για την οικονομία και τη διακυβέρνηση αρχίζει να αμφισβητείται και σε αρκετά μέρη να καταρρέει, οι άνθρωποι αναζητούν πρακτικές εναλλακτικές. Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι δεν πρόκειται να επιστρέψουμε στην «παλαιά κανονικότητα» – και είναι δεδομένο ότι διαφορετικά συστήματα για την κάλυψη των αναγκών μας μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Στο παρόν άρθρο θα προσπαθήσω εν συντομία να αναφερθώ στη γοητευτική δυνατότητα που προσφέρει η κοινή χρήση – μία παλιά αλλά συνάμα επίκαιρη ιδέα η οποία επανανακαλύφθηκε ως παράδειγμα για την περιγραφή πώς θα μπορούσαμε να διαχειριστούμε τους εαυτούς μας, αλλά και τους διαθέσιμους πόρους μας.

θα ήθελα να σημειώσω εκ των προτέρων ότι η έννοια των κοινόχρηστων αγαθών δεν αποτελεί ούτε μια ολοκληρωμένη ιδεολογία αλλά ούτε και μια δημοσιοχετίστικη ανασκευή της έννοιας του «δημοσίου συμφέροντος». Είναι ένα γενικό πλαίσιο διακυβέρνησης το οποίο έχει βαθιές ρίζες στην ανθρώπινη ιστορία ως ένα σύστημα αυτοτροφοδότησης με την ευρεία έννοια και αμοιβαίας υποστήριξης. Το ερώτημα της εποχής μας είναι αν μπορεί αυτή η ιδέα να χρησιμοποιηθεί εκ νέου για να καλύψει τις ανάγκες του σημερινού κόσμου. Πιστεύω ότι η απάντηση είναι ξεκάθαρα ΝΑΙ. Οι υποστηρικτές των κοινών αγαθών έχουν αποδείξει ότι αυτό είναι εφικτό ακόμα και στις δύσκολες και αντίξοες συνθήκες.

Κάποτε επισκέφτηκα το Erakulapally, ένα μικρό χωριό δύο ώρες δυτικά του Ιντεραπάντ στην Ινδία. Πρόκειται για μια αγροτική κοινότητα φτωχών γυναικών από την κατώτερη κοινωνική κάστα της χώρας –η οποία αποκαλείται dalit– και πρόκειται για ακτήμονες που δουλεύουν σε μεγάλα αγροκτήματα. Τα έσοδά τους επαρκούν για να έχουν ένα γεύμα την ημέρα. Όμως είχαν την ιδέα να ψάξουν και να ξαναχρησιμοποιήσουν σπόρους τους οποίους οι πρόγονοί τους χρησιμοποιούσαν για αιώνες – και μπορούσαν να αναπτυχθούν και να προσαρμοσθούν στο οικοσύστημα και στο κλίμα της Andhra Pradesh, αλλά είχαν πέσει σε αχρηστία λόγω της «πράσινης επανάστασης» τη δεκαετία του ’60.

Με τον τρόπο αυτό, οι γυναίκες αναβίωσαν τις παραδοσιακές μεθόδους καλλιέργειας και ανάπτυξαν σημαντικές και θρεπτικές σοδιές. Το αποτέλεσμα ήταν να μην έχουν ανάγκη να εργάζονται για να επιζήσουν. Ούτε να χρειάζεται να αγοράζουν γενετικά τροποποιημένους σπόρους από τις αγροτοβιοτεχνολογικές εταιρείες.

Είχαν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν το φαγητό τους μόνες τους και να χειραφετηθούν εκτός της οικονομίας της αγοράς, η οποία δεν πρόκειται να ικανοποιήσει τα συμφέροντά τους. Οι γυναίκες αυτού του χωριού επέτυχαν την ασφάλεια της τροφής τους χωρίς να εναποτίθενται σε εξωτερικούς ειδικούς, στην κυβέρνηση, στη μονοκαλλιέργεια, ούτε και στα συνθετικά λιπάσματα. Και αυτές ήταν γυναίκες dalit – οι φτωχότερες των φτωχών. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 5.000 γυναίκες σε 75 χωριά στην ευρύτερη περιοχή του Andhra Pradesh οι οποίες έχουν υιοθετήσει αυτόν τον αυτοοργανωμένο τρόπο. Μοιράζονται σπόρους και συμβουλές γεωπονίας μεταξύ τους. Ακόμα έχουν φτάσει σε επίπεδο να φτιάχνουν δικά τους video για να μορφώσει ο ένας τον άλλον.

Αυτή είναι μόνο μία από τις πολλές ιστορίες που μπορούν να ειπωθούν για την κοινή χρήση – ένα μοντέλο το οποίο βρίσκει σημαντική ανάπτυξη καθώς η νεοφιλελεύθερη οικονομία και ο στενός συνεργάτης της, τα εθνικά κράτη, αυξάνουν τις απαιτήσεις πάνω στους ανθρώπους ενώ συνάμα τους προσφέρουν όλο και λιγότερα. Η ζωή μέσα από τη διαφορετικότητα και την ουσία αυτής εμπεριέχει ποικίλους τρόπους κοινών: καλλιέργειας ή ψαρέματος… ανανεώσιμων πηγών και διαχείρισης του νερού… αστικούς χώρους και κοινοτικούς θεσμούς… βικιπέδια, ελεύθερο λογισμικό, ανοικτές εκδόσεις… εναλλακτικά νομίσματα και εθελοντικές τράπεζες αίματος… και τέλος «συμμετοχική κατανάλωση» στη χρήση των αυτοκινήτων, των ποδηλάτων των εργαλείων, η κοινή χρήση αναπτύσσεται.

Στην πιο γενική οπτική, η κοινή χρήση αφορά τη συλλογική διαχείριση των πραγμάτων που κατέχουμε ως ανθρώπινα όντα. Σημαίνει τη διασφάλιση και προστασία τους στο διηνεκές, φροντίζοντας αυτά να περάσουν αναλλοίωτα στις επόμενες γενιές.

Το πραγματικό πρόβλημα δεν είναι ότι η συλλογική χρήση των κοινών αγαθών είναι ανέφικτη, αλλά ότι ο συμβατικός κόσμος αρνείται να το αναγνωρίσει. Παρόλο που βασικά κοινά αγαθά καλύπτουν τις καθημερινές ανάγκες περίπου 2 δισεκατομμυρίων ανθρώπων στον κόσμο, δυο από τα πιο δημοφιλή οικονομικά εγχειρίδια των ΗΠΑ –από τους Samuelson & Nordhaus και Stiglitz & Walsh– στην κυριολεξία αγνοούν επιδεικτικά τα κοινά ως ένα βιώσιμο μοντέλο παροχής και φροντίδας. (Η κοινόχρηστη πρόσοδος, θα ήθελα να προσθέσω, δεν αφορά μόνο στη βασική επιβίωση αλλά και στις γενικότερες ανάγκες των νοικοκυριών σε αντίθεση με τη μεγέθυνση της αγοραίας συναλλαγής).

Οι δομές παροχής που στηρίζονται στην κοινή χρήση συνήθως είναι αόρατες, κυρίως γιατί υπάρχουν εκτός του κράτους και της αγοράς – γι’ αυτό και δεν θεωρούνται ως πρακτικές και εφαρμόσιμες. Τα κοινόχρηστα αγαθά είναι επίσης αόρατα ακριβώς γιατί δεν έχουν να κάνουν καθόλου με ιδιοκτησιακά δικαιώματα, με τις αγορές ή τη γεωπολιτική δύναμη. Παρόλα αυτά, ως τάση, τα κοινόχρηστα αγαθά αποτελούν μια ιδιαίτερα σημαντική μέθοδο να αντιμετωπισθούν οι ανάγκες των ανθρώπων με τρόπο που να είναι δίκαιος, αειφόρος και με σεβασμό προς τον πλανήτη. Χρησιμοποιούν άμεση δράση, εφευρετικότητα του «κάντο μόνος σου» για να ξεπερασθούν οι παθολογίες της ελεύθερης αγοράς.

Πιστεύω ότι η πρόκληση των καιρών μας είναι να εστιάσουμε στην αναγκαιότητα των κοινόχρηστων αγαθών – και στη συνέχεια να βρούμε νέους τρόπους να τα υποστηρίξουμε αλλά και να τα προστατεύσουμε, ειδικά τώρα που οι δυνάμεις της αγοράς συνειδητοποιούν ότι το παράδειγμα των κοινόχρηστων αγαθών όχι απλά την «ανταγωνίζεται» αλλά ότι την προσπερνά αυτοθεσμίζοντας μια άλλη σχέση.

1. Τα κοινόχρηστα αγαθά ως παράδειγμα

Ως βασική συνθήκη, τα κοινόχρηστα αγαθά αποτελούν έναν κώδικα ηθικής – έναν τρόπο του να είσαι άνθρωπος ο οποίος πηγαίνει πολύ πιο πέρα από τον άνθρωπο του οικονομισμού, αυτό το ιδιοτελές, ορθολογιστικό, ιδανικό της μεγιστοποίησης της αξίας

χρήσης της ανθρώπινης ύπαρξης το οποίο οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί λένε πως είμαστε. Τα κοινόχρηστα αγαθά θεωρούν ότι οι άνθρωποι είναι πολύ πιο πολύπλοκοι και συνεργατικοί και ένα ποιοτικότερο σύνολο της ανθρώπινης συμπεριφοράς μπορεί να σχεδιασθεί μέσα στους θεσμούς μας. Τα κοινόχρηστα αγαθά υποστηρίζουν ότι υπάρχει ένας σημαντικός ρόλος στην αυτοδιεύθυνση, η οποία όχι μόνο προκαλεί αλλά και συμπληρώνει υποκαθιστώντας την τυπική θεσμική διακυβέρνηση.

Όποιος ακούσει τους περισσότερους οικονομολόγους να μιλάνε για τα κοινόχρηστα αγαθά, αναφέρονται σαν αν είναι τραγωδία. Το κλασικό παράδειγμα που επικαλούνται είναι: Εάν υπάρχει ένα κοινό βοσκοτόπι στο οποίο αρκετοί βοσκοί μπορούν να βοσκούν το κοπάδι τους, κανένα τους δεν θα έχει ένα λογικό κίνητρο λελογισμένης ανάπτυξης – με αποτέλεσμα να βάζουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κοπάδι με στόχο το προσωπικό τους κέρδος. Συμπέρασμα ότι το βοσκοτόπι θα εξαντληθεί και θα καταστραφεί: μία «τραγωδία»

Αυτό το δόγμα έχει επικρατήσει στον κοινό νου αλλά και στους οικονομολόγους από το 1968, όταν ο βιολόγος Garret Hardin έγραψε το περίφημο άρθρο με τίτλο «Η τραγωδία των κοινών». Ισχυρίσθηκε ότι ο μόνος τρόπος να αποτρέψουμε την «τραγωδία» είναι μέσα από το καθεστώς των ιδιωτικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων και των αγορών. Τα ιδιωτικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα συνεπώς θεωρούνται ως τα μόνα τα οποία μπορούν να δημιουργήσουν το αίσθημα υπευθυνότητας.

Το μόνο πρόβλημα είναι ότι βασικά ο Hardin δεν περιέγραφε την κοινόχρηστη χρήση. Περιέγραψε στην ουσία ένα σενάριο στο οποίο δεν υπήρχαν σύνορα στο συγκεκριμένο λιβάδι, ούτε κανόνες διαχείρισής του και καμία κοινότητα χρηστών αυτού. *Αλλά αυτό δεν αποτελεί κοινόχρηστη χρήση.* Αντίθετα αυτό είναι ένα ασύδοτο καθεστώς χρήσης ελεύθερο προς όλους. Η κοινή χρήση έχει σύνορα, κανόνες, έλεγχο της χρήσης, τιμωρία των καταπατητών και των τζαμπατζήδων και κοινωνικές θεσμίσεις. Η κοινή χρήση απαιτεί ότι υπάρχει μια κοινότητα η οποία θέλει να διαχειρισθεί και να γίνει ο θεματοφύλακας του συγκεκριμένου

πόρου. Αυτή η παρερμηνεία του Hardin έχει καρφωθεί στην κοινή αντίληψη και έχει ως αποτέλεσμα να θεωρείται τις τελευταίες δυο γενιές η μέθοδος της κοινής χρήσης ως αποτυχημένο παράδειγμα διαχείρισης.

Η καθηγήτρια Elinor Ostrom του Πανεπιστημίου της Ιντιάνα –απεβίωσε το 2012– η οποία κέρδισε το βραβείο Νόμπελ στα οικονομικά για την καριέρα της, έδειξε ότι η κοινή χρήση είναι εξολοκλήρου πρακτικά εφαρμόσιμη και αειφόρα. Της πήρε αρκετά χρόνια επίπονη έρευνας πεδίου και καινοτόμου θεωρίας, αλλά στο σημαντικό βιβλίο της του 1990 *Governing the Commons* (Διαχειρίζοντας τα Κοινά) η Ostrom προσδιόρισε κάποιες βασικές αρχές για την επιτυχημένη κοινή χρήση. Αυτή και αρκετοί συνάδελφοί της κατέδειξαν εκατοντάδες παραδείγματα εμπειρικών μελετών στα οποία οι άνθρωποι κατάφεραν με επιτυχία να διαχειριστούν τη γη, το νερό, το δάσος και την αλιεία μέσω της κοινή χρήσης.

Εν τω μεταξύ, για πάνω από δέκα χρόνια, ένα δυναμικό κίνημα για την κοινή χρήση έχει εμφανιστεί διεθνώς. Εξαπλώνεται αλλά είναι πολύ χαλαρά οργανωμένο και προσπαθεί να δημοσιοποιήσει την εφικτότητα των κοινών χρήσεων ως εναλλακτική μορφή. Είναι επίσης προσηλωμένο να αναπτύξει τη ρητορική για την κοινή χρήση ούτως ώστε οι απανταχού υποστηρικτές της κοινόχρηστης χρήσης να αρχίσουν να προβάλλουν τη δική τους ατζέντα και τον πολιτικό λόγο. Το κίνημα για την κοινή χρήση δεν είναι συνεπώς μια ιδεολογία, αλλά ένα σύνολο κοινωνικών πρακτικών οι οποίες βρίσκουν εντός του κινήματος έναν «κοινόχρηστο» χώρο έκφρασης και ανταλλαγής απόψεων. Η έννοια της κοινής χρήσης δεν έχει μόνο δικαιώματα και δεν στέκεται μόνο σε αυτά αλλά έχει και υποχρεώσεις τις οποίες πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του σοβαρά.

2. Τα οικονομικά και η κοινή χρήση

Θα ήθελα να επισημάνω αρχικά ότι η κοινή χρήση δεν αποτελεί από μόνη της πόρο. Είναι πόρος στο βαθμό που μια συλλογική κοινότητα καθώς και οι κοινωνικές αξίες αυτής, οι κανόνες και

οι νόρμες συντελούν στη διαχείριση αυτού του πόρου. Είναι ένα ολοκληρωμένο – ενιαίο πακέτο. Μπορείτε να το αποκαλέσετε ως Κοινωνικο-οικονομικο-βιοφυσικό πακέτο – όπως ένα ψάρι σε μια λιμνούλα και η υδρόβια χλωρίδα: Όλα είναι μαζί.

Ίσως αυτή να είναι και η εξήγηση που τα συμβατικά οικονομικά αδυνατούν να κατανοήσουν την έννοια της κοινόχρηστης χρήσης. Δεν μπορούν να αντιληφθούν πως η κοινότητα μπορεί να γίνει το πλαίσιο αναφοράς. Η κοινόχρηστη χρήση προσβλέπει στο σύνολο και θεωρεί το άτομο και τη συλλογικότητα ως κάτι συμβιωτικό και αλληλοϋποστηριζόμενο.

Στη βάση των κοινών βρίσκεται η *προσωπική εμπειρία και η ταυτότητα*. Οι υποστηρικτές των κοινών αγαπούν και χρειάζονται τους πόρους τους, ή τουλάχιστον εξαρτιούνται από αυτούς – γι' αυτό έχουν σημαντικά κίνητρα να δράσουν ως συνεπείς φροντιστές και υπερασπιστές αυτών. Έχουν συναισθηματικούς και υποκειμενικούς δεσμούς με αυτούς του «πόρους» που φροντίζουν και χρησιμοποιούν μαζί με τους υπόλοιπους συντρόφους τους. Αναπτύσσουν σχέσεις και τυπικά και έθιμα τα οποία αποτελούν μέρος αυτής της κουλτούρας.

Ίσως γι' αυτό η κοινή χρήση είναι τόσο ανατρεπτική: Ζητάει από εμάς να διασκευάσουμε έναν πλουσιότερο ορισμό της αξίας από αυτόν της αγοράς. Τα οικονομικά όπως κατανοούνται με τον παραδοσιακό τρόπο εστιάζουν στην «κατασκευή πλούτου» και στην «ελαχιστοποίηση της σπάνης». Στην ουσία όμως η οικονομία ενδιαφέρεται μόνο για τον πλούτο στον οποίο υπάρχει εμφανής η αξία αυτού, ενισχύοντας τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα και φυσικά με ό,τι μπορεί να συναλλαχτεί στην αγορά. Υποτίθεται ότι όσο περισσότερο από αυτόν τον πλούτο δημιουργούμε, τόσο περισσότερο χαρούμενοι γινόμαστε.

Το βασικό πρόβλημα με αυτήν την κυρίαρχη οικονομική αφήγηση

είναι ότι δεν έχει κάτι να πει για οτιδήποτε άλλο δεν παράγει υπεραξία. Για παράδειγμα, πόσο αποτιμάται η αξία της γήινης ατμόσφαιρας; Το ανθρώπινο γονιδίωμα; Ο υδροφόρος ορίζοντας; Η κληρονομιά της επιστημονικής γνώσης και κουλτούρας; Τα πάρκα και οι ανοικτοί χώροι; Το internet; Οι γειτονιές μας; Οι σχέσεις μας με τη φύση αλλά και με τους άλλους;

3. Περιφράξεις και κοινή χρήση

Μου έρχεται στον νου αυτό που αποκαλώ ως *τραγωδία της αγοράς*, που συχνά αποκαλείται ως αγοραία περίφραξη. Κατά μήκος των αιώνων, αλλά κυρίως τον 19ο αιώνα, η αγγλική αριστοκρατία σε συνεργασία με το κοινοβούλιο ιδιωτικοποίησε τα κοινά της Αγγλίας. Τα κοινά διαλύθηκαν σε επιμέρους μικρότερα μέρη και ιδιωτικοποιήθηκαν. Η περίφραξη ήταν ο τρόπος ώστε οι γαιοκτήμονες να βγάλουν περισσότερα χρήματα και να αυξήσουν την πολιτική και οικονομική τους επιρροή.

Το μη αναγνωρίσιμο σκάνδαλο των καιρών μας είναι η μεγάλης έκτασης ιδιωτικοποίηση και η κατάχρηση δεκάδων πόρων οι οποίοι συλλογικά μας ανήκουν. Σήμερα το κίνημα των περιφράξεων των δημόσιων χώρων είναι μια επανάληψη του αγγλικού παρελθόντος. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Οι διεθνείς επενδυτές και οι εθνικές κυβερνήσεις αγοράζουν σε μαζική κλίμακα φάρμες και δάση στην Αφρική, Ασία και στη Λατινική Αμερική σε εξωφρενικά χαμηλές τιμές. Άνθρωποι που είχαν μεγαλώσει και καλλιεργούσαν για γενιές εκδιώκονται από τη γη τους, με στόχο οι μεγάλες πολυεθνικές να τα υφαρπάξουν. Ο βασικός στόχος είναι να διασφαλιστεί το γεωπολιτικό πλεονέκτημα, να πουλήσουν τρόφιμα στις παγκόσμιες αγορές ή απλά να κερδοσκοπήσουν.

Μπορείτε να φανταστείτε τι συμβαίνει στα εκατομμύρια των ανθρώπων που ξαφνικά δεν μπορούν να επιβιώσουν γιατί η κοινόχρηστη περιοχή τους περιφράχτηκε; Γίνονται χαρακτήρες νουβέλας του Κάρολου Ντίκενς. Αναγκάζονται να έρθουν στις πόλεις για να επιζήσουν και καταλήγουν να γίνουν ζητιάνοι, αλκοολικοί και μισθωτοί σκλάβοι. Τα νέα αναφέρουν για

επιδρομές Σομαλών πειρατών, αλλά σπάνια σχολιάζουν ότι οι περισσότεροι από αυτούς κάποτε ήταν ψαράδες πριν οι ξένες αλιευτικές εταιρείες καταστρέψουν τον ιχθυοπαραγωγικό τους πλούτο.

Οι αγορές ανέκαθεν αντιμετώπιζαν τη Φύση ως κάτι το οποίο δεν έχει ζωή ή αξιοπρέπεια σε σημείο ανησυχητικό. Οι εταιρείες βιοτεχνολογίας και τα πανεπιστήμια κατέχουν το ένα πέμπτο των ανθρωπίνων γονιδιωμάτων. Η εταιρεία βιοτεχνολογίας Myriad Genetics του Salt Lake διεκδικεί μια πατέντα για το «ευπαθές γονίδιο του καρκίνου του στήθους» το οποίο εγγυάται το μονοπώλιο ελέγχου πάνω στον συγκεκριμένο τύπο ερευνών και αποθαρρύνει τους επιστήμονες από την έρευνα για τις γενετικές βάσεις του καρκίνου του στήθους.

Οι περιφράξεις ακολουθούν το ίδιο πλαίσιο: Η Monsanto χρησιμοποιεί γενετικά τροποποιημένους σπόρους με στόχο την αντικατάσταση των φυσικών σπόρων. Η Microsoft έχει χρησιμοποιήσει τα Windows για να απαξιώσουν και να περιορίσουν την χρήση άλλων λειτουργικών συστημάτων. Και τέλος οι πολυεθνικές εταιρείες εμφιάλωσης έχουν αντικαταστήσει με το εμφιαλωμένο νερό το νερό της δημόσιας ύδρευσης.

Σήμερα σχεδόν τα πάντα μπορούν να ιδιωτικοποιηθούν και να γίνουν εμπόρευμα. Οι μαθηματικοί αλγόριθμοι μπορούν πλέον να αποτελούν ιδιοκτησία εφόσον εμπεριέχονται σε προγράμματα software και να θεωρούνται εμπορικό συστατικό. Τα McDonald’s διεκδικούν ως εμπορική ονομασία το πρόθεμα «Mc» ώστε πλέον δεν μπορεί κανείς να ονομάσει το restaurant του ως McSushi ή McVegan ή ένα ξενοδοχείο ως McSleep.

Προσπάθησα πολύ σύντομα να αναφερθώ σχετικά με τις περιφράξεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα σήμερα, και η μακρά λίστα περιλαμβάνει: την ατμόσφαιρα, τους ωκεανούς, τα γονίδια, τη δημόσια έρευνα, τους δημόσιους χώρους στις πόλεις, τους δημόσιους αυτοκινητόδρομους και τα αεροδρόμια τα οποία εκχωρούνται και γίνονται ιδιωτική περιουσία, τα εσωτερικά ύδατα και πολλά άλλα ακόμα.

Η αγοραία περίφραξη αφορά την απαλλοτρίωση. Είναι μια διαδικασία κατά την οποία οι δυνατοί μετατρέπουν έναν κοινοτικό πόρο σε ένα εμπορευματικό προϊόν το οποίο μπορεί να έρθει στην ιδιωτική κατοχή και να πουληθεί εντός της αγοράς. Η περίφραξη επιθετικά αφαιρεί κοινούς πόρους από το πλαίσιο της εντοπιότητας για να το κάνει ένα αγοραίο αντικείμενο για ιδιωτική κερδοφορία.

Οι περιφράξεις διαλύουν τις κοινωνικές σχέσεις και τις πολιτισμικές παραδόσεις καθώς χάνεται το αίσθημα της κοινότητας που προϋπήρχε. Απαιτούν και επιβάλλουν τον ακραίο ατομικισμό, τη μετατροπή των πολιτών σε καταναλωτές και διευρύνουν την κοινωνική ανισότητα. Το χρήμα γίνεται ο μοχλός για την κοινωνική καταξίωση και συμμετοχή σε αυτού του τύπου τις κοινωνίες. Η διαδικασία αυτή γενικά αποκαλείται ως «ανάπτυξη».

4. Η αξιακή πρόταση της κοινόχρηστης χρήσης

Εφόσον η αγορά και το κράτος αποτελούν μηχανές περίφραξης, τότε τι μπορούμε να κάνουμε; Πιστεύω ότι θα πρέπει να ξεκινήσουμε αναγνωρίζοντας την αξιακή πρόταση της κοινόχρηστης χρήσης και μετά να δημιουργήσουμε νέα συστήματα –νομικά, τεχνολογικά, κοινωνικά– για να προστατεύσουμε την ακεραιότητά της.

Μπορούμε να πάρουμε κατευθύνσεις από την εμπειρία των Άγγλων υποστηριχτών των κοινών. Συνήθιζαν να «προασπίζουν τα όρια» κάθε χρόνο. Ήταν ένα κοινοτικός περίπατος γύρω από την περίμετρο των κοινών για να προσδιορισθούν αν υπάρχουν καταπατήσεις και περιφράξεις, τις οποίες και κατέστρεφαν. Η προάσπισή τους ήταν μια κοινοτική γιορτή –μια σύναξη με αιτία– η οποία βοηθούσε τους συμμετέχοντες στα κοινά να διατηρήσουν την ακεραιότητα των κοινών πόρων και τις κοινωνικές τους σχέσεις.

Πιστεύω ότι είναι μια στρατηγική και συνάμα παράδοση την οποία

χρειάζεται να αναβιώσουμε. Παρόλα αυτά, υπάρχουν ακόμα μερικά μοντέρνα πεδία για την «προάσπιση των ορίων», όπως για παράδειγμα η Γενική Άδεια Δημόσιας Χρήσης (GPL) για το ελεύθερο λογισμικό, το οποίο διασφαλίζει τα όρια της κοινής παραγωγής του λογισμικού κώδικα. Παραμένει διαθέσιμο προς όλους. Σε ένα άλλο αλλά διαφορετικό και πιο περιορισμένο εύρος, το ίδιο ισχύει και για τις άδειες Creative Commons. Η γενική οδηγία είναι: «Αυτό που δημιουργήθηκε μέσα στα κοινά πρέπει να παραμένει μέσα στα κοινά – εκτός αν η κοινότητα αποφασίσει κάτι το διαφορετικό».

Η κοινόχρηστη χρήση μάς δίνει ένα λεξιλόγιο για να ονειρευτούμε ένα διαφορετικό μέλλον. Μας επιτρέπει να αναπτύξουμε μια πλουσιότερη ποιοτικά αφήγηση σχετικά με την αξία από αυτή που επιβάλλεται από τη νεοφιλελεύθερη οικονομία και πολιτική. Μας βοηθάει να κάνουμε αυτό που η αγορά/κράτος δεν μπορούν – να διατηρήσουμε τα σημαντικά μέρη της φύσης, της κουλτούρας και της κοινότητας αναλλοτρίωτα και να καλλιεργήσουμε μια ηθική αυτάρκειας.

Τα κοινά μάς βοηθάνε να καταλάβουμε ότι είμαστε πολύ πιο πλούσιοι από όσο νομίζουμε. Απλά ο κοινός μας πλούτος δεν είναι ούτε ένα ιδιωτικό αγαθό ούτε τα χρήματα. Είναι ο *κοινωνικός πλούτος που δημιουργούμε* και βρίσκεται εντός των διακριτών κοινοτικών ενδιαφερόντων που λειτουργούν ως φροντιστές αυτού του πλούτου. Συνεπώς αυτός ο πλούτος δεν μπορεί ούτε να αγορασθεί ούτε να πωληθεί σαν ένα προϊόν. Επιπρόσθετα, αυτός ο πλούτος θα εξαφανιστεί εκτός αν η ακεραιότητα των κοινών προστατεύεται και παραμένει παραγωγική.

Τελικά τα κοινά μάς επιτρέπουν να σχεδιάσουμε ένα δικαιότερο, πιο διαρκές όραμα για την ανθρώπινη ανάπτυξη από αυτό που προτείνει η αγορά και το κράτος. Επιτρέψτε μου να αναφέρω μερικά παραδείγματα.

Ο Rajendra Singh, ιδρυτής της Young India Association, βοήθησε στην αποκατάσταση αρκετών ποταμών στο Rajasthan που είχαν στερέψει από την υπεράντληση. Χρησιμοποιώντας κάποια σχεδόν

ξεχασμένη αυτόχθονη ινδική γνώση σχετικά με την υδρολογία και τα μικρά φράγματα –και πείθοντας την κοινότητα να αντιμετωπίσει τα εσωτερικά ύδατα και τους ποταμούς σαν ιερούς πόρους που ανήκουν στην κοινοτική φροντίδα και αφορούν όλους– πέντε ξεραμένοι ποταμοί αποκαταστάθηκαν και τα υπόγεια ύδατα ανέβηκαν περίπου έξι μέτρα – χωρίς την συμμετοχή ειδικών ή της κυβέρνησης. Οι άνθρωποι που είχαν εγκαταλείψει την περιοχή επέστρεψαν πίσω για να καλλιεργήσουν και να δουλέψουν ξανά.

Οι αστικοί κήποι αποτελούν ένα αναπτυσσόμενο μοντέλο κοινόχρηστης χρήσης σε αρκετές πόλεις, καθώς και οι συνεργατικοί χώροι και οι προσπάθειες συστέγασης. Η καινοτομία του *«συμμετοχικού προϋπολογισμού»*, η οποία ξεκίνησε από την πόλη του Πόρτο Αλέγκρε στην Βραζιλία, υιοθετήθηκε από αρκετές πόλεις. Ο δήμαρχος του Σαν Φρανσίσκο διόρισε μια επιτροπή για τη «συμμετοχική οικονομία» για να διερευνήσει τις δυνατότητες της συμμετοχικής κατανάλωσης.

Ίσως το πιο δυναμικό παράδειγμα είναι το internet, το οποίο εμπεριέχει έναν κολοσσιαίων διαστάσεων αριθμό εγχειρημάτων κοινόχρηστης χρήσης. Η παροχή ενός συστήματος χαμηλού κόστους για την κοινωνική επικοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο επιτρέπει τη δημιουργία ψηφιακών κοινοτήτων για να μειώσουν τα υπερβολικά λειτουργικά κόστη που σχετίζονται με τις συμβατικές αγορές. Κοινότητες εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας μπορούν να δημιουργήσουν αξία πολύ πιο αποτελεσματικά και αποδοτικά σε σχέση με τις παραδοσιακές αγορές που απαιτούν αρκετά επίπεδα ακριβών λειτουργικών (γραφειοκρατία, δικηγόρους, στρατολόγους, marketing, κ.ο.κ.).

Ο καθηγητής νομικών του Harvard Yochai Benkler αποκαλεί αυτό το φαινόμενο ως «κοινόχρηστη βάση ομήλικης παραγωγής». Με αυτό εννοεί συστήματα τα οποία είναι συνεργατικά, μη ιδιοκτησιακά και τα οποία βασίζονται στην «διαμερισμένη κατανομή πόρων και προσόδων μεταξύ ευρέως διανεμημένων, χαλαρά δομημένων ατόμων που συνεργάζονται μεταξύ τους».

Η *κοινωνικά παραγόμενη αξία* αν και πάντοτε υπήρχε, δεν ήταν

πολιτισμικά ορατή πολλές φορές ή τόσο καλά οργανωμένη. Η συμβατικά οικονομική θεωρία δεν την «βλέπει» διότι σε αυτή δεν υπάρχουν οι αγοραίες τιμές. Αλλά η κοινόχρηστη χρήση αναδεικνύει ότι δεν χρειάζονται αγορές ή κυβερνήσεις για να δημιουργηθεί το οτιδήποτε το οποίο έχει σημαντική αξία. Η κοινόχρηστη χρήση είναι στην ουσία *μια τελείως διαφορετική πρόταση αξίας,* η οποία είναι επικεντρωμένη στην παραγωγή του αόρατου, κοινωνικά ενταγμένου κοινόχρηστου πλούτου.

Αυτή είναι μια πολύ σημαντική καινοτομία – όχι μια μοδάτη τεχνολογική ή προϊοντική, αλλά κοινωνιο-οικονομικής διοικητικής υφής και παγκοσμιότητας. Ένας νεο-παλιός τρόπος παραγωγής της αξίας.

Το βεστιάριο της κοινόχρηστης χρήσης είναι πλέον τόσο μεγάλο και πολύμορφο και στο οποίο ήδη υπάρχουν εξειδικευμένοι κοινόχρηστοι τομείς για τη γνώση, την κουλτούρα και τη δημιουργικότητα. Ας σκεφτούμε τα εκατομμύρια των δεδομένων στη βικιπέδια σε πάνω από 285 γλώσσες. Τα πάνω από 8.000 ανοικτής πρόσβασης ακαδημαϊκά δελτία τα οποία υπερτερούν έναντι των ακριβών εμπορικών εκδόσεων. Το κίνημα των Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων το οποίο ξεκίνησε από το M.I.T. Τα εκατοντάδες εκατομμύρια διαδικτυακών κειμένων, video και μουσικών έργων τα οποία χρησιμοποιούν άδειες Creative Commons για να διευκολύνουν τη διανομή. Η μεγάλη ελεύθερη και ανοικτή πρόσβαση στο λογισμικό, μια κοινότητα που είναι η βάση για ποικίλο και πλούσιο μέρος πέραν του συμβατικού εμπορικού.

Η κοινόχρηστη χρήση των φυσικών πόρων μπορεί εξίσου να είναι το ίδιο παραγωγική, παρόλο που σχετίζεται με δεδομένους και όχι ανεξάντλητους πόρους. Υπάρχουν όλων των ειδών επιτυχημένες προσπάθειες κοινόχρηστης χρήσης για τη διαχείριση των αλιευμάτων των δασών και άρδευσης. Για παράδειγμα, τα *acequias νερού στο Νέο Μεξικό*, ή *τα ejidos* στο Μεξικό. Η γη των αυτοχθόνων Αμερικάνων και η ιερή σχέση τους με τη φύση.

Η κοινόχρηστη χρήση αποτελεί τρανό παράδειγμα των αστικών κήπων, του κινήματος αργοφαγείας, της κοινοτικά

υποστηριζόμενης αγροτοκαλλιέργειας και του κινήματος Transition Town ανάμεσα στα άλλα.

Αυτές οι οργανωτικές δομές γενούν μια διαφορετική αξία μεταξύ τους. Οι δομές βασικών βιοτικών πόρων δρουν διαφορετικά από τις ψηφιακές. Οι αυτοαποκαλούμενες οικονομίες του δώρου, όπως οι τράπεζες αίματος, οι ακαδημαϊκοί κύκλοι και Couchsurfing διαφέρουν από τους κοινοτικούς κήπους και τις δημόσιες πλατείες.

Αυτό που όλες οι εκφάνσεις της κοινόχρηστης χρήσης έχουν ως κάτι σταθερό ανάμεσά τους είναι η δυνατότητα να διαχειρίζονται κοινούς πόρους με τη συμμετοχή και τον συνυπολογισμό. Ανασκευάζουν τον κοινωνικό ιστό με τέτοιον τρόπο, και πιστεύω ότι κάτι ανάλογο ούτε η αγορά ούτε το κράτος είναι ικανά να πράξουν. Η κοινόχρηστη χρήση έχει θεραπευτική λογική.

Φαντάζει θεμιτό κάποιος να θέλει να αγνοεί όλες αυτές τις εστίες καινοτομίας ως μικρές και περιθωριακές – στην ουσία είναι τοπικά μοντέλα που αρχίζουν να εξαπλώνονται και να ομοσπονδοποιούνται. Αναπτύσσονται σε ευρεία κλίμακα ανάλογα με τον τύπο των πόρων και της κοινωνικής συνεργασίας που είναι εφικτή.

Σαν ένα σύστημα διακυβέρνησης, τα κοινά προσφέρουν πολλές κριτικές δυνατότητες οι οποίες λείπουν από το νεοφιλελεύθερο κράτος και το αγοραίο σύστημα. Αυτές περιλαμβάνουν τη δυνατότητα:

- Να ενδυναμώνουν τον κόσμο να πάρει στα χέρια του τους πόρους που χρειάζεται.
- Να βάζουν και να πιέζουν για βιώσιμα όρια στις αγορές.
- Να εσωτερικεύουν όσες «εξωγενείς» αναγκαιότητες χρειάζονται σε σχέση με αυτό που οι αγορές επιβάλλουν.
- Να διακηρύττουν ότι συγκεκριμένοι πόροι θα πρέπει να παραμείνουν αναλλοτρίωτοι από την αγορά.
- Να μειώσουν την ανισότητα και την ανασφάλεια.
- Να επανακτήσουν τη σχέση ανάμεσα στη φύση και στους

ανθρώπους.
- Να παρέχουν ένα νέο πλαίσιο «ανάπτυξης».

Δεν θα παραλείψω να αναφέρω ότι τα κοινά δεν αποτελούν πανάκεια. Τέτοιες προσπάθειες συνήθως αποτυγχάνουν λόγω κακής ηγεσίας ή ακατάλληλης οργανωτικής δομής. Υπάρχουν αρκετές διαφωνίες και διαμάχες ανάμεσα στους συμμετέχοντες. Ακόμα μαθαίνουμε πώς να θεωρητικοποιούμε τον τρόπο διακυβέρνησης των κοινών και πώς να τον υποστηρίξουμε, ειδικά σε μεγάλη κλίμακα. Τα κοινά ίσως να αποτελούν τη μαγική σφαίρα που μας επιτρέπει να αποδράσουμε από τις παθογένειες των ανθρώπινων θεσμών, της εξουσίας και της ιστορίας.

Ανεξάρτητα πάντως τα κοινά προσφέρουν ένα ελπιδοφόρο μονοπάτι γιατί δίνουν στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα μιας μετρήσιμης αυτονομίας και ελέγχου πάνω στις ζωές και τους πόρους. Βοηθάνε στην απαγκίστρωσή τους από τις ανθυγιεινές εξαρτήσεις των ευμετάβλητων και ληστρικών αγορών. Δίνουν τη δυνατότητα μεγαλύτερης αυτάρκειας, ασφάλειας και επιτρέπουν την απόδραση από αναξιοπρεπείς αγοραίες – φιλάνθρωπες πρακτικές.

5. Η κοινόχρηστη χρήση ως διεθνές κίνημα

Θα τελειώσω σημειώνοντας ότι υπάρχει ένα διεθνές κίνημα που τώρα ανθίζει και θεωρεί την κοινόχρηστη χρήση ως ένα όραμα και ένα πλαίσιο για την αναδιάρθρωση της πολιτικής κουλτούρας και της καθημερινής ζωής. Αρκετό από αυτό βρίσκεται στην Ευρώπη –Ιταλία και Γερμανία είναι δυο χώρες με πολύ έντονο ενδιαφέρον για τα κοινά αγαθά– αλλά το κίνημα συσπειρώνει αρκετό κόσμο και στον παγκόσμιο νότο. Αυτό περιλαμβάνει και τα κινήματα των αυτοχθόνων, τους ακτήμονες αγρότες του Via Campesino, το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ και εκπροσώπους από τον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Στην Βολιβία ξαναγράφτηκε το σύνταγμα ώστε να δώσει στη Μητέρα Φύση σαφή νομικά δικαιώματα αντιπροσώπευσης στο δικαστήριο και ο πρόεδρος Έβο Μοράλες καλεί τα Ηνωμένα Έθνη να δημιουργήσουν μια συνθήκη με αντίστοιχο περιεχόμενο. Η Βραζιλία είναι το

πρώτο έθνος με «ελεύθερη κουλτούρα». Υπάρχει επίσης ένας αυξανόμενος αριθμός «διεθνικών φυλών» από ανθρώπους που συμμετέχουν στα κοινά και μοιράζονται την ίδια προσήλωση στη συμμετοχή, την ένταξη, τη δικαιοσύνη, την καινοτομία που ξεκινά από τη βάση και που εξίσου λογοδοτούν. Αυτές οι ομάδες περιλαμβάνουν:

- Το κίνημα Αλληλέγγυας Οικονομίας
- Το κίνημα Transition Town
- Ακτιβιστές εναλλακτικής παγκοσμιοποίησης
- Ακτιβιστές για το νερό
- Το κίνημα των ακτημόνων εργατών / Via Campesino
- Το ελεύθερο λογισμικό
- Τους χρήστες του Creative Commons
- Τους βικιπέδιανς
- Τις εκδόσεις ανοικτής πρόσβασης
- Το κίνημα των Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων
- Τα κόμματα των πειρατών
- Το κίνημα Occupy

Σε καμία περίπτωση οι ομάδες αυτές δεν αποτελούν ένα συνεπές ενωμένο μέτωπο. Είναι υπερβολικά εκλεκτικές. Αλλά δείχνουν ένα μεγάλο βαθμό ενεργητικότητας και καινοτομίας και αρχίζουν να τα βρίσκουν μεταξύ τους. Αυτή η πρώιμη ομοσπονδία προσπαθειών δείχνει την αρχή ενός παγκόσμιου κινήματος, ενός χαλαρού οργανωμένου κινήματος των κινημάτων.

Πιστεύω ότι τα κοινά θα γίνουν το εστιακό πεδίο για όλη αυτήν την ενέργεια γιατί προσφέρουν αρκετά πλεονεκτήματα.

Πρώτον, η κοινόχρηστη χρήση ως μέθοδος δεν είναι κάτι το άκαμπτο, ούτε ολοκληρωτική ιδεολογία αλλά περισσότερο μια *κοσμοθεωρία και ευαισθησία* με οικουμενικό πνεύμα και ανάλυση. Είναι ανοικτή και προσβάσιμη σε διαφορετικές κουλτούρες και κοινωνίες.

Δεύτερον, η κοινόχρηστη χρήση έχει μια *σεβάσμια νόμιμη ιστορία* η οποία πηγαίνει πίσω μέχρι τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και τη

Μάγκνα Κάρτα ενώ αποτελεί συνοδευτικό της Κάρτας του Φόρεστ. Η ιστορία αυτή αποτελεί πηγή εκπαίδευσης, αξιοπιστίας και μοντέλο για νομική καινοτομία στο σήμερα.

Τρίτον, τα κοινά αποτελούν ένα σοβαρό *διανοητικό πλαίσιο και μια συζήτηση* που μας επιτρέπει να κριτικάρουμε την κουλτούρα της αγοράς και να ισχυροποιήσουμε την συνεργασία και την κοινότητα.

Τέταρτον, τα κοινά περιλαμβάνουν ένα πλούσιο εύρος επιτυχημένων *λειτουργικών μοντέλων* για τον εφοδιασμό και την ενδυνάμωση όσων ανταγωνίζονται την Αγορά και το Κράτος.

Και τέλος, τα κοινά μας προσκαλούν να βγάλουμε όλη μας την φαντασία και την ανθρωπιά μας για να λύσουμε τα σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, μας ζητάνε να είμαστε κάτι παραπάνω από καταναλωτές και ψηφοφόροι, να γίνουμε ενεργά συμμετέχοντες στην οικοδόμηση ενός νέου κόσμου.

Σε αυτό το γενικότερο ξεκαθάρισμα, η κοινόχρηστη χρήση προσφέρει έναν πολύ δυναμικό τρόπο να αναστοχαστούμε την διακυβέρνηση, τα οικονομικά και την πολιτική σε μια εποχή που η υπάρχουσα τάξη έχει εξουθενωθεί. Τα κοινά προσφέρουν έναν τρόπο να ανανεώσουμε τη δημοκρατική πρακτική σε μια εποχή όπου οι πολιτικοί θεσμοί είναι δυσλειτουργικοί, διεφθαρμένοι, αντιδρούν στην αλλαγή ή είναι και τα τρία μαζί. Τα κοινά διαμηνύουν ότι οι κοινωνίες μπορούν να μοχλεύσουν τη συνεργασία και τις δράσεις από τη βάση για την επίλυση των προβλημάτων, να καταδείξουν νέες εκδοχές διακυβέρνησης πέρα ή με δημιουργική συνεργασία με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Όταν η θεωρία χρειάζεται να συνδεθεί με την πρακτική *γνωρίζουμε* ότι κάτι δυνατό συμβαίνει. Σε μια στιγμή που οι παλιές δομές και αφηγήσεις απλά δεν δουλεύουν, τα κοινά μάς δίνουν έναν λόγο να ελπίζουμε. Και χρειαζόμαστε πάρα πολύ κάποια αξιόπιστα μονοπάτια για να πάμε μπροστά.

Ο ***David Bollier*** *είναι συγγραφέας και ακτιβιστής και ασχολείται κυρίως με την κοινόχρηστη χρήση για πάνω από 10 χρόνια. Τα πιο*

πρόσφατα έργα του είναι το «Governance» (με τον Burns H. Weston) και το «The Wealth of the Commons». Για επικοινωνία μαζί του μπορείτε να ανατρέξετε στο Bollier.org.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 11

Οι Μεταφράσεις και η Πατριδογνωσία

(Εισήγηση στη Διημερίδα των Εκδ. Συναδέλφων, συντομευμένη, χωρίς πηγές)

Κρίτωνας Ηλιόπουλος

Η εισήγηση αποτελεί σύνοψη μιας μελέτης για τον ρόλο της μετάφρασης στην εθνική συγκρότηση και στη διάπλαση εθνικής συλλογικής συνείδησης, από την περίοδο του λεγόμενου «νεοελληνικού διαφωτισμού» έως τη σημερινή λειτουργία της μετάφρασης στην ανάδειξη της σύγχρονης ταυτότητας των Ελλήνων και επίσης την πράξη του μεταφραστή ως Gatekeeper (πορτιέρη, θα λέγαμε) και ως «πρεσβευτή», στην επιλογή, την προβολή και τη γλωσσική καταγραφή του «ξένου» (Maria Tymozsco).

Στην καθημερινή δραστηριότητά του ο μεταφραστής είναι εκ των πραγμάτων «υποταγμένος» στο εθνικό συλλογικό φαντασιακό, είτε το επιδιώκει είτε όχι, υπερασπίζει και διαμορφώνει την κουλτούρα της γλώσσας προς την οποία μεταφράζει χωρίς αναγκαστικά να είναι «εθνικιστής» ή πατριώτης. Ταυτόχρονα είναι φορέας του «ξένου» και εκ των πραγμάτων υποχρεωμένος να παραβιάζει νόρμες της εθνικής κουλτούρας και να «προδίδει» τα πάτρια ως δραγουμάνος των εισβολέων (L. Venuti).

Μας απασχολεί η ιδιαίτερη ελληνική περίπτωση, της μετάφρασης

προς και από τη δεύτερη «ιερή γλώσσα» του δυτικού κόσμου μετά την Εβραϊκή, και τη γλώσσα των αρχαίων «Ιερών Γραφών» της πολιτικής θρησκείας του διαφωτισμού και της εθνογένεσης.

Η ιστορία των ελληνικών μεταφράσεων είναι μια ιστορία εθνικισμού και πατριδογνωσίας που αντικατοπτρίζεται στο σημειολογικό περιεχόμενο και τις υποδηλώσεις της γλώσσας, στις δυσκολίες εννοιολογικής προσαρμογής που αντιμετωπίζουμε στη μετάφραση όρων στην κατά τα άλλα «πλουσιότερη και ωραιότερη γλώσσα του κόσμου» με την ανάγκη καταφυγής σε αρχαιοπρεπείς τύπους.

Πατριδογνωσία και όχι επιστήμη έχουμε από την εποχή των Οσποδάρων μέχρι τους σημερινούς φασίστες που πυρπολούν τα βιβλία με τη διαπίστωση ότι στη Σμύρνη το ’22 πέθαναν άνθρωποι και από το συννωστισμό (που αποκαλύφθηκε πρόσφατα ότι είναι μετάφραση από το Concise History του Clogg (αποκάλυψη του σε διαδικτυακό μπλογκ *http://xyzcontagion.wordpress.com/2013/03/03/richard–clogg–maria–repoysi/*, αλλά αυτό δεν θα έσωζε ούτε το μεταφραστή από το μένος των πατριωτών).

Όπως λέει η Γαλάτεια Καζαντζάκη για το περιοδικό «Διάπλασις των Παίδων» στο οποίο δημοσιεύτηκαν αρκετές μεταφράσεις για εθνικό στόχο: «ένα περιοδικό στην Ελλάδα κατ’ εξοχήν εθνικιστικό σκοπό οφείλει να έχη[…] – Βίκυ Πάτσιου, «Η Διάπλασις των Παίδων» με εκτενή αναφορά στην πατριωτική επιλογή και προσαρμογή των μεταφράσεων, Δον Κιχώτης κ.λπ.

Ιδιομορφίες του ελληνικού εθνικισμού

Συχνότερα ο εθνικισμός θεωρείται μία «ιδεολογία» μεταξύ πολλών άλλων ιδεολογιών και μάλιστα τις περισσότερες φορές είναι ιδεολογία «των άλλων». Εθνικιστές πάντα είναι οι «άλλοι», «εμείς» είμαστε απλώς «πατριώτες». Ο όρος εθνικιστής έχει αρνητική φόρτιση και μόνο οι ναζί διεκδικούν ως τιμητικό τον τίτλο του εθνικιστή.

Αλλά η ιστορία των τελευταίων δύο αιώνων μας επιβάλλει να

δούμε τον εθνικισμό ως κάτι διαφορετικό από ιδεολογία. Ως βασικό συστατικό των κοινωνιών μας, την κοσμοθεωρητική βάση τους. Όπως τεκμηριώνει ο επινοητής του όρου *Κοινότοπος Εθνικισμός (Banal Nationalism) «ο εθνικισμός είναι αυτό που «μας» υπενθυμίζει διαρκώς ότι «εμείς» ζούμε σε έθνη, είναι «η ταυτότητά μας που κυματίζει συνεχώς σαν σημαία». Δεν είναι η σημαία που κουνούν οι φανατισμένοι πολίτες με φλογερό ζήλο αλλά η σημαία που υπάρχει διαρκώς υψωμένη χωρίς κανένας να την προσέχει σε ένα δημόσιο κτίριο».(*Michael Billig, *Banal Nacionalism)*

Στην Ελλάδα ο κοινότοπος εθνικισμός έχει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Είναι φυλετικός και μισαλλόδοξος, ορισμένοι θεωρητικοί επινόησαν τον όρο «ethnic nationalism» (εδώ η δυσκολία της μετάφρασης αποδεικνύει τη φυλετική σήμανση του όρου Έθνος/Nation στην ελληνική γλώσσα. Είναι «θρησκευτικός» και «πατρογονικός» εθνικισμός με τη γλώσσα ως κύριο άξονα (σε αντίθεση με τους αμερικάνικους π.χ. εθνικισμούς όπου η γλώσσα δεν έχει ιδιαίτερη σημασία ούτε οι πρόγονοι)

Εάν θέλουμε να βρούμε διεθνές ανάλογο, μάλλον ο ελληνικός εθνικισμός συγγενεύει πολύ με τον ισραηλινό, όπου εκτός από το ιερό παρελθόν και τους προγόνους, ισχυρό κοινό στοιχείο είναι το θρησκευτικό συναίσθημα γενικότερα καθώς και το φαινόμενο της αναβίωσης της νεκρής εβραϊκής γλώσσας των γραφών για να μετατραπεί σε ομιλούμενη από μία πολύγλωσση κοινότητα ανθρώπων.

Η συντριπτική πλειονότητα των κειμένων του λεγόμενου Νεοελληνικού Διαφωτισμού είναι μεταφράσεις. Από τον «Πατριάρχη» Ευγένιο Βούλγαρη ως τους πιο ριζοσπαστικούς, το Μοισιόδακα ή τον Ρήγα, αλλά και τους φιλέλληνες που επίσης ήταν μεταφραστές και μετέφεραν το «ευρωπαϊκό» αναγεννησιακό φαντασιακό στη γλώσσα και στη συμπεριφορά. Ο κύριος όγκος είναι μεταφράσεις και διασκευές και μάλιστα περιορισμένων ειδών, από τα οποία απουσιάζει η λογοτεχνία σχεδόν εντελώς. Μία από τις ελάχιστες εξαιρέσεις είναι «οι ντελικάτοι εραστές» του Ρήγα, που όπως λέει ο σχολιαστής-επιμελητής της έκδοσης

του ’71 Σχολείον των ντελικάτων εραστών Εκδ. Ερμής 1971, επιμέλεια-εισαγωγή, Παναγιώτης Σ. Πίστας, «Οι μεταφραστικές του τέλος ελευθερίες… παραθέτοντας ελληνικές παροιμιακές φράσεις… Φαναριωτοποιούν τους εραστές του Παρισιού στις καθημερινές λεπτομέρειες της ζωής τους, στις καθημερινές εκφράσεις της ομιλίας τους και στις πληθωρικές εκδηλώσεις των αισθημάτων τους, αντλώντας… εκφραστικούς τρόπους και τύπους από τη φαναριώτικη ποίηση της εποχής, την οποία εξάλλου όπως θα δούμε, μερικές φορές ο Ρήγας τη χρησιμοποιεί και **αυτούσια**».

Θυμάμαι από την πατριδογνωσία της παιδικής μου ηλικίας τα ρητά που κολλούσαν στους τοίχους των σχολείων την 25η Μαρτίου. Ένα έγραφε «Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά», Ρήγας Φεραίος. Μόνο τυχαία και πάρα πολλά χρόνια αργότερα έμαθα ότι αυτό το ρητό του Ρήγα ήταν απλώς μετάφραση φράσης του «γιατρού, ποιητή και ερευνητή Albrecht von Haller(1708-1777): Α.ΓΑΛΔΑΔΑΣ, ΤΟ ΒΗΜΑ 25/3/2007

Ο ευρωπαϊκός διαφωτισμός μεταφέρθηκε (μέσω των μεταφράσεων) στους χριστιανούς υπηκόους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας δίχως το αντιθρησκευτικό του πνεύμα και με κουτσουρεμένο το ανθρωπιστικό και απελευθερωτικό περιεχόμενό του. Πλάστηκε μια ιδιόμορφη «πατρογονική», «παλιγγενεσιακή» και μισαλλόδοξη εκδοχή του διαφωτισμού. Ενώ αλλού εξεγείρονταν ενάντια στη θρησκευτική και πολιτική τυραννία εδώ ήταν εναντίον της «ΞΕΝΗΣ» τυραννίας. Μπροστά από τη λέξη Τυραννία προστίθονταν σχεδόν πάντα το επίθετο ξένη, «ξένη τυραννία», «ξένη δεσποτεία». Η αντίθεση ανάμεσα στο «εμείς και οι τύραννοι» μετατράπηκε στο εμείς και οι ξένοι. Η αυτοδιοικούμενη θρησκευτική κοινότητα μετατράπηκε σε εθνική και γλωσσική, χωρίς ρήξη.

Θα λέγαμε ότι «ο τόπος που γέννησε τη δημοκρατία» γέννησε και τον φυλετικό εθνικισμό του αποκλεισμού, την εθνοκάθαρση και τη γλωσσική κάθαρση.

Ας παραλείψουμε το πώς σχηματίζονται μεταφορές που εντοπίζουν την αρχή της σύγκρουσης Ελλάδας – Τουρκίας στον πόλεμο των

Δαναών με τους Τρώες, που συγχέουν τη Ναζιστική Γερμανική Εισβολή με Πέρσες και Λεωνίδες.

Ένα λεξιλογικό παράδειγμα μόνο, το πώς ο φυλετικός «νεοελληνικός διαφωτισμός» μετάφρασε τον όρο CIVIL WAR. Με το CIVIL και τα παράγωγά του έχουμε πρόβλημα ακόμα καθότι η δική μας εθνογένεση δεν παρήγαγε ακριβώς πολίτες αλλά υπηκόους, πιστούς, χριστιανούς, ομογενείς. Ο Κοραής έπλασε τον όρο «πολιτισμός» για το civilzacion, civilization , δεν γνωρίζω όμως ποιος πρώτος χρησιμοποίησε τον όρο «εμφύλιος» για τον «πολιτικό» πόλεμο, με τη σαφή υποδήλωση της φυλής ως μετάφραση του έθνους. Αλλά και σήμερα οι Οθωμανοί γίνονται Τούρκοι και η Οθωμανική αυτοκρατορία Τουρκοκρατία, η Ιστανμπούλ γίνεται Κωνσταντινούπολη, η Μακεδονία «Σκόπια».

Στις εισαγωγές και τις υποσημειώσεις του μεταφραστή «διορθώνονται» λάθη του συγγραφέα που δεν ανταποκρίνονται στην εθνική συνείδηση.

Λόγου χάρη, σε σύγχρονο βιβλίο όπου υπάρχει μια αναφορά στον *Βασιλιά των Ορέων* του Εντμόντ Αμπού του 1857 (εξαφανισμένο καθώς θεωρείται ανθελληνικό), η υποσημείωση γράφει:

«Το βιβλίο εμφανίζει την Ελλάδα ως χώρα ληστοκρατούμενη, τους ληστές να συναλλάσσονται με τις στρατιωτικές αρχές και πολλά άλλα αποκυήματα της γόνιμης φαντασίας του συγγραφέα […]»

Αιώνες τώρα οι «Έλληνες είναι λαός που δεν ξέρει τη γλώσσα του» και οι καλές μεταφράσεις πρέπει να έχουν «καλά ελληνικά» που να αποδεικνύουν την αδιάσπαστη συνέχεια της Φυλής στην Τρισχιλιετή Ιστορία της.

«Γλωσσική Υποτέλεια»

«Είναι αλήθεια ότι στη διάρκεια της Ιστορίας μας έχουμε δεχτεί πολλές γλωσσικές επιδράσεις: τουρκικές, βενετσιάνικες, […] Π.χ. μεγάλο μέρος της ναυτικής ορολογίας μας έχει την καταγωγή από τους Βενετσιάνους, γιατί από αυτούς μάθαμε τη ναυτική τέχνη της εποχής της ενετοκρατίας. Το ίδιο κι ένα μεγάλο μέρος

λέξεων της καθημερινής ζωής που δανειστήκαμε από τους Τούρκους.

Οι Τούρκοι και οι Βενετσιάνοι όμως ήταν κατακτητές. Σήμερα υποτίθεται ότι είμαστε ελεύθεροι. Κι όμως η γλωσσική μας υποτέλεια είναι χειρότερη από κάθε άλλη φορά. Ας δούμε μερικά παραδείγματα στην τύχη: Λέμε: cool-αρε (κούλαρε) αντί να πούμε ηρέμησε…» Αφού απαριθμεί διάφορα παρόμοια καταλήγει σε μιλιταριστικό ύφος: «Η ελληνική γλώσσα πάντως μοιάζει να μας τελειώνει σιγά σιγά… *Υπερβάλλω; Κινδυνολογώ; Μακάρι. ΥΓ.: Έτσι μου 'ρχεται να ουρλιάξω όπως κάποτε ο εκπαιδευτής μου στο στρατό: «ΨΗΛΑ ΤΑ ΚΕΦΑΛΙΑ ΡΕ!».*

Εντυπωσιάζει το πρώτο πρόσωπο πληθυντικού και η σχέση του συγγραφέα με τους Βενετσιάνους από τους οποίους «έμαθε» τη ναυτική τέχνη (θαλασσοπόρος ο κειμενογράφος), αλλά πιο εντυπωσιακή είναι η νοσταλγία του για τον εκπαιδευτή του στο στρατό, μια αποκαλυπτικά αυθόρμητη σύνδεση (υποσυνείδητη θα λέγαμε) του γλωσσικού εθνικισμού με το στρατιωτικό πολεμικό φρόνημα. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ – 06/11

Ο ελληνικός θεσμικός εθνικισμός έχει διεθνή προσανατολισμό. Το συμβάν υπέπεσε στην αντίληψή μου όταν σε κάποια μακρινά σύνορα, μεταξύ Παραγουάης και Αργεντινής, ο συνοριακός υπάλληλος κοιτούσε πολλή ώρα το ολοκαίνουργιο διαβατήριό μου και στο τέλος με ρώτησε από ποια χώρα είναι. Αναρωτήθηκα γιατί δεν το βλέπει στο διαβατήριο. Τότε διαπίστωσα ότι η χώρα μου στα Ισπανικά δεν λέγεται πια «Γκρέσια» αλλά «Ρεπούμπλικα Ελένικα», και φυσικά, αυτήν την Ελένικα ο ισπανόφωνος υπάλληλος δεν την γνώριζε. (Μα τι αμόρφωτος και αστοιχείωτος, θα έλεγε κάποιος νεοέλληνας, όμως ας σκεφτούμε τι θα έλεγε ένας νεοέλληνας συνοριακός υπάλληλος αν η Βολιβία π.χ. μετονομαζόταν σε Δημοκρατία Πατσακούτικ για πατρογονικούς λόγους. (Υπάρχουν τέτοια γεγονότα, δεν είναι φανταστικό το παράδειγμα.)

Οι Ταγοί των Νεοελλήνων πάντα θεωρούσαν πως έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν για το σωστό και το λάθος στην τρισχιλιετή μας

γλώσσα. Τώρα οι γλωσσικοί «αρμόδιοι» πρέπει να διορθώσουν και τη γλώσσα των άλλων, των Άγγλων, των Ισπανών…

Κύριοι, δεν είμαστε ΓΡΑΙΚΟΙ, ούτε ΡΩΜΙΟΙ, είμαστε ΈΛΛΗΝΕΣ. Σιγά σιγά όλοι θα μάθουν τη γλώσσα τους. Δεν είναι μόνο στα διαβατήρια. Όλο και συχνότερα μεταφράζουν το «Ελλάδα» ως «Hellas». Υπάρχουν πολλά παραδείγματα σε κείμενα οργανισμών, συνεδρίων. Αλλά τι θα έλεγαν οι νεοέλληνες αν τους επέβαλαν ξαφνικά να γράφουν «ΦΡΑΝΣ» ή ΦΡΑΓΚΙΑ αντί για Γαλλία, διότι οι Φραντσέζοι δεν γουστάρουν να έχουν σχέση με τους προγόνους τους Γάλλους; Φανταστείτε ότι ξαφνικά η Γαλλία εκδίδει καινούργια διαβατήρια και θέλει να μεταφράσει το République française στα νεοελληνικά. Πώς πρέπει να το γράψει για να είναι εθνικώς ορθό; Γαλλική Δημοκρατία ή Ρεπούμπλικα της Φραγκίας;

Μήπως με την ίδια λογική και άλλοι βάρβαροι λαοί δικαιούνται να απαιτήσουν να μεταφράζεται αλλιώς το όνομα της χώρας τους στα ελληνικά, και να γράφουμε ΜΠΡΙΤΑΝΙΑ, ΓΙΟΥΕΣΕΙ, τη ΝΕΔΕΡΛΑΝΔΗ, τη ΝΤΕΝΜΑΡΚΙΑ, τη ΝΤΟΥΤΣΛΑΝΤΙΑ κλπ;

Μήπως το Ελληνικό Ιερατείο Ονομάτων πρέπει να επαναφέρει την Κατάη, να κάνει τους Ιταλούς Ρωμαίους και να πείσει τους «Εσπανιόλες» να αυτοαποκαλούνται ΙΣΠΑΝΟΙ (ή μήπως Hispanos και Republica Hispana);.

> *Άραγε η πολιτική χρήση της αρχαιότητας και της ιστορίας, όπως την εφαρμόζει συστηματικά το Ελληνικό Κράτος από την ίδρυσή του, δεν είναι η ίδια που εφάρμοσε συστηματικά ο ιταλικός φασισμός και ο γερμανικός ναζισμός;*

Τι θα έλεγαν άραγε οι Αρμόδιοι του Γένους για τις μεταφραστικές επιλογές του Ευγένιου Βούλγαρη (Κέρκυρα 1716 Πετρούπολη 1806):

«Γραικοί από Γραικού τινός, ή Γραίκου, το παλαιόν ονομαζόμενοι, οι ύστερον Έλληνες από Έλληνος υιού του Δευκαλίωνος. Οι Λατίνοι άνωθεν, και τα έθνη άπαντα της Ευρώπης

την σήμερον, δεν γνωρίζουσι το Γένος με άλλο όνομα. Ημείς δι' όλης της παρούσης μεταφράσεως το αυτό όνομα μεταχειριζόμεθα, αποφεύγοντες το μεν Έλληνες διά την έμφασιν της ειδωλοθρησκείας, το δε Ρωμαίοι προς αντιδιαστολήν των Ρωμάνων.» Κ.Θ. Δημαράς, Νεοελληνικός Διαφωτισμός. 1989. 84.

Μεταφραστές Κοσμοπολίτες

Τελικά οι μεταφραστές υποχρεωτικά θα είναι ή εθνικιστές ή εθνοπροδότες πρέσβεις των ξένων; Η ανθρωπότητα χρειάστηκε αιώνες για να εισάγει στα λεξικά της τον όρο Άθεος και Αθεΐα, τώρα μοιάζει άγνωστο πότε θα εμφανιστεί η λέξη Αεθνία και Άεθνος. Προς το παρόν, κάθε συνείδηση και κάθε μετάφραση προσδιορίζεται με βάση κάποιο έθνος. Ακόμα και ο διεθνισμός υπονοεί και προϋποθέτει τα έθνη. Είναι παραπλανητικό ότι η διεθνοποίηση έρχεται σε αντίθεση με την εθνική συνείδηση και τις εθνικές κουλτούρες. Ο όρος *Universality* σήμερα φθείρεται μέσα στην ολιγαρχική παγκοσμιοποίηση των διεθνών σχέσεων που είναι σχέσεις εθνικών παραγόντων.

Αρκετοί μεταφραστές σήμερα θα ήθελαν να είναι «κοσμοπολίτες» με την έννοια που έδωσε στον όρο ο Καντ, πολύ πριν από το περιοδικό *Κοσμοπόλιταν* και προτού οι σταλινικοί Γάλλοι αριστεροί με θεωρητικό τον Georges Cogniot, (Μισέλ Λεβί) τσαλαπατήσουν τον Κάρολο Μαρξ με την επινόηση του όρου «Αστικός Κοσμοπολιτισμός» για να πολεμήσουν το πείραμα της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο.

Ίσως στο μεταφραστή να ταιριάζει καλύτερα η νομαδική ελευθερία που προσφέρει η ιδιότητα που κοσμοπολίτη, του πολίτη του κόσμου, παρά η στατική και συντηρητική ταύτιση με μία κουλτούρα ή έστω με δύο.

Τελειώνοντας, και μιας και ανέφερα τον Μαρξ και τις ταλαιπωρίες του, ας δούμε πώς παρεισέφρησε ο ελληνικός εθνικισμός ή πατριωτισμός σε μία μετάφραση ενός μαρξιστικού κειμένου, αδιάφορο αν έγινε σκόπιμα ή όχι. Είναι της δεκαετίας του '70, σε μια περίοδο που ήταν πάλι στην επικαιρότητα, λόγω

άλλης κρίσης, η συζήτηση περί «εθνικής προστασίας» από τους ξένους ιμπεριαλιστές. Κάτι ανάλογο με τη συζήτηση του «μέσα ή έξω από την Ε.Ε.» του σήμερα, ήταν την εποχή του Μαρξ η συζήτηση περί εθνικού προστατευτισμού και ελεύθερου εμπορίου μεταξύ κρατών. Σε μια ομιλία που συμπεριλαμβάνεται ως παράρτημα στη *«Φιλοσοφία της Αθλιότητας»*, ο Μαρξ καταλήγει:

Προσέξτε τη διαφορά μεταξύ των κειμένων. Πιθανότατα πρόκειται για παράλειψη εκ παραδρομής, παραμένει όμως ως συμβολισμός που αποκαλύπτει τη συνείδηση του μεταφραστή:

«But, in general, the protective system of our day is conservative, while the free trade system is destructive. It breaks up old nationalities and pushes the antagonism of the proletariat and the bourgeoisie to the extreme point. In a word, the free trade system hastens the social revolution. It is in this revolutionary sense alone, gentlemen, that I vote in favor of free trade.»

«Αλλά γενικά στις μέρες μας, το σύστημα της ελευθερίας του εμπορίου είναι καταστροφικό. Διαλύει τις παλιές εθνικότητες και σπρώχνει στο έπακρο τον ανταγωνισμό ανάμεσα στην αστική τάξη και το προλεταριάτο. Με μια λέξη το σύστημα της εμπορικής ελευθερίας επιταχύνει την κοινωνική επανάσταση. Μονάχα με τούτη την επαναστατική έννοια, κύριοι, ψηφίζω υπέρ της ελευθερίας του εμπορίου.» Νέοι στόχοι, μετάφραση Γεωργίας Δεληγιάννη-Αναστασιάδη.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 11

Πέρα από το δίπολο αριστερά/

δεξιά – Η βαθειά συγγένεια αναρχίας και φιλελευθερισμού

Γιώργος Ν. Πολίτης*

"Αυτό που λέτε, είναι αριστερό ή δεξιό;" πρόκειται για μια ερώτηση που μου απευθύνεται συχνά στις πολιτικές συζητήσεις. Αντίθετα με ό,τι θα νόμιζε κανείς, δεν προκύπτει από ενδιαφέρον, αλλά μάλλον από αδιαφορία. Αυτός που ρωτά δεν δίνει σημασία στο επιχείρημα που εκθέτει ο άλλος, παρά θέλει μια γρήγορη απάντηση στο ερώτημα *αριστερά* ή *δεξιά*, ώστε να κατατάξει άκοπα και απροβλημάτιστα τον ομιλητή στο "σωστό" στρατόπεδο. Με άλλα λόγια, ο ακροατής δεν ενδιαφέρεται εάν το επιχείρημα που αναπτύσσεται είναι λογικό, αλλά μόνο εάν εξυπηρετεί την προτιμώμενη πλευρά. Είναι, λοιπόν, τόσο αντικειμενικά καλό, να είσαι αριστερός ή δεξιός; Υπάρχει ηθικό πρόσημο στους όρους αριστερά ή δεξιά; Πόσο καθοριστική είναι η διάκριση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς;

Αριστερά και Δεξιά

Οι όροι "αριστερά" και "δεξιά" εγκαινιάζονται με τη γαλλική Επανάσταση και τις θέσεις τις οποίες κατελάμβαναν οι εκπρόσωποι στα έδρανα της εθνοσυνέλευσης. Κατά τον 19ο αιώνα αριστερός θεωρείται αυτός που αποδέχεται ως θετικό γεγονός τη γαλλική επανάσταση και δεξιός όποιος την αποτιμά αρνητικά[i]. Μετά τον Μαρξ, η διάκριση αριστεράς/δεξιάς απηχεί τη διαφοροποίηση μεταξύ της κοινωνικής και της ιδιωτικής κατοχής των μέσων παραγωγής. Βάσει αυτής της διάκρισης, ο *καπιταλισμός* είναι το σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, στο οποίο τα μέσα παραγωγής ανήκουν σε ιδιώτες. Η θεωρία πίσω από αυτό το σύστημα είναι ο *φιλελευθερισμός*. Το σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, στο οποίο τα μέσα παραγωγής ανήκουν στην κοινωνία, είναι ο *σοσιαλισμός*. Στην περίπτωση του σοσιαλισμού, το όνομα του συστήματος και της θεωρίας ταυτίζονται. Η διάκριση του Μαρξ εντοπίζει ως καθοριστικό, διακριτικό στοιχείο των

συστημάτων κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης την κατοχή των μέσων παραγωγής, δηλαδή τον οικονομικό παράγοντα. Έτσι ο φιλελευθερισμός, ως "δεξιά" θεωρία θα είναι μετωπικά αντίπαλη τόσο της μαρξιστικής όσο και της αναρχικής θεωρίας, αφού αυτές είναι και οι δύο "αριστερές". Ωστόσο, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια, μία νεώτερη ανάγνωση αναδεικνύει μία φιλοσοφική, άρα και πιο ουσιαστική διάκριση.

Σύμφωνα με την ιστορική θεώρηση του Μαρξ η ανθρώπινη πορεία μέσα στο χρόνο είναι προδιαγεγραμμένη: πηγαίνει από τα δεξιά προς τα αριστερά. Άρα, λοιπόν, το αριστερό είναι εξ ορισμού προοδευτικό και καλό, ενώ το δεξιό είναι εξ ορισμού συντηρητικό και κακό. Επομένως, το μέτρο, βάσει του οποίου κρίνονται τα κοινωνικά γεγονότα, είναι αν και κατά πόσο αυτά βρίσκονται σε συνάφεια με μία προδιαγεγραμμένη αντίληψη της ανθρώπινης πορείας, το περίφημο "σχέδιο του Διαφωτισμού", η οποία συνδέεται αρχικά με τον Χέγκελ και αποκτά σαφέστερο περιεχόμενο με τον Μαρξ. Η *Πτώση της Βαστίλλης*, που μετατρέπει τον υπήκοο σε πολίτη, και η κατάληψη των *Χειμερινών Ανακτόρων*, που φέρνει την εξουσία στα χέρια της κατώτερης τάξης, σηματοδοτούν αυτήν την πορεία. Οτιδήποτε επιταχύνει την ανθρώπινη προέλαση σε αυτήν την κατεύθυνση, εκλαμβάνεται ως επαναστατικό και αποκτά θετικό πρόσημο. Αντιθέτως, κάθε τι, που αντιτίθεται στις επιταγές αυτής της συγκεκριμένης ιστορικής προόδου, θεωρείται ότι πασχίζει να δεσμεύσει την κοινωνία σε αναχρονιστικές μορφές οργάνωσης. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ως συντηρητικό ή αντιδραστικό μέσο και λαμβάνει υποχρεωτικά αρνητικό πρόσημο, αφού επιδιώκει ν' αντιστρέψει τη φορά του τροχού της ιστορίας. Αυτή η προσέγγιση επέτρεψε την ανέξοδη κατηγοριοποίηση των εννοιών προόδου και συντήρησης· αποτέλεσε δε το κυρίαρχο μεθοδολογικό εργαλείο των κοινωνικών επιστημών τον αιώνα που πέρασε.

Η θετικιστική ανάγνωση των κοινωνικών φαινομένων και η διατύπωση ιστορικών νόμων ανέδειξε την υπεροχή των οικονομικών και κοινωνικών επιστημών και υποβίβασε τη φιλοσοφική προσέγγιση σε δεύτερη μοίρα. Οι αφηρημένες υπερβατικές έννοιες

της φιλοσοφίας κρίθηκαν ανεπαρκείς για την κατανόηση και ερμηνεία των φαινομένων της σύγχρονης κοινωνίας. Αυτό, που φαινόταν επαρκές, ήταν η μελέτη της οικονομίας. Αυτή η –κάποτε προωθημένη αντίληψη– καταρρίφθηκε πριν από 70 χρόνια, όταν ο Πόππερ εξαπέλυσε την αναντίρρητη επιστημολογική κριτική του. Σήμερα, είναι ξεκάθαρο, ότι το "να πάει η κοινωνία αριστερά", δεν το επιβάλλουν οι ιστορικοί νόμοι, άρα όποιος συντάσσεται μαζί τους είναι λογικός και καλός και όποιος τους εναντιώνεται είναι παράλογος και ανήθικος. Είναι, βεβαίως, θεμιτό να θέλεις να πάει η κοινωνία αριστερά, αλλά δεν είναι πουθενά γραμμένο, ούτε αποδεικνύεται επιστημονικά ότι αυτός είναι ένας αδιάψευστος ιστορικός νόμος και ότι έτσι πρέπει να γίνει και θα γίνει. Δεν υπάρχουν ιστορικοί νόμοι, παρά μόνο η σύνθετη και μοναδική ανθρώπινη φύση που διαψεύδει κάθε απόπειρα θεμελίωσής τους. Κι αν αυτό το λέει ο Πόππερ, που είναι "δεξιός", άρα απορριπτέος από όσους εξακολουθούν να βλέπουν τον κόσμο μέσα από παρωπίδες, το ίδιο ακριβώς λέει και ο "αριστερός" Καστοριάδης: υποστηρίζει μία αταξική σοσιαλιστική κοινωνία, αλλά αντιλαμβάνεται ότι η επιδίωξη του, αποτελεί πολιτική επιλογή και όχι μία επιστημονικά καθορισμένη αντικειμενική πραγματικότητα που πρέπει όλοι να αποδεχθούν. Κατηγορεί, λοιπόν, τον Μαρξ ακριβώς επειδή εκείνος διατείνεται ότι η κομμουνιστική κοινωνία θα πραγματοποιηθεί αναπότρεπτα, επειδή αυτό επιβάλλουν οι ιστορικοί νόμοι, δηλαδή η ίδια η φύση της ιστορίας. Κι αυτό, συνεχίζει ο Καστοριάδης, "νομίζει πως το ξέρει, γιατί νομίζει πως η σκέψη του είναι μια πιστή αντανάκλαση του όντος της ιστορίας. Δεν λέει ο Μαρξ ότι, όποιοι κι αν ήταν οι "ιστορικοί νόμοι", εγώ είμαι εναντίον του καπιταλισμού, κι ας ήξερα ότι θα υπάρχει πάντα· κι ότι ακόμα και σε τέτοια περίπτωση, θα ήμουν υπέρ του κομμουνισμού"[ii].

Επομένως η διάκριση αριστεράς/δεξιάς, πρόοδου/συντήρησης δεν είναι μια αντικειμενική διάκριση καλού και κακού, στην οποία μπορούμε όλοι να οδηγηθούμε με τη λογική και να κατηγοριοποιήσουμε και ταξινομήσουμε στη συνέχεια τα πάντα βάση αυτής. Είναι, λοιπόν, παντελώς επιπόλαιο η άποψη ενός ανθρώπου για την κατοχή των μέσων παραγωγής να καθορίζει εάν

αυτός είναι καλός ή κακός. Είναι παντελώς αυταρχικό, άρα μη-αναρχικό να δέχεται κάποιος κάτι έως καλό ή κακό, μόνο και μόνο επειδή είναι αριστερό.

Όταν ένας αριστερός ακούει τη λέξη "νεοφιλελευθερισμός", (που, ειρήσθω εν παρόδω *δεν ταυτίζεται* με τον φιλελευθερισμό, αλλά αποτελεί μία από τις πολλές οικονομικές εκδοχές του φιλελευθερισμού) ας μη φαντάζεται ως εμπνευστή του, έναν παχύσαρκο πλουτοκράτη, που καπνίζει πούρο και κυκλοφορεί με Ρωλς-Ρόυς. Πλάθοντας αυτή την εικόνα, πέφτει στην ίδια πλάνη στην οποία πέφτει ένας δεξιός, όταν ακούει τον όρο "αναρχία", και φαντάζεται κουκουλοφόρους με μολότωφ. Το ότι ο νεοφιλελευθερισμός εξυπηρετεί τον χοντρό με το πούρο ή η αναρχία την κουκούλα και το στουπί, δεν σημαίνει ότι αυτός που εισηγήθηκε ή που υποστηρίζει τη μία ή την άλλη θεωρία, το έκανε για να εξυπηρετήσει τον χοντρό ή την κουκούλα αντίστοιχα.

Από την εποχή του Πλάτωνα έως σήμερα, οι μεγάλοι πολιτικοί φιλόσοφοι ανεξάρτητα από το ποια ήταν η τελική τους πρόταση, η αρχική ερώτηση στην οποία θέλησαν να απαντήσουν ήταν η ίδια. Δηλαδή, πως είναι καλύτερο να οργανωθεί η κοινωνία και η πολιτεία ώστε να οδηγηθουμε σε ευδαιμονία των ανθρώπων. Το εάν από οικονομικής πλευράς πήγαν «αριστερά» ή «δεξιά» ή εάν, για παράδειγμα, έβαλαν την ελευθερία μπροστά από την ασφάλεια ή το αντίθετο, δεν το έκαναν για λόγους συμφέροντος, ιδιοτροπίας, κακότητας ή καλοσύνης, αλλά επειδή έτσι θεωρούσαν ότι θα πετύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Αυτός που δέχεται την ταξική κοινωνία, το κάνει επειδή πιστεύει ότι το καπιταλιστικό σύστημα έχει καλύτερα αποτελέσματα για τους περισσότερους, όχι γιατί ηδονίζεται από την ύπαρξη οικονομικής ανισότητας ή γιατί εξυπηρετείται από αυτήν. Κι όταν ο Μπακούνιν ζητάει από την εργατική τάξη να ανατρέψει το αστικό καθεστώς, δεν το κάνει επειδή θεωρεί τους αστούς παλιάνθρωπους, αλλά επειδή θεωρεί ότι αν ανατρέψει το σύστημα τους, αυτό που θα γεννηθεί, θα είναι καλύτερο για όλους.

Ελευθερία και Εξουσία

Αντίθετη από την κυρίαρχη οικονομοκεντρική τάση, ήταν η προσέγγιση του Όργουελ. Ο ίδιος, πολεμώντας ως εθελοντής στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, έζησε τη διάσπαση του αντιφασιστικού μετώπου, όταν, το Μάιο του 1937, βρέθηκε αντιμέτωπος με την επίθεση που εξαπέλυσε το κομμουνιστικό κόμμα σε αναρχικούς και τροτσκιστές. Η εμπειρία του, τον βοήθησε να αντιληφθεί ότι το καθοριστικό στοιχείο, αυτό που πραγματικά διαχωρίζει τις κοινωνικές πλευρές, δεν αφορά σε απλές διχογνωμίες ως προς τη διαχείριση της οικονομίας. Το συμπέρασμά του σχηματοποιείται στην πρόταση, "η αληθινή διάκριση δεν είναι μεταξύ συντηρητικών και επαναστατών, αλλά μεταξύ εξουσιαστικών και ελευθεριακών"[iii].

Πάνω, λοιπόν, από τη διάκριση σε κατέχοντες και μη-κατέχοντες, υψώνεται το τείχος που χωρίζει τους υπερασπιστές της ελευθερίας από εκείνους, που αντιτάσσουν την ανάγκη σιδηράς εξουσίας. Πέρα, από την κάθετη διάκριση αριστερά/δεξιά, επανάσταση/συντήρηση, υπάρχει μία πιο ουσιαστική διάκριση, η οποία τέμνει οριζόντια το πολιτικό φάσμα: αυτή, που σχηματοποιείται από το φιλοσοφικό δίπολο ελευθερία/εξουσία. Ο προσανατολισμός προς την εξουσία δεν έχει συγκεκριμένο χρώμα. Όσο υπάρχει εξουσιαστική δεξιά, άλλο τόσο υπάρχει εξουσιαστική αριστερά. Γι' αυτό και η πικρή διαπίστωση ότι οι μαύρες και κόκκινες δικτατορίες μοιάζουν απελπιστικά μεταξύ τους. Απεναντίας, τα στοιχεία, που ενώνουν τους υπερασπιστές της ελευθερίας, ανεξάρτητα από τη συμβατική τους τοποθέτηση στο πολιτικό φάσμα, είναι πολύ περισσότερα από όσα τους χωρίζουν. Η αναρχική πολιτική φιλοσοφία έχει πολλά κοινά στοιχεία με το μαρξισμό σε οικονομικό επίπεδο. Ωστόσο, σε ηθικό και πολιτικο επίπεδο, δηλαδή στο πιο υψηλό επίπεδο, έχει θεμελιώδεις διαφωνίες με το μαρξισμό, ενώ αντιθέτως έχει πολύ περισσότερα κοινά με τον ηθικό και πολιτικό φιλελευθερισμό[iv].

Δύο στοιχεία φωτίζουν την ανεπάρκεια της οικονομικής διάκρισης. Το πρώτο παρέχεται από την ισπανική Επανάσταση του 1936. Σε αυτήν, οι δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις του δημοκρατικού στρατοπέδου, αναρχικοί και κομμουνιστές, είχαν

πολύ κοντινές, σχεδόν ταυτόσημες αντίληψεις για την κατοχή των μέσων παραγωγής, δηλαδή, την οικονομία. Η μελέτη όμως της πορείας της ισπανικής Επανάστασης, αποδεικνύει ότι οι δύο αυτές παρατάξεις δεν συνιστούν, απλώς, διαφορετικές εκδοχές και αποχρώσεις της *ίδιας* επαναστατικής προσέγγισης, παρ' ότι έχουν κοινές αναφορές. Η βαθύτερη ανάλυσή τους δείχνει ότι τα δύο συστήματα χωρίζει φιλοσοφικό χάσμα: το ένα προσβλέπει σε μια κοινωνία απόλυτης ελευθερίας με την πίστη ότι αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα την ισότητα· το άλλο προσβλέπει σε μια κοινωνία καταναγκαστικής ισότητας με την πίστη, ότι αυτή θα φέρει την ελευθερία.

Η διαφωνία είναι πολύ πιο καθοριστική από την επιφανειακή συμφωνία σε επί μέρους οικονομικά θέματα. Τις δύο παρατάξεις δεν τις ενώνει η μερική συμφωνία σε οικονομικό επίπεδο, αντίθετα τις χωρίζει η πλήρης αντίθεση στο ηθικό και πολιτικό επίπεδο. Γι' αυτό και η αιματηρή σύγκρουση στο ισπανικό έδαφος αποτελεί αντανάκλαση της σύγκρουσης της *Πρώτης Διεθνούς*, μεταξύ Μαρξ και Μπακούνιν, η οποία οδήγησε στη ρήξη το 1872***[v]***.

Ένα δεύτερο στοιχείο, που δείχνει γιατί η οικονομική ανάλυση δεν επαρκεί, αφορά στη σύγκριση μαρξισμού και νεοφιλελευθερισμού, δύο διαφορετικών, θεμελιωδώς αντιθετικών προσεγγίσεων που έχουν έναν κοινό παρονομαστή, είναι και οι δύο οικονομοκεντρικές.

Η κάθε μία υποστηρίζει ότι εάν ακολουθήσουμε τη δική της "σωστή" οικονομική προσέγγιση, όλα τα άλλα προβλήματα θα λυθούν. Οι μαρξιστές οικονομολόγοι λένε ότι εάν σε μια κοινωνία αλλάξει η οικονομική βάση, δηλαδή τα μέσα παραγωγής δεν ανήκουν πια στους πλούσιους ιδιώτες, αλλά περάσουν στα χέρια της κοινωνίας κι έχουμε μια σχεδιασμένη κλειστή οικονομία, επειδή αυτή η αλλαγή θα γίνει στο οικονομικό επίπεδο, που είναι το πιο ουσιαστικό, τότε εξ ανάγκης θα αλλάξει και το πολιτικό και ηθικό εποικοδόμημα. Θα οδηγηθούμε, δηλαδή, σε μία ιδανική, ευτυχισμένη κοινωνία ισότητας. Στον

υπαρκτό σοσιαλισμό τα μέσα παραγωγής έφυγαν από τα χέρια των ιδιωτών, αλλά αυτό δεν οδήγησε στην ευτυχισμένη κοινωνία. Αν η μαρξιστική προφητεία ευσταθούσε, τότε το Τείχος του Βερολίνου θα έπεφτε από την άλλη μεριά.

Όσο για το νεοφιλελευθερισμό, αυτός δεν είναι παρά ένας μαρξισμός γυρισμένος από την ανάποδη. Οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι εάν απελευθερωθεί τελείως η αγορά και η οικονομία, τότε θα οδηγηθούμε άμεσα σε μια κοινωνία ελευθερίας και σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων. Αυτό, λοιπόν, έκαναν και στη Χιλή του Πινοσέτ: ιδιωτικοποίησαν, δηλαδή απελευθέρωσαν τα πάντα -μέχρι και τις πηγές του νερού και τα ρυάκια, με αποτέλεσμα να πεθαίνουν οι φτωχοί χωρικοί από τη δείψα και την πείνα. Έφερε, η ιδιωτικοποίηση των μέσων παραγωγής ένα αποτέλεσμα που να προσεγγίζει, έστω, το ιδανικό της ελευθερίας και τον σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων; Κάθε άλλο. Επομένως, και αυτή η αντίληψη, η σαφέστατα οικονομοκεντρική, απέτυχε παταγωδώς όπως και η προηγούμενη. Γιατί απέτυχαν και οι δύο; απέτυχαν για τον ίδιο ακριβώς λόγο, διότι η οικονομική ανάλυση δεν επαρκεί, για να ερμηνεύσει ούτε την ανθρώπινη συμπεριφορά ούτε τα κοινωνικά γεγονότα.

Η αναρχία και ο φιλελευθερισμός είναι πρωτίστως ηθικές θεωρίες. Ηθική θεωρία είναι κάθε φιλοσοφική θεωρία που διερευνά την έννοια του καλού και του κακού και ιεραρχεί, αναλόγως, έννοιες όπως είναι η ελευθερία, η ισότητα, η δικαιοσύνη κ.τ.λ. Ως ηθικές θεωρίες, τόσο η αναρχία όσο και ο φιλελευθερισμός υποστηρίζουν ότι κάθε άνθρωπος μπορεί μόνος του, ελεύθερα, να κρίνει και να αποφασίζει για τις πράξεις του. Εδώ ακριβώς εντοπίζεται η σύγκλιση των θέσεων του Προυντόν και του Μπακούνιν, εμβληματικών μορφών της αναρχικής πλευράς, με αυτές του Λοκ και του Μιλλ, κορυφαίων εκφραστών της φιλελεύθερης παράδοσης. Θα μπορούσε να αναρωτηθεί κάποιος, αν υπάρχουν και ηθικές θεωρίες, που πρεσβεύουν κάτι διαφορετικό. Η απάντηση είναι ότι βεβαίως υπάρχουν. Πρόκειται για τις θεωρίες εκείνες που δεν δέχονται, ότι ο άνθρωπος μπορεί να “γνωρίσει” μόνος του, αλλά ότι χρειάζεται τη

συνδρομή ειδικών μεσαζόντων, όπως είναι ο μάγος της φυλής, ο Πάπας, η επαναστατική πρωτοπορία των Ιακωβίνων ή των Μπολσεβίκων. Αντιλήψεις που διατείνονται, ότι ο άνθρωπος είναι στρατιώτης της ιστορίας και σκοπός της ζωής του είναι η εκπλήρωση ενός προκαθορισμένου ιστορικού σχεδίου, όπως προέτρεπαν ο Χέγκελ ή ο Μαρξ. Αντιλαμβάνεται κανείς το χάσμα που χωρίζει αυτές τις προσεγγίσεις από τις αναρχικές και τις φιλελεύθερες. Αυτές, λοιπόν, οι διαφορετικές ηθικές αφετηρίες διαχωρίζουν καταστατικά την αναρχία από τον μαρξισμό και τη συνδέεουν στενά με το φιλελελευθερισμό.

Από τις ηθικές θεωρήσεις αναρχίας και φιλελευθερισμού εκπηγάζουν αντίστοιχες πολιτικές θεωρήσεις. Αυτές διαφοροποιούνται σε πολλά, όπως είναι λόγου χάρη, ο ρόλος του ατόμου και της κοινωνίας, εν τούτοις, αυτές οι διαφορές μειονεκτούν σε σχέση με τη θεμελιώδη συμφωνία σε ηθικό επίπεδο. Στη συνέχεια από τις πολιτικές θεωρίες, που επιδιώκουν να εκφράσουν στο πολιτικό πεδίο τις ηθικές τους αφετηρίες, εκπηγάζουν με τη σειρά τους οι οικονομικές θεωρίες. Αυτές επιχειρούν τη διαχείριση της οικονομίας με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξυπηρετούνται οι πολιτικές και ηθικές τους αφετηρίες. Προφανώς, εδώ, αναρχία και μαρξισμός συμπορεύονται –έως ένα βαθμό, ενώ υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις αναρχικές και φιλελεύθερες προσεγγίσεις (όπως επίσης και ανάμεσα στις επί μέρους φιελελεύθερες προσεγγίσεις αλλά και ανάμεσα στις επί μέρους αναρχικές προσεγγίσεις), πρόκειται για τις γνωστές και ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ αριστεράς και δεξιάς. Ωστόσο, όπως έγινε σαφές, η συμφωνία αναρχίας και μαρξισμού στο οικονομικό πεδίο είναι μερική και αφορά σε ένα επί μέρους θέμα. Αντίθετα, η διαφωνία του σε ηθικό και πολιτικό επιπεδο είναι θεμελιώδης και αφορά στο ουσιαστικότερο θέμα.

Διαπιστώσεις

Κανένα σύστημα δεν πρόκειται να αγκαλιάσει με στοργή, όσους κηρύσσουν τη διαφωνία εναντίον του, όμως το φιλελεύθερο σύστημα είναι πολύ πιο ανεκτικό από τα αυταρχικά εξουσιαστικά συστήματα. Ακριβώς επειδή οι αναρχικές και ελευθεριακές ιδέες

συγγενεύουν στη ρίζα τους με τις φιλελεύθερες, επιβιώνουν καλύτερα σε ένα περιβάλλον «δεξιού» φιλελευθερισμού, παρά σε ένα περιβάλλον "αριστερού" εξουσιαστικού σοσιαλισμού. Στοχαστές όπως ο Τσόμσκυ ή ο Καστοριάδης υπήρξαν σφοδροί επικριτές αυτού που θεωρούσαν ως *φιλελεύθερη ολιγαρχία* της Δύσης. Επέλεξαν, όμως, να ζήσουν και να δράσουν σε αυτήν και όχι στην, δήθεν, εξισωτική Ανατολή. Κι αυτό, προφανώς, επειδή η διαφωνία τους με αυτήν ήταν πολύ βαθύτερη και η συμφωνία τους πολύ επιφανειακή.

Στον αναρχικό χώρο, διακινείται συχνά η αντίληψη ότι η αναρχία εκπηγάζει από ένα ρεύμα σκέψης, το οποίο ηττήθηκε κατά την νεωτερικότητα. Η δική μου ανάγνωση είναι διαφορετική: αυτό που νικήθηκε τον περασμένο αιώνα δεν ήταν η αναρχία, αλλά ο ολοκληρωτισμός. Αφού, λοιπόν, η ανθρωπότητα κατάφερε να ξεφύγει από τα λεπίδια κάθε λογής αυτόκλητων σωτήρων, μπορούν σήμερα οι αναρχικοί να μπολιάσουν τον φιλελευθερισμό με τις δημιουργικές τους ιδέες. Ενεργώντας με αυτόν τον τρόπο εδραιώνουν την αμετακίνητη πίστη στην ανθρώπινη ελευθερία.

*Ο Γιώργος Ν. Πολίτης είναι λέκτορας κοινωνικής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συγγραφέας του βιβλίου, *Το δικαίωμα της πολιτικής ανυπακοής*, εκδ. Ψυχογιός, 2012.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[i] Γ. Θ. Μαυρογορδάτος, «Η γένεση της διάκρισης αριστεράς και δεξιάς», *Η γαλλική Επανάσταση και η Ευρώπη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1994, σελ. 165.

[ii] Κορνήλιου Καστοριάδη, *Το επαναστατικό πρόβλημα σήμερα*, Ύψιλον, Αθήνα, 2000, σσ. 40-41.

[iii] Η διατύπωση προέρχεται από επιστολή του Όργουελ προς τον φίλο του Μάλκολμ Μάγκριτζ με ημερομηνία 4/12/1948, ημέρα που ο συγγραφέας ολοκλήρωσε τη δακτυλογράφηση του μυθιστορήματος *1984*.

[iv] Εξ ου και ο μαρξιστής ιστορικός Χόμπσμπαουμ, κατηγορούσε

τους αναρχικούς ότι βρίσκονται κοντύτερα στους φιλελεύθερους της Σχολής του Σικάγου, παρά στους ορθόδοξους μαρξιστές, βλ. Eric Hobsbawm, *Revolutionaries*, Weidenfeld & Nicolson, 1973, σελ. 105.

[v] Πρβλ. Γιώργου Ν. Πολίτη, *Ελευθερία και Εξουσία*, Αθήνα, 2010, σσ. 161-233.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 10

Η ανύπαρκτη «γενιά του πολυτεχνείου»

Γιώργος Ν. Οικονόμου
Δρ Φιλοσοφίας

Τελευταίως πυκνώνουν οι επιθέσεις κατά του νοήματος του Πολυτεχνείου 1973. Μία από αυτές είναι η προσπάθεια απαξίωσης που στηρίζεται στη μεταπολιτευτική δημόσια εικόνα ορισμένων ατόμων, γνωστών από την εποχή εκείνη, που ταυτίζονται συλλήβδην με τη λεγόμενη «γενιά του Πολυτεχνείου».[1] Βεβαίως στη Μεταπολίτευση ο βίος και οι απόψεις ορισμένων ατόμων από αυτούς που συμμετείχαν στο Αντιδικτατορικό Φοιτητικό Κίνημα και στην κατάληψη του Πολυτεχνείου ουδεμία σχέση έχουν με τις αντιλήψεις και το πνεύμα της εξέγερσης· αντιθέτως αποτελούν αναίρεση των αντιλήψεων αυτών και απεμπόληση των στόχων του Πολυτεχνείου. Τα ελάχιστα αυτά άτομα, ακολουθώντας πλέον την προσωπική τους καριέρα, εκμεταλλεύθηκαν το γεγονός της συμμετοχής τους και το εμπορεύθηκαν προς ίδιον όφελος.[2] Από την άλλη, υπήρξαν οι χιλιάδες που συμμετείχαν στην κατάληψη και στην εξέγερση και δεν ακολούθησαν τον δρόμο της συναλλαγής και της εξουσίας.

Αυτή η υποστασιοποίηση της «γενιάς του Πολυτεχνείου», η οποία καθιερώθηκε από τον μέγα δημαγωγό και κατασκευαστή όρων Ανδρέα Παπανδρέου, είναι αδόκιμη τόσο από πολιτική όσο και από κοινωνιολογική άποψη. Η κοινωνιολογία, η πολιτική θεωρία ή φιλοσοφία, η πολιτειολογία και άλλοι κλάδοι στις αναλύσεις τους για τη δημιουργία πολιτικών γεγονότων δεν χρησιμοποιούν τόσο τον όρο «γενιά» για να υποδηλώσουν πολιτικά υποκείμενα, αλλά όρους όπως «τάξεις», «κοινωνικά στρώματα», «μάζες», «πλήθος», «λαός», «κόμματα». Τα πολιτικά γεγονότα δεν συμβαίνουν από γενιές, αλλά από κοινωνικά ή πολιτικά σύνολα που εμφορούνται από ιδέες και προτάγματα και εκφράζονται από κοινωνικές και πολιτικές κινητοποιήσεις, οι οποίες ούτε μόνο από μία γενιά γίνονται, ούτε από όλη τη γενιά συλλήβδην – ακόμη και αν με το όρο «γενιά» υπονοούνται περισσότερες ηλικιακές γενιές. Στο Πολυτεχνείο συμμετείχαν πολλές ηλικίες κυρίως από 17 έως 27 ετών, φυσικά και άλλες σε μικρότερο βαθμό. Όσον αφορά στον αριθμό των συμμετεχόντων εντός του χώρου του Πολυτεχνείου, ο αριθμός δεν υπερέβαινε τους 4.000-5.000. Ο αριθμός αυτός αναλογικώς είναι πολύ μικρός, ακόμη και αν περιορισθούμε στο σύνολο των φοιτητών που την εποχή εκείνη ανέρχονταν σε 70.000, διότι οι «συνομήλικοι» της εποχής ήταν πολύ περισσότεροι.

Συγχύσεις υπάρχουν επίσης και στους λεγόμενους κινηματικούς χώρους που έχουν αποδεχθεί την κατασκευή της «γενιάς του Πολυτεχνείου». Κάποιοι μιλάνε λ.χ. για «κάστα πολιτικών της γενιάς του Πολυτεχνείου». Ο όρος «κάστα» είναι επίσης αδόκιμος, διότι αυτοί από τους συμμετέχοντες που ενεπλάκησαν στη μεταπολιτευτική πολιτική ζωή δεν ανήκαν σε ένα ενιαίο σχήμα, σε μία οργάνωση, ομάδα ή κόμμα με κοινά ιδεολογικά χαρακτηριστικά ή συμφέροντα (που θα δικαιολογούσε έστω και καταχρηστικώς τον όρο κάστα), αλλά ήταν διάσπαρτοι σε όλα σχεδόν τα κοινοβουλευτικά κόμματα, στις αριστερίστικες οργανώσεις, καθώς και ανεξάρτητοι, ακομμάτιστοι, ανέντακτοι ή αναρχικοί. Άλλωστε αυτοί δεν κληρονόμησαν κάποιου είδους προνόμια ούτε εμπόδισαν άλλους να τα αποκτήσουν ούτε επέβαλαν δια της βίας κάποιο κοινωνικό ή πολιτικό «ρατσισμό», θεωρώντας

δηλαδή κάποιες άλλες «κάστες» ανώτερες ή κατώτερες – αυτά είναι τα χαρακτηριστικά της κάστας. Ο όρος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για ορισμένες κατηγορίες υπαλλήλων και επαγγελμάτων, όπως η «κάστα» των βουλευτών, των υπαλλήλων της βουλής (με το αυτοδιοίκητο καθεστώς), η «κάστα» των δικαστικών, των στρατιωτικών, η κάστα των υπαλλήλων των ΔΕΚΟ, των υπαλλήλων της ΕΥΠ, των μητροπολιτών (με το αυτοδιοίκητο καθεστώς και το αφορολόγητο). Οι κατηγορίες αυτές είχαν και έχουν προνόμια, κατοχυρωμένα από τον νόμο, την εκάστοτε εξουσία και όλα τα κόμματα – προνόμια που δεν τα έχουν άλλοι εργαζόμενοι, τουλάχιστον μέχρι το 2012.

Άλλοι επίσης θεωρούν πως «ένα κομμάτι της γενιάς του Πολυτεχνείου και της μεταπολίτευσης έχει στα χέρια του την εξουσία εδώ και τρεις δεκαετίες». Φυσικά αυτό δεν συμβαίνει. Όσοι από τους συμμετέχοντες στο Πολυτεχνείο ασχολήθηκαν με τα πολιτικά δεν έχουν στα χέρια τους την εξουσία. Απλώς συμμετείχαν στην εξουσία, όπως και οι υπόλοιποι των άλλων «γενιών», και προφανώς οι δεύτεροι ήταν και περισσότεροι. Η πολιτική εξουσία, από το 1974, ανήκε στα κόμματα του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ τα οποία δεν τα ίδρυσαν οι συμμετέχοντες στην κατάληψη. Τα κόμματα αυτά είχαν αρχηγούς-πρωθυπουργούς τον Κ. Καραμανλή Α΄, τον Α. Παπανδρέου, τον Κ. Μητσοτάκη, τον Κ. Σημίτη, τον Κ. Καραμανλή Β΄, τον Γ. Α. Παπανδρέου και τον Α. Σαμαρά. Όλοι αυτοί προφανώς ουδεμία σχέση είχαν με το Πολυτεχνείο 1973. Αυτοί που θα μπορούσαν να ενταχθούν ηλικιακώς στη λεγόμενη «γενιά του Πολυτεχνείου» είναι οι τρεις τελευταίοι, μαζί με την Ντόρα Μητσοτάκη-Μπακογιάννη. Όμως αυτοί ούτε συμμετείχαν στην κατάληψη και την εξέγερση ούτε είχαν ή έχουν κάποια πολιτική σχέση με τον χαρακτήρα και τους στόχους του Πολυτεχνείου. Στην ίδια κατηγορία ανήκει λ.χ. και ο πρώην ισχυρός στρατηγός αρχηγός του ΓΕΣ (2009-2011) εθνικιστής Φραγκούλης Φράγκος και υπουργός στην κυβέρνηση Π. Πικραμμένου (2012). Γεννημένος το 1951, ήταν το 1973 ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού και ίσως ένας από αυτούς που θα ήταν ευνοϊκός στην αιματηρή καταστολή της εξέγερσης – διαφορετικά θα είχε κάποια αντίδραση ή δήλωση έστω και μετά τη

Μεταπολίτευση. Ηλικιακώς ανήκει στη «γενιά του Πολυτεχνείου», όπως και χιλιάδες άλλοι της αντίθετης πλευράς ή της σιωπηρής και παθητικής πλειοψηφίας. Όπως και ο ακροδεξιός εθνικιστής και ρατσιστής μητροπολίτης Πειραιώς Σεραφείμ Μεντζελόπουλος που βρίσκεται στους αντίποδες του Πολυτεχνείου. Γεννημένος το 1956, έχει την ηλικία του Διομήδη Κομνηνού, του μαθητή που ήταν από τους πρώτους δολοφονηθέντες της εξέγερσης.

Η αλήθεια είναι πως την πολιτική εξουσία είχαν και έχουν στα χέρια τους από το 1974 τα δύο αυτά κόμματα, η οικονομική ολιγαρχία και τα ΜΜΕ. Και όπως συμβαίνει από πάντα και για όλα τα κράτη, στην εξουσία συμμετείχαν και συμμετέχουν άτομα από όλες τις γενιές – κάποια άτομα και όχι συλλήβδην όλη η γενιά. Περαιτέρω, η εξουσία εν Ελλάδι ασκείται σε βασικούς τομείς επί τρεις δεκαετίες από τα όργανα της Ε.Ε. – διότι αυτός είναι ο βασικός νόμιμος κανόνας της ένταξης, τον οποίο κάθε χώρα-μέλος εν πλήρει γνώσει υπέγραψε. Επίσης, σημαντικό μέρος της εξουσίας ασκείται από τη δικαστική εξουσία, ο τρίτος τομέας της ρητής εξουσίας μετά την κυβερνητική και τη νομοθετική. Η δικαστική εξουσία είναι βασικός στυλοβάτης του κοινωνικού-οικονομικού-πολιτικού συστήματος και ενεργεί ως φύλακάς του. Επί πλέον, υπάρχει και η κυρίως ειπείν εκτελεστική εξουσία, η οποία ορίζεται από την κυβερνητική και νομοθετική εξουσία. Αυτή έχει ως όργανα τις ποικίλες γραφειοκρατικές υπηρεσίες και εταιρείες, τις εφορίες, τις πολεοδομίες, τα δασαρχεία, τις ΔΕΚΟ, το λιμενικό, την πυροσβεστική, την αστυνομία, τα ΜΑΤ, την ΚΥΠ/ΕΥΠ, που έχουν επανδρωθεί με πελατειακά κομματικά κριτήρια με ψηφοφόρους και οπαδούς των δύο κομμάτων εξουσίας. Όμως το βασικό στήριγμα της εξουσίας είναι ο Στρατός, ο οποίος είναι κράτος εν κράτει με το πολυπληθές προσωπικό, τα μεγάλα προνόμια και το σκανδαλώδες καθεστώς της οικονομικής του ενίσχυσης από τον προϋπολογισμό. Η χρεοκοπημένη Ελλάς στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς καταλαμβάνει την πρώτη θέση στην Ευρώπη και την πέμπτη στον κόσμο![3] Στις εξουσίες αυτές θα πρέπει να προστεθεί και η άτυπη εξουσία της Εκκλησίας, η οποία, εκτός του ιδεολογικού ρόλου και του προασπιστή κάθε συντηρητικού, μεταφυσικού, βυζαντινού και αντιδημοκρατικού

δόγματος, αποτελεί στήριγμα της κυρίαρχης εξουσίας, συνιστώντας κράτος εν κράτει με αδιαφάνεια στη διαχείριση της μεγάλης περιουσίας της, με σκανδαλώδες καθεστώς αφορολόγητου, με ιερείς και μητροπολίτες μισθοδοτούμενους από το κράτος.

Αυτό είναι συνοπτικώς το πλέγμα της εξουσίας στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης. Κάτι παρόμοιο υπήρχε και πριν από τη δικτατορία, που δεν υπήρχε «γενιά του Πολυτεχνείου», και κάποια παραλλαγή θα υπάρχει στο μέλλον, που δεν θα υπάρχει η «γενιά του Πολυτεχνείου». Το πλέγμα αυτό αποτελείται από δομές και ανεξέλεγκτους μηχανισμούς και λειτουργεί χάρη σε αυτούς – τα άτομα απλώς εξυπηρετούν τη λειτουργία του. Το πλέγμα αυτό εξουσίας ευθύνεται για τα μακροχρόνια δομικά προβλήματα της οικονομίας και της κοινωνίας, για την ανυπαρξία πολιτισμού, για τις χρόνιες πολιτισμικές παθογένειες, για το τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα και το υπέρογκο χρέος. Άλλωστε, το πελατειακό σύστημα, η διαφθορά, ο κομματισμός, ο συντεχνιασμός, η ευνοιοκρατία, ο νεποτισμός, η οικογενειοκρατία και όλα τα δομικά προβλήματα του νεοελληνικού συστήματος που οδήγησαν στη χρεοκοπία, δεν ξεκίνησαν το 1974, αλλά έχουν τη βάση τους στο μετεμφυλιακό καθεστώς της Δεξιάς και των ανακτόρων και συνεχίσθηκαν με άλλη μορφή στη Μεταπολίτευση.

Εξάλλου, το ίδιο πλέγμα εξουσίας ευθύνεται και για τις παρακμιακές και καταστροφικές στιγμές στο παρελθόν: χρεοκοπία 1893, Διχασμός 1916, Μικρασιατική καταστροφή 1922, χρεοκοπία 1932, δικτατορία Ι. Μεταξά 1936-1940, εμφύλιος 1944-45 και 1946-49, βασιλικό πραξικόπημα 1965, δικτατορία 1967-74, κυπριακό πρόβλημα από το 1960, σφαγή του Πολυτεχνείου το 1973, ανατροπή Μακαρίου και διχοτόμηση της Κύπρου το 1974. Όλα αυτά τα συνεχή βίαια γεγονότα είχαν όχι μόνο υλικές και πολιτικές καταστρεπτικές συνέπειες, αλλά επέφεραν και την αποσάθρωση των πολιτισμικών, ηθικών και κοινωνικών αξιών· συνετέλεσαν στη διάλυση του κοινωνικού ιστού. Επέτρεψαν την εξοικείωση μεγάλου μέρους της κοινωνίας με τη βία, τον φόβο, την ανασφάλεια, την παθητικότητα, την αναλγησία, τον ατομικισμό.

Η εξουσία, λοιπόν, ανήκε στα δύο κόμματα, στην οικονομική ολιγαρχία, στη δικαστική εξουσία, στα ΜΜΕ και στους κρατικούς μηχανισμούς. Το πλέγμα αυτό εξουσίας έλαβε τις κρίσιμες αποφάσεις, θέσπισε τους νόμους του συστήματος, καθόρισε την οικονομική πολιτική και χειρίσθηκε τα χρήματα των φορολογουμένων. Αυτό ευθύνεται για την παρακμή και τη χρεοκοπία – οι ευθύνες του είναι και ποινικές. Φυσικά μερίδιο πολιτικής ευθύνης έχει και το τμήμα εκείνο της νεοελληνικής κοινωνίας (85%) που ανεχόταν, υπέθαλπε και ψήφιζε αυτό το πλέγμα εξουσίας καθ' όλη τη διάρκεια της Μεταπολίτευσης. Οι ευθύνες της κοινωνίας διαπιστώνονται αμέσως μετά το τέλος της δικτατορίας, όταν στις πρώτες εκλογές του 1974 έδωσε στον Κ. Καραμανλή το απίστευτο ποσοστό του 54,5%, όπως ήδη ανέφερα. Ούτε στάθηκε ικανή να επιβάλει την αποχουντοποίηση του κρατικού μηχανισμού και την τιμωρία των χιλιάδων συνεργασθέντων με τη δικτατορία. Η κοινωνία δηλαδή παραδόθηκε σχεδόν αμαχητί στη ΝΔ του Κ. Καραμανλή και από το 1981 στο ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου – ακολουθώντας δηλαδή αντίθετο δρόμο από αυτόν του Πολυτεχνείου. Παραδόθηκε επίσης από τη δεκαετία του 1990 στον εθνικισμό (Μακεδονικό, Α. Σαμαράς, Δίκτυο 21) και στον θρησκευτικό φανατισμό (Χριστόδουλος, Άνθιμος), αφού ήδη είχε γίνει έρμαιο στις σημασίες της αστικής ιδεολογίας και του καπιταλιστικού τρόπου ζωής (κατανάλωση, τηλεθέαση, καριέρα, ατομικισμός, εύκολος πλουτισμός, διασκέδαση, λάιφ-στάιλ κ.ο.κ.).

Η χρήση λοιπόν του όρου «γενιά του Πολυτεχνείου» με τον τρόπο που γίνεται είναι άστοχη.[4] Επίσης η απόδοση των ευθυνών για τη σημερινή κατάσταση σε αυτήν τη «γενιά», δηλώνει την εμπάθεια είτε την ανικανότητα κατανόησης που χαρακτηρίζει ορισμένους διανοούμενους, πολιτικούς και δημοσιογράφους. Οι διαστρεβλώσεις και συγκαλύψεις στα ιστορικά και πραγματικά γεγονότα με τον επιπόλαιο και επιφανειακό τρόπο που γίνονται είναι καθαρό νεοελληνικό φαινόμενο. Πέραν του ότι δεν ανταποκρίνεται στην ιστορική και πολιτική πραγματικότητα, δεν δηλώνει ιστορική και πολιτική συνείδηση και ούτε δημιουργεί τέτοια. Δηλώνει κυρίως την αποφυγή ανάληψης ευθυνών για τη

μεταπολιτευτική αφασία και την απόκρυψη των ευθυνών αυτών, μεταφέροντά τες σε κάποια γνωστά πρόσωπα.

Η χρήση του όρου «γενιά» συγκαλύπτει επί πλέον το πολιτικό περιεχόμενο της κατάληψης και τις ριζοσπαστικές συνδηλώσεις της εξέγερσης του 1973, τα οποία ανάγει σε ορισμένα άτομα που δεν έχουν πια σχέση με το γεγονός, αλλά ζουν τη ζωή τους όπως και όλα τα υπόλοιπα – η μόνη διαφορά τους είναι οι αναμνήσεις και τα βιώματα: τα μεν ενθυμούνται τον συλλογικό πυρετό της επαναστατημένης εποχής, τα δε τα ιδιωτικά δέκατα της αμέριμνης ομαλότητας. Οι ευθύνες συνεπώς των ατόμων που συμμετείχαν στην εξουσία από τα μέσα της δεκαετίας 1980 είναι ατομικές, και όχι αδιακρίτως συλλογικές ευθύνες μίας «γενιάς», οποιαδήποτε και αν είναι αυτή. Αντιστρόφως, τα άτομα που συμμετείχαν στο Αντιδικτατορικό Φοιτητικό Κίνημα, στην κατάληψη και στην εξέγερση ευθύνονται μόνο για τα συγκεκριμένα γεγονότα και τη συγκεκριμένη περίοδο. Μετά το τέλος των γεγονότων και της συγκεκριμένης περιόδου ουδεμία συλλογική ευθύνη φέρουν. Η περίοδος αυτή έληξε οριστικώς και ανεπιστρεπτί στις 17 Νοεμβρίου 1973. Οι συμμετέχοντες στην κατάληψη δεν ήταν ούτε κόμμα ούτε ομοιογενής ομάδα για να συνεχίσει στις αλλαγμένες πια συνθήκες της Μεταπολίτευσης, ανεξάρτητα από την κοινωνία και χωρίς αυτήν.

Αντί λοιπόν των βιαστικών σχηματοποιήσεων και των εύκολων αιτιάσεων για την ανυπόστατη πολιτικώς «γενιά του Πολυτεχνείου» στη Μεταπολίτευση, θα ήταν διδακτικότερη και δημιουργικότερη η αναζήτηση ευθυνών στην πολιτική-οικονομική-μιντιακή ελίτ, στο αντιδημοκρατικό σύστημα εξουσίας, στα συγκεκριμένα άτομα όλων των «γενιών» που συμμετείχαν σε αυτό με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Καθώς επίσης στην κοινωνία που διαμορφώθηκε με τη Μεταπολίτευση, η οποία στη συντριπτική πλειοψηφία της στήριξε επί δεκαετίες το καθεστώς, τις αντιλήψεις και τις δομές που οδήγησαν στην παρακμή, και οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν με τον αγώνα και τους στόχους του Πολυτεχνείου.

Σημειώσεις:

[1] Εκτός του ΛΑΟΣ, της «Χρυσής Αυγής» και της ΟΝΝΕΔ, στη διαστρέβλωση συμβάλλουν με τις απόψεις τους και άλλοι όπως οι Στ. Ράμφος, Γ. Κύρτσος, Λ. Λαζόπουλος, Τ. Θεοδωρόπουλος κ.ά.
[2] Λόγου χάριν Κ. Λαλιώτης, Στ. Τζουμάκας, Μ. Δαμανάκη, Ν. Χριστοδουλάκης, Χρ. Παπουτσής, Π. Ευθυμίου, Ν. Μπίστης, Μ. Ανδρουλάκης, Κ. Σκανδαλίδης, Χρ. Λαζαρίδης.
[3] Αυτός ο σκανδαλώδης γιγαντισμός οφείλεται σε έναν στρατιωτικό εθνικισμό που έχει ως πρόφαση τους ποικίλους «εξωτερικούς εχθρούς» και επιτρέπει τις χαριστικές κρατικές δαπάνες για τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, τις σπατάλες για προνόμια στην «κάστα» των στρατιωτικών και τη μεγάλη διαφθορά των μεγάλων εξοπλιστικών προγραμμάτων (βλ. Τσοχατζόπουλος).
[4] Το ίδιο ισχύει και για τον Μάιο 1968. Ο όρος «γενιά του Μάη ’68» δεν είναι δόκιμος, όσο εύχρηστος και αν φαίνεται ορισμένες φορές, για βάση σε κάποια συζήτηση. Στα γεγονότα του Μαΐου 1968 συμμετείχαν πολλές γενιές, από μαθητές, φοιτητές και εργαζομένους όλων των ηλικιών. Είναι το ίδιο όπως όταν χρησιμοποιείται ο όρος «γενιά των Λαμπράκηδων». Δεν είναι εύστοχος όρος, διότι δεν ήταν όλοι Λαμπράκηδες, αλλά κάποια μόνο άτομα που συμμετείχαν στη νεολαία αυτή της προδικτατορικής Αριστεράς. Ο όρος «Λαμπράκηδες» είναι πιο σωστός. Και στις δύο περιπτώσεις θα ήταν καταλληλότερος ο όρος συμμετέχοντες. Σημειωτέον ότι στον χώρο της λογοτεχνικής κριτικής χρησιμοποιείται ο όρος «γενιά» (λ.χ. «γενιά του ’30») για να δηλώσει τους λογοτέχνες που εμφανίσθηκαν μία συγκεκριμένη περίοδο και χαρακτηρίζονται από κοινές εν γένει αισθητικές, εθνικές, κοινωνικές ή άλλες κατευθύνσεις. Συνεπώς, η χρήση του όρου εδώ είναι διαφορετική και επιτρέπει άλλη νομιμότητα.